

FANNY INGMAR BERGMAN A ALEXANDER

PO DOHODE SO SPOLOČNOSŤOU JOSEF WEINBERGER LTD., LONDÝN,
V MENE NADÁCIE INGMARA BERGMANA.

BY ARRANGEMENT WITH JOSEF WEINBERGER LIMITED, LONDON,
ON BEHALF OF THE INGMAR BERGMAN FOUNDATION

INGMAR BERGMAN FOUNDATION

www.ingmarbergman.se

Preklad Teodora Chmelová

Adaptácia a réžia Marián Amsler

Dramaturgia Darina Abrahámová

Scéna Juraj Kuchárek

Kostýmy Martin Kotúček

Hudba Ivan Acher

Premiéry 6. a 7. apríla 2016
Sála činohry, nová budova SND, Pribinova 17, Bratislava

OSOBY A OBSADENIE

Helena Ekdahlová, vdova, predtým herečka	Emília Vášáryová
Oskar Ekdahl, riaditeľ divadla	Dano Heriban
Emília Ekdahlová, jeho manželka	Petra Vajdová
Alexander, ich syn	Daniel Fischer
Fanny, ich dcéra	Táňa Pauhofová
Maja, ich pestúnka	Dominika Kavaschová
Karol Ekdahl, profesor	Branislav Bystriansky
Lýdia Ekdahlová, jeho manželka	Diana Mórová
Gustáv Adolf Ekdahl, majiteľ divadelnej reštaurácie	Milan Ondřík
Alma Ekdahlová, jeho manželka	Gabriela Dzuríková
Petra, ich 18-ročná dcéra	Maruška Magálová***
Izák Jacobi, obchodník	František Kovár
Áron, jeho synovec	Ondrej Kovaľ
Izmael, jeho synovec	Dávid Uzsák**
Biskup Eduard Vergéerus	Richard Stanke
Henrieta Vergérusová, biskupova sestra	Ingrid Timková
Pani Blenda Vergérusová, biskupova matka	Zuzana Kocúriková
Justína, slúžka na fare	Anna Maľová
Elza Bergiusová, biskupova teta	Marcela Huranová*
Ester, správkyňa domu pani Ekdahlovej	Maja Breinerová*
Policajný komisár/Kňaz/Lekár	Ivan Vojtek
Michal Bergman, mladý herec, hrá Hamleta	Adam Jančina**
Paulína, 12-ročné dievča, duch	Lucia Bartíková****
Esmeralda, 10-ročné dievča, duch	Zuzana Hozlárová*, Ema Kicková*

* ako hosť | ** posl. VŠMU | *** posl. Konzervatória | **** posl. Cirkevného konzervatória

Asistentka réžie Jana Kopsová

Inšpicient Anna Rumanová

Text sleduje Viera Labudová

Technické vedenie Viliam Švarda

Stavby Dušan Pikáli, Viliam Hapl

Svetlá Martin Tomaško

Zvuk Ľuboš Holík

Dámska garderóba Stazka Kunočová

Pánska garderóba Dana Bučíková

Masky Monika Olanová

LIVE-CINEMA ŠTÁB

Pomocná réžia Martin Velič

Strih Patrik Pačes, Jaroslav Mackov

Kamera 1, 2 Filip Figel, Marek Moučka

HUDOBNÁ NAHRÁVKA

Spev Ivana Milek Brodská

Husle, viola, viola da gamba Vladan Maliniak

**Hrací strojček, preparovaný klavír,
gitary, sampler** Ivan Acher

Odborná konzultácia Achab Haidler ירבע קועיי

Výpravu realizovali Umelecko-dekoračné dielne SND
pod vedením riaditeľa Mgr. art. Jaroslava Valeka.

Táňa Pauhofová, Daniel Fischer, Dominika Kavaschová

„... všetko sa môže stať, všetko je možné a pravdepodobné. Čas a priestor neexistujú. Na bezvýznamnom pozadí skutočnosti si fantázia pradiť a tká nové vzory.“

A. Strindberg, Hra snov

ERNST INGMAR BERGMAN

(*14. 7. 1918, Uppsala, Švédsko, † 30. 7. 2007, ostrov Fårö, Švédsko)

Jeden z najvýznamnejších filmových režisérov v dejinách kinematografie, skvelý divadelný, televízny a rozhlasový režisér, filmový scenárista, dramatik a autor memoárov, ktorého diela patria medzi najvydávanéjšie a najprekladanejšie tituly švédskej literatúry vôbec.

Filmy Ingmara Bergmana vynikajú psychoanalytickou hĺbkou, metafyzickou úzkosťou, hlbokým a otvoreným rozkrývaním najmä mužsko-ženských vzťahov. Originálnym spôsobom kladú zásadné duchovné, morálne a existenciálne otázky, často mysticky prekračujú hranice medzi realitou a jej iracionálnym pokračovaním a zhmotňovaním

vo víziách, v snoch, vo fantázii. Doslova až na dreň odkrývajú človeka v situácii odcudzenia, emotívnej apatie, osamotenosti. Bergman prenikavo skúma témy zmyslu života, viery, strachu zo smrti, násilia, dedičného hriechu, zo sexuality. Ponor do filozofických, náboženských a psychologických problémov a otázok režisér vyjadroval vo svojich autorských filmoch formou špecifickej znakovkej estetiky, ktorú kongeniálne dotváral jeho „dvorný“ kameraman Sven Nykvist a autenticky stvárňoval opakujúci sa okruh výnimočných hercov a herečiek, ktorí sa celosvetovo preslávili spolu s Bergmanom a získali mnohé ocenenia (Max von Sydow, Bibi Anderssonová, Harriet Anderssonová, Gunar Björnstrand, Eva Dahlbecková, Ingrid Thulinová, Gunnel Lindblomová, Liv Ullmannová, Erland Josephson, Ingrid Bergmanová...).

Spomedzi vyše šesťdesiatich Bergmanových filmov medzi najvýznamnejšie patria:

Väzenie (1949), *Smäd* (1949), *Leto s Monikou* (1953), *Večer kaukliarov* (1953), *Úsmevy letnej noci* (1955, ocenenie Zlatá palma v Cannes), *Siedma pečať* (1957, zvláštna cena festivalovej poroty v Cannes), *Lesné jahody* (1957), *Prameň panny* (1960, ceny Oscar, Zlatý glóbus, Zlatá palma), *Ako v zrkadle* (1962, cena Oscar za najlepší zahraničný film), *Persona* (1966), *Hodina vlkov* (1967), *Šepoty a výkriky* (1972), *Scény z manželského života* (1974, cena Zlatý glóbus), *Jesenná sonáta* (1978, cena Zlatý glóbus) a *Fanny a Alexander* (1982).

Fanny a Alexander bol Bergmanom ohlásený ako jeho posledný film, ktorým sa rozhodol symbolicky ukončiť svoju bohatú filmovú kariéru. Potom nakrútil ešte niekoľko televíznych filmov so silným autobiografickým pozadím (naposledy *Sarabanda*) a naďalej sa až do vysokého veku (do roku 2004) venoval divadelnej tvorbe. Film *Fanny a Alexander* získal najviac ocenení z celej Bergmanovej

filmografie: cenu kritiky na MFF v Benátkach, Oscara až v štyroch kategóriách, ceny Zlatý glóbus aj César.

Na rozdiel od väčšiny temných Bergmanových filmových diel tento životopisnými prvkami pretkaný film je prežiarený akousi harmóniou, láskavou nostalgiou a vrúcnyimi medziludskými vzťahmi, hoci sa pod prekvapujúcim pozitivizmom tak či tak koncentrujú ako defilé všetky dovtedajšie bergmanovské témy, trauma a obsesie. Zmierenie, nadhľad a oslava umenia a tolerance svojim vyznením aj atmosférou prekrývajú bolestne ťažké témy. Prekážky sú v príbehu napokon zdolané vďaka súdržnosti sympatických či s chápacou zhovievavosťou zobrazených postáv veľkej divadelnej rodiny Ekdahlovcov – milého bohémskeho klanu, ktorého zdravé hodnoty a prirodzený životný štýl stoja v protiklade k rigoróznemu bigotnosti asketického sveta despotickeho biskupa Vergéruša.

Cez zvláštnu optiku detí zobrazená kronika dospelých zo začiatku dvadsiateho storočia je plná skrytých citácií a odkazov Bergmanových umeleckých inšpirácií a vzorov, predovšetkým je však jeho zidealizovanou verziou intímnych rodinných spomienok a intenzívnych prvotných zážitkov. Stáva sa tak akousi vzácnou pohľadnicou „starej dobrej Európy“ pred tušenou a naznačenou apokalypsou dvoch svetových vojen.

Film *Fanny a Alexander* mal v podobe určenej pre kiná 188 minút, v televízii sa vysielala jeho 312-minútová verzia v štyroch dieloch. Bergman scenár napísal vo zvláštnej forme, ktorá sa približuje k románu v dialógoch. V škandinávskych krajinách titul úspešne a pravidelne uvádzajú na javisku ako modernú výpravnú divadelnú produkciu. Štokholmská inscenácia režiséra Stefana Larssona vo švédskom národnom Kráľovskom dramatickom divadle Dramaten, svojho času Bergmanovej domovskej scény, zožala veľký úspech na turné v USA v Kennedy Centre v New Yorku v roku 2013 a stále je na repertoári.

Ingmar Bergman, narodený v rodine evanjelického pastora, bol päťkrát ženatý a mal deväť detí. Zomrel pokojne ako 89-ročný vo svojom dome na baltickom ostrove Fårö, kde nakrútil niekoľko svojich filmov a kam sa utiahol do dobrovoľného azylu v posledných rokoch svojho aktívneho a plodného života. Života, v ktorom fascinovaný zázrakom divadla a médiom filmu stvoril svoje nenapodobiteľné bergmanovské umenie, ktorým ako mág prenikol „cez membránu reality“.

Darina Abrahámová

František Kovár, Dano Heriban, Petra Vajdová

Petra Vajdová

Daniel Fischer, Dávid Uzsák

Zuzana Kocúriková, Richard Stanke

Daniel Fischer, Tája Pauhofová

„Rozhodnutie odložiť kameru bolo nedramatické a dozrelo vo mne, keď sme nakrúcali film Fanny a Alexander. Či telo rozhodlo o duši, alebo duša zapôsobila na telo, to nevieme, ale fyzické neduhy mi dávali čoraz väčšími zabrat’.“

DIVADELNÍK INGMAR BERGMAN

Ingmar Bergman patril medzi najproduktívnejších divadelných režisérov na svete vďaka takmer 70-ročnej kariére. Od roku 1938 do roku 2004 vytvoril vyše 170 pódiových, televíznych a rozhlasových produkcií.

Ako divadelník je Ingmar Bergman asi najviac známy vďaka stvárneniu klasikov. Shakespeare, Molière, Ibsen aj Strindberg mali obrovský vplyv na jeho divadelný a širšie aj umelecký svetonázor, čo sa premietlo do jeho režijnej aj autorskej tvorby. Významným divadelným režisérom sa stal pre výnimočné schopnosti objavovať v historických drámach nové aspekty a interpretovať ich tak, že boli výpovedné pre súčasnosť. Dielo a jeho podstata, ktorú Bergman analyticky, pedantne a detailne dešifroval, preňho tvorila jeden z troch pilierov divadla. Ďalšími sú herci a diváci.

Hlboko nedôveroval rôznym divadelným kúskom, formálnym experimentom a zaužívaným hereckým trikom. Od režisérov ako Peter Brook, Giorgio Strehler a Frank Castorf sa líšil tým, že divadlo považoval za niečo viac než len „styčnú plochu medzi ľuďmi“. Skôr sa skláňal pred domácimi švédskymi divadelníkmi. Pred Torstenom Hammarénom, ktorý ho naučil „pracovať chladne, jasne a metodicky“, pred Alfom Sjöbergom, ktorý mu odhalil Shakespeara, a pred Olofom Molanderom, ktorý ho zasvätil do milovaného a obdivovaného Strindberga.

Bergman, podobne ako Max Reinhardt, odmietal ideu aplikovať pri všetkých hrách ten istý osobitý režijný rukopis, no pri bližšom pohľade aj uňho opakovane vidno prvky a metódy, ktoré možno spoločne opísať ako bergmanovský divadelno-režijný štýl. K jeho ranej koncepcii patril univerzálny základný priestor v scénografii, cielená dramaturgia s jasným interpretačným kľúčom, priam muzikologická, dirigentská citlivosť, až rešpekt voči rytmu hry aj ohlasu publika a koordinované vytvorenie, využitie a zosúladenie pôsobenia hercov s vizuálnym celkom. Tak veľmi sa snažil odkryť podstatu akejkoľvek hry, že sa nezdráhal často aj drasticky dielo zostrihať. Herci v Bergmanových produkciách doslova zaberajú ústredné postavenie. Rád opakovane pracoval s tými istými hercami a aj keď sám bol voči nim prísny, nezniesol od cudzích kritiku na svoju hereckú rodinu. Hercov používal na zosilnenie teatrálnosti hry: aj keď v scéne neúčinkovali, často boli na pódium prítomní ako tichí pozorovatelia. Takto Bergman umožnil divákovi zúčastniť sa na čarovnom rituáli premeny aktérov na divadelné postavy, ktorý jeho samého neprestával fascinovať do konca života.

Všetko sa začalo, keď ako 11-ročný začal experimentovať s bábkovým divadlom, skúsenosť, ktorú rozvinul aj v spolupráci s mládežníckymi a so študentskými divadlami. Koncom 30. rokov 20. storočia vstúpil do „skutočného“ divadla. Hneď na začiatku ho inšpirovali domáci bohovia *Veľký Klas* a *Malý Klas* od Alfa Sjöberga, a potom *Hra snov* v režijnom spracovaní Olofa Molandera, ktorá bola

Bergmanovi „podložím všetkých divadelných zážitkov“. K slávnej Strindbergovej hre sa Bergman ako režisér v priebehu desaťročí vrátil až päťkrát a nie náhodou sa táto zásadná dráma spomína či cituje vo viacerých jeho dielach.

Lars Hansson a iní významní švédski kritici zastávali názor, že v roku 1938 poskočilo divadelné umenie vpred „vďaka šťastiu, že prišlo do styku s 19-ročným Ingmarom Bergmanom“. Na štokholmskej univerzite ako poslucháč divadelnej vedy a literatúry Bergman navštevoval prednášky Martina Lamma o Strindbergovi, ale okrem bábkového divadla nemal žiadne zásadné praktické skúsenosti s javiskovou prácou. Čoskoro zanechal Lamma aj rodičovský dom kvôli odštartovanému divadelnému životu v Mäster Olofsgården. Ako prvý nastudoval hru *Smerom von* od Suttona Vana. Rýchlo sa šírili klebety o Bergmanovom prísnom režime skúšok, neviazanom jazyku a výbušnej povahe, v dôsledku čoho mu po celú kariéru prischla prezývka „diabolský režisér“.

Obdobie v Mäster Olofsgården bolo úspešné. Bergman po prvý raz režíroval Shakespeara a Strindberga a jeho dramatické čoskoro pritiahli pozornosť médií. „Sú amatérske divadlá a amatérske divadlá – Mäster Olofsgården patrí do druhej kategórie“, napísali o *Macbethovi*, v ktorom si Bergman aj zahrál.

Bergmanova reputácia rástla, a keď v roku 1941 otvárali popredné švédske detské divadlo Sagoteatern a obsadzovali hry v štokholmskom Občianskom centre, vybrali ho ako riaditeľa. Ako prvý režíroval hru *Sud prachu* a už o dva týždne na rovnakej adrese vznikla najmenšia štokholmská divadelná spoločnosť Medborgarteatern. Jej prvou produkciou bola *Sonáta príšer*, pri ktorej Bergman po prvý raz spolupracoval s Gunnarom Björnstrandom. Napriek priaznivej kritike sa však stala komerčným prepadákom a skončila sa už po týždni, a preto sa Bergman vrátil k detskému divadlu. V Občianskom centre uviedol Bergman spolu sedem produkcií.

V roku 1940 sa dal Bergman do kontaktu so Štokholmským študentským divadlom, čo bol jasný kariérny postup. Mohol sa sťkať s profesionálnymi hercami aj so študentmi zo školy Kráľovského dramatického divadla Dramaten – švédskou prvou národnou scénou. Tu stretol množstvo svojich dlhoročných spolupracovníkov, napr. Erlanda Josephsona, Birgera Malmstena či Ulfa Johanssona. V roku 1942 prvýkrát režíroval hru, ktorú sám napísal – *Smrť gašparka*. Počas desiatich rokov potom napísal aspoň deväť hier, z ktorých šesť aj inscenoval a režíroval. Vďaka autorským zručnostiam sa dostal k prvému filmovému angažmánu ako scenárista a asistent réžie vo Svensk Filmindustri.

V roku 1943 sa Bergman zapojil do Štúdia dramatikov, ktorého hnacou silou bola spisovateľka Brita von Horn. Tu režíroval hry od renomovaných švédskych dramatikov, aj od nováčikov. Postupne sa etabloval aj na iných štokholmských scénach.

V roku 1944 Bergman prebral funkciu vedúceho Mestského divadla v Helsingborgu, čím sa vo veku 26 rokov stal najmladším riaditeľom významného divadla v Škandinávii. Divadlo bolo tesne pred krachom, pretože práve prišlo o financovanie od štátu. Bergmanovou úlohou bolo oživiť záujem divákov, čo viedlo k „hanebne populistickému“ repertoáru, ako ho sám nazval. Pokrýval všadeprítomného Shakespeara a Strindberga, aj premiéry švédskych hier, napr.

Besnotu od Olle Hedberga či *Rekviem* od Björn-Erika Höijera. Premiéry pribúdali, čas na skúšanie sa krátil, nároky rástli, intenzita práce nabrala priam vybičované tempo. Herci však boli zvyknutí na režisérovo prísny režim a disciplínu v práci, niektorí ho nasledovali zo Štokholmu a návštevnosť stúpala. O rok neskôr štát úspešnému divadlu financie vrátil.

Po helsingborskom období Bergman inscenoval vlastnú hru *Ráchel a vrátnik z kina* ako hosťujúci režisér v Mestskom divadle v Malmö. V roku 1946 ho pozvalo göteborgské Mestské divadlo ako politicky najangažovanejšie vo Švédsku, aby pracoval pod vedením Torstena Hammaréna. Hammarén bol s Bergmanom často na nože, pokladal ho za „provinčného génia“. Bergman neskôr vyjadroval svojmu šéfovi hlbokú vďaku: „Torsten ma naučil základnú metodológiu, ako dospieť k skutočnej dramatickosti. Pevne ma odviezol od ilúzie, akou je utápanie sa v emóciách.“ Už po pár rokoch v Mestskom divadle v Göteborgu o Bergmanovi kritik Ebbe Linde napísal: „Pokiaľ ide o režírovanie, herecké obsadenie, veľkoleposť, nápady a porozumenie textu, ťažko možno v tejto krajine nájsť niekoho, kto by dokázal prekonať tohto kedysi takého výstredného človeka.“

Bergman uviedol medzi inými Alberta Camusa, z ktorého *Caligulom* zožal veľký úspech. Jeho vlastné hry *Skoro končí deň* a *K môjmu strachu* však oprávnene prijali vlašne. Počas obdobia v Göteborgu sa Bergman niekoľkokrát študijne vybral do Paríža, kde navštívil Comédie-Française a objavil raz navždy pre seba „svojho“ Molièra.

Gabriela Dzuríková

„Svet sa zachvieva a zúri a my usilovne, priam horúčkovite pracujeme za hrubými múrmi divadla. Je to náš malý svet upachteného neporiadku, usilovnosti, nehy aj umu. Nič iné nevieme.“

V tomto období začína byť badateľný vplyv Bergmanovej filmárskej estetiky aj na jeho divadelnú tvorbu a naopak. Napríklad pri svietení začal používať zvláštny šerosvit či zobrazovať tieňe v obrysoch, čo použil v mnohých filmoch. V roku 1950 sa Bergman prechodne vrátil do Štokholmu, aby pracoval v novootvorenom divadle Intima, kde režíroval Brechtovu *Trojgrošovú operu*. Po krátkom období v Kráľovskom dramatickom divadle s novou hrou *Svetlo v zrubu* a hosťovaní v Mestskom divadle v Norrköpingu sa Bergman v roku 1952 vracia ako riaditeľ a umelecký poradca do Mestského divadla v Malmö. Bergman opísal toto obdobie ako najlepšie vo svojej divadelnej kariére, čomu pomohla aj skutočnosť, že mu dali úplne voľnú ruku. Znamenalo to začiatok jeho divadelno-režisérskoho vrcholu: spomedzi jeho predstavení v Malmö sa do dejín švédskeho divadla zapísali Ibsenov *Peer Gynt* a inscenácie *Mizantropa* a *Dona Juana* od Molièra.

Začal sa výrazne formovať mierne pozmenený Bergmanov súbor, ktorý tvorili Harriet Anderssonová, Gunnel Lindblom, Naima Wifstrandová, Bibi Andersonová, Ingrid Thulinová a v neposlednom rade Max von Sydow, ktorý u Bergmana začal v kritikmi ospevovanej role Peera Gynta. Počas tohto obdobia Bergman aplikoval svoje slávne prepletanie divadla a filmu, pri ktorom hral jeho súbor počas sezóny v divadle a počas leta s ním nakrúcal filmy. Vyvinul a dovedol do dokonalosti aj svoj zámerne dosť oprostený štýl réžie, v ktorom bol on sám ako „rezonančná doska, voči ktorej môžu herci reagovať“. Jeho repertoár sa pohyboval od obľúbených komédií a operiet až po Strindberga. Medzinárodné renomé mu rástlo nielen vtedy, keď hosťoval v zahraničí s *Ur-Faustom* a *Peerom Gyntom*...

Po odchode z Malmö sa Bergman dva roky sústredil len na film. V roku 1961 sa vrátil na pódium v Kráľovskom dramatickom divadle s naštudovaním *Čajky*. Keďže si po prvý raz trúfol na Čechova, vyvolalo to vysoké očakávania, ktoré však vystriedal vlažný ohlas. Potom dočasne vymenil činohru za preňho nové médium a vo Švédskej kráľovskej opere s veľkým úspechom naštudoval dve opery. Medzitým režíroval v roku 1975 aj pre televíziu *Čarovnú flautu*.

V roku 1963 Bergman prijal ponuku na šéfa Kráľovského dramatického divadla v Štokholme. Ako prvú uviedol európsku premiéru hry Edwarda Albeeho *Kto sa bojí Virginie Woolfovej?*, ktorá odštartovala celú éru zviditeľnenia poprednej švédskej národnej scény. V roku 1967 Bergman hosťoval v Osle, kde v Národnom divadle režíroval hru *Šesť postáv hľadá autora* od Pirandella. V roku 1970 hosťoval v Londýne, kde ho Laurence Olivier presvedčil, aby v Národnom divadle uviedol Ibsenovu *Heddu Gablerovú* v hlavnej úlohe s Maggie Smithovou. Po návrate do Kráľovského divadla drámy Bergman režíroval priemerne jednu hru ročne až do svojho odchodu v roku 1976.

V období rastúceho vplyvu radikálnych a nezávislých divadelných zoskupení nezostal Bergmanov prisny režisérsky štýl a odmietanie politizovať svoje produkcie bez spochybňovania v tlači. Ani on sa nestal hluchý voči kritike. Inscenácia *Woyzecka* z roku 1969 patrí medzi jeho najpolitickejšie produkcie, divákov dokonca pozýval na verejné skúšky a debaty. Tri roky predtým ešte režíroval *Vyšetrovanie* od Petra Weissa. Bergman sa však stále vracal k svojmu

najobľúbenejšiemu dramatikovi, k Strindbergovi, a v tomto období naštudoval štyri majstrove hry.

Počas skúšania hry *Tanec smrti* v Kráľovskom dramatickom divadle Bergmana zatkla a vypočúvala polícia pre podozrenie z daňových únikov (neskôr ho zbavili obvinení). Bergman sa rozhodol opustiť Švédsko a po chvíľke strávenej v Los Angeles sa presťahoval do Mníchova, kde v roku 1977 uviedol svoju prvú inscenáciu v mníchovskom Residenztheater. Hoci nemčinu ovládal celkom dobre, jazyk mu predsa len robil problémy. Preto väčšina z jeho jedenástich mníchovských hier pochádzala od autorov, ktorých už poznal, napr. Ibsen, Strindberg či Molière. Po prvý raz od hry *Maľované na dreve* (1955) dramatisoval Bergman vlastný materiál: televíznu drámu *Scény z manželského života* adaptoval pre divadelnú dosku a predstavil spolu s časťou z *Nory* a zo *Slečny Júlie*. Kritici vnímali Bergmana počas jeho mníchovského obdobia zmiešane a niektorí ho ironicky nazývali sv. Ingmar. Diváci ho však oceňovali viac.

V roku 1984 sa Bergman vrátil do Švédska aj do Kráľovského dramatického divadla. Po smrti Alfa Sjöberga v roku 1980 sa stal vedúcim kmeňovým režisérom, ktorý bol s tradíciou tohto divadla spätý najviac. Kvôli obdivu a rešpektu voči Sjöbergovým spracovaniam Shakespeara sa Bergman dovedy odvážil na Shakespeara len raz, s *Večerom trojkráľovým* v roku 1975, ale teraz nastal pravý čas. Po návrate sa najskôr pustil do *Kráľa Leara* s Jarlom Kullem v hlavnej úlohe. Asi najslávnejšou zo všetkých Bergmanových inscenácií v Kráľovskom dramatickom divadle je *Hamlet*, ktorá podľa samotného režiséra patrila medzi jeho „najdôležitejšie a najrozzhnevanejšie“. A predsa boli recenzie zmiešané. V *Zimnej rozprávke* premiérovanej v roku 1994 Bergman premiešal Shakespeara so švédskym spisovateľom zo začiatku 19. storočia Carlom Almqvistom. Nasledovali inscenácie Strindberga a Molièra a Ibsenovou hrou *Strašidlá* v roku 2002 sa viac ako dôstojne rozlúčil. Bergmanovo pôsobenie v národnom divadle znamenalo éru, ktorou sa divadlo preslávilo po celom svete.

Bergmanovi sa divadlo opúšťalo ešte ťažšie ako film. Veľa predstavení ohlasoval ako svoje posledné. Nikto mu nekázal odísť, ale on sám sa bál byť „navyš“... „Tvorivosť v starobe nie je samozrejmosť,“ ako sám povedal. O svojich ťažkostiach, ako skončiť s divadelnou múzou, hovoril v interview s Marie Nyrreródovou: „Pokiaľ ide o divadlo, bolo to omnoho horšie. K divadlu som primknutý omnoho viac než k filmu. Tak veľmi rád by som v divadle pokračoval. Ale viem, že už nebudem.“ Nakoniec režíroval až do svojich 85 rokov a jeho dielo dodnes zostáva v povedomí a úcte švédskej divadelnej obce. *Fanny a Alexander* sa pravidelne hráva v divadlách v Škandinávii, v strednej Európe pod chvíľou komorné divadlá ožívujú aj jeho ostatné filmové scenáre (najviac tituly *Po skúške* a *Persona*). Divadelné hry Ingmara Bergmana zapadli prachom, ale jeho filmové scenáre, ktoré majú s princípmi činohernej drámy veľa spoločného, zažívajú opätovnú a zaslúženú javiskovú renesanciu.

(preklad A. Čierny, vybrala a spracovala D. Abrahámová)

*Emília Vášáryová, František Kovár, Petra Vajdová,
Maja Breinerová, Maruška Magálová*

MARIÁN AMSLER

(1979)

Vyštudoval divadelnú dramaturgiu a následne doktorandské štúdium v odbore divadelná réžia na VŠMU v Bratislave. Ako režisér sa sústreďuje najmä na uvádzanie hier súčasných svetových, ale i slovenských a českých dramatikov (O. Muchinová, V. Sigarev, I. Vyrypajev, A. Jablonská, F. Richter, D. Gieselmann, P. Nagy, M. Hvorecký, E. Maliti-Fraňová, D. Drábek, A. Saavedra a ďalší). Je spoluzakladateľ a režisér Divadla Letí v Prahe. Ako hosť režíroval v mnohých slovenských a českých divadlách (Slovenské národné divadlo v Bratislave, Divadlo Aréna, Divadlo Astorka, Divadlo Andreja Bagara v Nitre, Slovenské komorné divadlo v Martine, Národné divadlo v Brne, Dejvické divadlo, Divadlo Jozefa Kajetána Tyla v Plzni, Divadlo na zábradlí, Divadlo Petra Bezruča v Ostrave, Klicperovo divadlo v Hradci Králové, Západočeské divadlo v Chebe a ďalšie). Za svoje inscenácie Čechovových hier *Platonov* a *Ivanov* získal dvakrát ocenenie DOSKY v kategórii Objav sezóny. Inscenácia *Platonov* získala ďalšie ceny na festivaloch Zlomvaz v Prahe, Setkání v Brne, hlavnú cenu poroty na Medzinárodnom festivale vysokých divadelných škôl vo Varšave. Za inscenáciu *Pohania* v Slovenskom národnom divadle získal ocenenie DOSKY v kategórii Najlepšia réžia. Od roku 2008 pôsobil ako interný režisér v HaDivadle v Brne. Od roku 2010 až do roku 2014 tu pôsobil ako umelecký šéf. Od roku 2015 sa stal umeleckým šéfom bratislavského Divadla Astorka.

Daniel Fischer, Táňa Pauhofová

Anna Malová, Táňa Pauhofová, Daniel Fischer

Ingrid Timková, Zuzana Kocúriková

„Akým čudným sa zdá naše povolanie, keď sa doň vrúti realita a zmasakruje naše iluzórne zábavky.“

Dominika Kavaschová, Milan Ondřík

FANNY A ALEXANDER ALEBO DIVADLO AKO ŽIVÉ NAKRÚCANIE V KULISÁCH ZABUDNUTÉHO SVETA...

(dramaturgička Darina Abrahámová oslovuje režiséra Mariána Amslera)

D. A. V Činohre SND máš už svoje renomé, keďže si zaujal najmä mladých divákov už Gieselmannovou hrou *Plantáž* a neskôr získal ocenenia za inscenáciu hry Anny Jablonskej *Pohania* v komornom Štúdiu. Inscenáciou *Jane Eyrová* si sa však úspešne etabloval ako režisér s imaginatívnou schopnosťou moderne poňať aj veľké plátno. Ozvláštnene, a pritom zrozumiteľne si kombinoval, prepájal a násobil časopriestorové vzťahy viacerých príbehových vrstiev. Medzi románovou hrdinkou a jej tvoriteľkou, spisovateľkou Charlotte Brontëovou, vznikli vzájomne sa dopĺňajúce a obohacujúce intímne paralely. Inšpirácie ich životopisov sa emotívne zviditeľnili a súčasne si divákovi pripravil priam opulentné výtvarné scenérie a bohaté výpovedné, nie iba ilustratívne historizujúce kostýmy. Celá tá syta divadelnosť bola aj vďaka scénickej hudbe zjednotená do zvláštnej atmosféry viktoriánskej pochmúrnosti, ktorú presvetľovalo herectvo hlavných hrdiniek, ktoré sa nebáli byť sebavedomé a samostatné napriek okolnostiam, konvenciám, podmienkam a obmedzujúcej dobe. Videlo sa nám preto, že asi neodmietneš našu ponuku zinscenovať na veľkom javisku ďalšiu rodinnú ságu, ktorá je okrem iného aj otvorenou poctou divadlu, holdom pozemským radostiam, veľkorysosti vzťahov blízkych, oázou bezpečnosti izolovaného kruhu, ale súčasne sa hlási aj k tajomstvám či mystike života. Na druhej strane typicky bergmanovsky provokatívne dáva mrazivé existenciálne otázky, odhaľuje spodné prúdy neurotickej a frustrovanej psychiky aj v rámci šarmantnej plejády rodinných a spriatelенých postáv, ktoré krúžia okolo elegantnej, matriarchálnej vládkyne rodinného klanu pani Heleny. Do ideového protikladu k harmonickej či skôr prirodzenej, pozitivizmom a vitalitou prežiarenej užšej ekdahlovskej rodiny rozšírenej o neanonymné, verné služobníctvo a spriaznených divadelných kolegov stavia Bergman rigoróznym asketizmom, ideologickým diktátom a rafinovanými metódami týrania a podprahovej manipulácie biskupa Vergéruša. A iba spolupatričnosť a zázrak môžu oslobodiť sympatických súrodencov Fanny a Alexandra z domáceho väzenia, v ktorom sa ocitli aj s matkou Emíliou po tom, ako sa v naivnej viere po smrti manžela vydala za biskupa. Uvoľnená, empatiou prehriata realita, s chuťou zdieľané spoločenské rituály a prirodzený, toleranciou predchnutý modus vivendi veľkej divadelnej rodiny kontra prísne, chladné pravidlá a tresty biskupovho nekompromisného mentálneho aj fyzického, pozičného diktátu. A nad týmto nezmieriteľným rozporom sa raz ľahko, raz ocelovo ťažko vznáša svet fantázie, oslobodzujúcich výmyslov, zhmotnených spomienok, nutkavých predstáv aj hrozivo mocnej mystiky. Svet démonov a duchov, ktorí poznajú duše, ich sny, utrpenia aj podvedomé túžby. Rozprávačmi, sprievodcami aj aktérmi švédskej rodinnej ságy zo začiatku

dvadsiateho storočia sú deti – Fanny a jej brat Alexander. Bergman bral detstvo vážne, zvolená optika detí nie je trik, ako prezentovať dospelých. Je to svojisky vášnivé aj chladno výskumnícke odhodlanie, zvedavosť preniknúť do iných, viditeľných aj iracionálnych svetov, je to stereotypmi a konvenciou nepoškrvnená schopnosť s odstupom, nadhľadom a so slobodným komentárom preniknúť k svojej budúcnosti cez prizmu voňavej nostalgie a evokovania silných primárnych vnemov. V tvojej divadelnej adaptácii Bergmanovho filmového scenára cítim spriaznenosť a stotožnenie s optikou Fanny a Alexandra. Rovnako aj odhodlanie dať do prekvapujúco inšpirujúceho formálneho súladu s javiskom žáner filmového scenára, ktorý švédska literárna kritika nazvala divadelným mini románom, svojbytným a nosným dielom, ktoré má už na doskách národných divadiel v Nórsku, Dánsku a vo Švédsku svoje domovské právo a inscenačnú tradíciu. Skús, prosím, po tejto mojej zámerne dlhšej introdukcii priblížiť publiku svoj vzťah k Bergmanovi, k samotnej predlohe a jej témam a v neposlednom rade prezradiť aj to, čo ňa dovedlo k zaujímavej inscenačnej koncepcii, v ktorej sa vedomé citácie a inšpirácie filmom stretávajú s u nás stále málo exploatovanou metódou tzv. live cinema, čiže akéhosi priamo pred očami divákov na javisku vznikajúceho filmu naživo, ktorý však zostáva prioritne divadlom, v tomto prípade dokonca aj divadlom v divadle a o divadle.

M. A. Pri *Jane Eyrovej* som si prvýkrát vyskúšal prácu na veľkom javisku, monumentálna scénografia, rozsiahly počet postáv, kostýmov, obrazov, detský zbor. To, čo zozачiatku pôsobilo desivo a náročne, sa postupne premenilo v nádherný javiskový tvar, plný vizuálnych obrazov, azda sa nám podarilo zhmotniť krehkosť, ale aj drsnosť ženských protagonistiek a ich vnútorného sveta.

Keď som uvažoval nad bergmanovskou témou, hľadal som nejaký jednotiaci motív, umeleckú nadstavbu, nechcelo sa mi inscenovať len príbeh v dobových kulisách. Pri čítaní autobiografickej knihy *Laterna magika* mi to postupne prichádzalo – Bergman cez postavu Alexandra rozpráva svoje zážitky a spomienky na detstvo, ktoré umelecky pretavil do tejto veľkej rodinnej ságy. Niečo ponechal, niečo upravil, ale celé to nesie výrazný odtlačok jeho osobnosti a životných skúseností. Bergman je autor, aj režisér, filmár aj divadelník. Vo filme *Fanny a Alexander* rozohráva príbeh divadelníckej rodiny, stavia liberálny svet umelcov proti asketickému životu rodiny evanjelického kňaza. Ako dnes zahrať tento príbeh, aby sme nekopírovali film, zvýraznili jeho aktuálne témy a poslanstvo a zároveň priniesli divákovi neopakovateľný umelecký zážitok? V prvom rade je dôležité sústrediť sa na témy, ktoré predloha ponúka a sú dodnes živé a aktuálne. Domáce násilie, psychické či fyzické týranie žien, detí (ale i mužov) v rodinách sa posledných pár rokov stalo verejne diskutovanou problematikou, nie je možné ho bagatelizovať ani ospravedlňovať. Žiadna živá bytosť nemá nárok nadradovať sa nad inú, správať sa majetnícky a v mene „manželstva“ obmedzovať, fyzicky ubližovať či vydierať iného človeka. U Bergmana sa to deje v rodine evanjelického kňaza Eduarda Vergéruša,

ktorý navonok hlása čistotu a volá po živote v pravde. Jeho láska k Emílii sa stáva psychopatickou, žiarlivosť prerastá do obľudných rozmerov. Najstrašnejšie však je, že on sám verí, že to, čo robí, je správne, zaštiťuje sa Bohom a postavením biskupa. Nielen v histórii, ale aj dnes vidíme podobných hlásateľov pravdy, ktorí neváhajú odsúdiť, pošpiňať a verejne burcovať davy proti ľuďom iného vyznania, etnika, či najrôznejším menšinám. Nenávisť plodí nenávisť, rozdeľuje spoločnosť a vytvára pôdu pre konflikty – od tých nenápadných malých, odohrávajúcich sa za zavretými dverami rodinného domu, až po tie väčšie v krčmách, baroch, na uliciach. Je to reťazová reakcia, ktorá má ďalšie a ďalšie následky. Na Slovensku sa veľa diskutuje o rodine, „tradičnej“ rodine, ale čo to v skutočnosti je rodina? Čo sú tie hodnoty, ktoré máme odovzdávať svojim deťom? Nie sú zdravé prostredie a láskavé vzťahy a spoluzdieľané prirodzené rituály v otvorenom rodinnom kruhu viac ako rigorózný diktát v izolácii s temnou motiváciou a psychickým nátlakom? Áno, začína sa to v detstve a v rodine. Pokiaľ si budeme od malička niesť podvedomý pocit strachu, neslobody a nenávisťi k druhým, v našej spoločnosti zostane veľa chorého, disfunkčného. Ani umenie nemôže existovať odtrhnuté od reality. To všetko si treba uvedomovať pri inscenovaní akejkoľvek hry, pretože to je úloha nás umelcov – nebuť ľahostajnými, nebáť sa znova a nanovo klásť otázky o hlbokých univerzálnych témach, ale nebáť sa ani bezprostrednej skutočnosti.

Diana Mórová, Branislav Bystriansky

Čo ničí a, naopak, vytvára kvalitu života, aká je cena hodnôt v našej spoločnosti, čo zanecháme nasledujúcim generáciám... V podobnom duchu končí aj Bergman svoj film, na krstinách dvoch novonarodených detí, kde Gustáv Adolf hovorí svoj prejav k rodine – deti sú naša budúcnosť a deti spravia tento svet lepším a spravodlivejším. Našou úlohou je ich viesť k takémuto zmyšľaniu a vytvoriť im k tomu slobodný priestor.

Pri mojich cestách po európskych divadlách ma zaujali inscenačné postupy niekoľkých režisérov/režisérok, najmä v berlínskej Volksbühne a Schaubühne am Lehniner Platz. Katie Mitchell v inscenáciách *Slečna Júlia*, *Žltá tapeta* a Frank Castorf v *Sesternici Bete* či *Kaputt* rozvíjajú prepájanie živého divadla s filmárskymi postupmi. Hovorí sa tomu aj „live cinema“ alebo „theatre-cinema“. Na javisku sú prítomní kameramani, zvukári, ktorí dianie naživo natáčajú a premietajú na filmové plátna umiestnené v hľadisku. Podobné postupy už skúšal napríklad aj režisér Francis Ford Coppola. Divák tak zažíva niekoľko vnemov – vidí hercov hrať divadlo, zároveň vidí detaily, ktoré snímajú filmové kamery. Je na režisérovi, koľko toho ukáže divákovi, či len fragmenty, alebo celú situáciu. Kedy divák vidí herca na javisku, alebo v zákulisí, alebo v uzavretej dekorácii. Katie Mitchell vytvára dokonalé ilúzie na nerozoznanie od skutočného filmu, Frank Castorf zasa ukazuje všetky tie nečistoty zákulisia, viac priznáva divadelnosť toho celého. Nejde o žiadne filmové dokrútky, ktoré ilustrujú dej, ale o živé prenosy, kde sú herci neustále pod dohľadom kamery. Je to akýsi nový žáner, nový pohľad na divadlo.

Keďže Bergman je predovšetkým filmový scenárista a režisér, ale inscenujeme jeho hru, ktorá je z veľkej časti aj o divadle, hercoch a o ich živote mimo javiska, rozhodol som sa aj ja použiť podobné postupy pri adaptácii tohto filmového diela na javisko Činohry SND. Alexander so svojou sestrou Fanny sú teda rozprávači príbehu, tzv. „voiceover“, hlas, ktorý počujeme, ale nie vždy vidíme. Rozprávajú nám príbeh dvoch detí, ktoré prišli o otca a ich nový nevlastný otec posadnutý žiarlivosťou a túžbou, aby ho milovali rovnako ako svojho mŕtveho otca, ich postupne tyranizuje, najprv psychicky, potom aj fyzicky. Ich optika je pohľadom kamery, ich detskými očami sa dívame na svet dospelých a udalosti dramatického príbehu. Možno aj preto predstavitelia Fanny a Alexandra nie sú malé deti, ale dospelí herci, ktorí by mali mať od udalostí patričný odstup. V kostýmoch kombinujeme dve roviny, historizujúce kostýmy z roku 1907 stoja vedľa civilných, súčasných kostýmov technického zázemia divadla a štábu. So scénografom Jurajom Kuchárkom sme na javisku postavili dva domy. Jeden drevený, patriaci ekdahlovskej rodine, zariadený hyperrealisticky v duchu začiatku storočia, do ktorého je príbeh zasadený. Druhý dom, železný, predstavuje studenú faru, kde sú deti po svadbe svojej matky uväznené. Tento, ako aj druhý dom majú štyri steny. Divák ich vidí len zvonka. Vnútri máme kameramanov či malé technické kamery, ktoré nám sprostredkovávajú dej. Vidíme detaily, tváre, gestá, ruky, rekvizity, celý mikrosvet, ktorý nám normálne divadelné predstavenie nevie ukázať v takomto zväčšení. V hľadisku máme dve

projekčné plátna a divák si môže vybrať – buď vidí rozmazané obrysy postáv cez okná a priezory v domčekoch, alebo zaostrené detaily vnútri. Celé je to nesmierne technicky náročné kvôli obrazu aj zvuku, napájaniu a káblovaniu, svetlu a herectvu, ale pre všetky zložky divadla, od hercov cez techniku je to veľká výzva skúsiť niečo nové a na Slovensku nezvyčajné. Trúfam si povedať, že hercov od prvej skúšky táto idea nadchla. Mať možnosť hrať vo veľkej sále civilne, autenticky a filmovo nemajú tak často, a naši herci predsa vždy boli výborní v slávnych televíznych inscenáciách, v silných príbehoch, kde budujete charaktery drobnokresbou, najmä keď máte k dispozícii kvalitný scenár a silné dramatické situácie. Napriek početnému obsadeniu (24 hercov) sú skúšky intímne, komorné, sme blízko seba, nemusí sa kričať a prehrávať, sústredíme sa na jemnú psychológiu, pohľady, drobné gestá. Všetko si to vyžaduje veľkú presnosť a koncentráciu, emócie sa nedajú budovať divadelne, postupne, ale vždy od prvej sekundy záberu. Diváci budú vidieť všetko. Každú chybičku. S tým sa musí rátať, pri takomto zložitom koncepte je nepravdepodobné, že všetko bude fungovať na sto percent a to je ten moment divadelnosti, chyba. Občas uvidíme kameru, zvukára, maskérku, ktorá sa nestihne skryť, šepkárku, ktorá musí byť na javisku medzi hercami, technikov, ako premiestňujú nábytok, rekvizitárov podávajúcich rekvizity atď. S týmto všetkým rátame a berieme to ako súčasť koncepcie. Je to predsa len živé dielo, nie záznam, je to film a divadlo, na divadle, o divadle. Live cinema.

*Ivan Vojtek, Branislav Bystriansky, Diana Mórová,
Maruška Magálová, Gabriela Dzuríková, Milan Ondrik*

*Dominika Kavaschová, Diana Mórová, Branislav Bystriansky,
Maja Breinerová, Maruška Magálová*

Gabriela Dzuríková, Táňa Pauhofová, Adam Jančina

František Kovár

Táňa Pauhofová

„Nie, zo smrti nemám strach. Je to len prechod zo stavu, keď sme niečo, do stavu, keď nie sme nič. Ale pokiaľ by náhodou všetko bolo inak, a predsa len by existoval život po živote, dúfam, že sa stretnem so svojou stratenou, milovanou ženou.“

KEĎ SA DIEŤA BOJÍ TMY

Naša výchova sa z veľkej časti zakladala na pojmoch ako hriech, priznanie, trest, odpustenie a milosť, ktoré boli konkrétnymi faktormi vo vzájomných vzťahoch rodičov a detí aj vo vzťahu k Bohu. Malo to vnútornú logiku, akceptovali sme ju a mysleli sme si, že jej rozumieme. Tento fakt azda prispel aj k tomu, že sme tak bezradne prijímali nacizmus. Nikdy sme nepočuli o slobode, tým menej sme vedeli, ako chutí. V hierarchickom systéme sú všetky dvere zamknuté.

Aj tresty sme preto pokladali za čosi samozrejmé a nikdy sme ich nespochybovali, nech boli rýchle a jednoduché ako zaucho či výprask po zadku, alebo maximálne sofistické, po generácie zdokonaľované.

Ak sa Ernst Ingmar pocikal, čo sa stávalo veľmi často a veľmi ľahko, zvyšok dňa musel chodiť v červenej sukničke po kolená. Pokladalo sa to za nevinné a smiešne.

Väčšie delikty sa trestali exemplárne: začínalo sa to odhalením priestupku. Previnilec sa priznal v nižšej inštancii, totiž pred pestúnkou, pred mamou alebo pred niektorou z početných príbuzných, ktoré pri rozličných príležitostiach bývali na fare.

Bezprostredným dôsledkom priznania bolo, že previnilca ostatní ignorovali. Nik sa mu neprihovoril, nik neodpovedal. Ak sa nemýlim, malo ho to prinútiť, aby zatúžil po treste a odpustení. Po večeri a káve si otec predvolal stránky do pracovne. Nasledovali ďalšie výsluchy a ďalšie doznanía. Potom sa priniesla trstenica a delikvent si sám musel určiť, koľko úderov si podľa svojho názoru zaslúži. Keď sa dohodla výška trestu, priniesli zelenú, riadne vypchatú podušku, stiahli sa nohavice i spodky, previnilec si doluznak ľahol na podušku, ktosi ho pevne chytil za krk a vyšľahal trstenicou.

Nemôžem tvrdiť, že by to bolo až tak bolelo, bolestný bol rituál a s ním spojené poníženie. Brat spravidla obišiel horšie. Neraz pri jeho posteli sedela mama a natierala mu chrbát, keď mu trstenica dodriapala kožu a od úderov mu navreli krvavé pásy. Pretože som brata nenávidel a bál som sa jeho nečakaných záchvatov zúrivosti, veľmi ma uspokojovalo, že ho tak tvrdo trestajú.

Keď nás otec zbil, muselo sme mu pobožkať ruku, až vtedy povedal, že nám odpúšťa. Spadla z nás ľarcha hriechu, boli sme slobodní a omilostení a mohli sme si ísť ľahnúť, síce bez jedla a čítania pred spaním, ale zato s povznášajúcim pocitom úľavy.

Okrem toho sa používali aj spontánne tresty, dosť nepríjemné pre dieťa, ktoré sa bojí tmy, totiž dlhšie či kratšie väznenie v tmavej šatni. Kuchárka Alma rozprávala, že v šatni žije škriatok, ktorý zlým deckám ohrýza prsty na nohách. Zreteľne som počul, ako tam v tme čosi šuchoce, hrozne som sa vystrašil a už sa nepamätám, čo som urobil, asi som sa vyštveral na poličky, alebo zavesil na háčiky, len aby mi škriatok nedočiahol na nohy. Táto forma trestu ma však prestala desiť, keď som objavil riešenie: do kúta v šatni som si ukryl baterku

s červeným a so zeleným svetlom. Keď ma ta zatvorili, vytiahol som baterku, svietil ňou na stenu a predstavoval som si, že som v kine. Raz keď sa otvorili dvere, ležal som na dlážke a tváril sa, že som zamdlel. Všetci okrem mamy sa vyľakali, tá šípila, že simulujem, ale neboli proti mne dôkazy, a tak som obišiel nasucho.

Boli aj iné tresty – nesmeli sme ísť do kina, nedali nám jesť, museli sme ležať v posteli, mali sme domáce väzenie, museli sme vyrábať príklady z matematiky navyše, dostali sme trstenicou po rukách, šticovali nás, poslali pomáhať do kuchyne (čo bývalo celkom zábavne), alebo nás určitý čas proste ignorovali a tak ďalej.

Dnes už chápem, prečo boli naši rodičia takí zúfalí. Rodina kňaza žije ako na táčni vystavená pohľadom okolia. Fara musí byť stále otvorená a kritika a komentáre zo strany cirkevníkov sú na dennom poriadku. Otec i mama boli perfekcionisti a celkom iste sa pod týmto nesmiernym tlakom prehýbali. Pracovali od rána do noci, žili v zložitom manželstve, vyžadovali jeden od druhého železnú disciplínu. Ich dvaja synovia prejavovali práve tie charakterové vlastnosti, ktoré rodičia ustavične potláčali. Brat ani seba, ani svoju vzburu neuhájil. Otec vynakladal všetku energiu na to, aby ho zlomil, a takmer sa mu to podarilo. Sestru obaja rodičia vrúcne a majetnícky ľúbili. Reagovala sebakopretím a mäkkou úzkostlivosťou.

Z nás troch som obišiel najlepšie vďaka tomu, že sa zo mňa stal klamár. Vytvoril som si akúsi vonkajšiu osobu, ktorá mala pramálo spoločného s mojím skutočným ja. Pretože som tento výtvor nevedel odlíšiť od vlastnej osoby, dôsledky som niesol dlho do rokov dospelosti, a to i v oblasti tvorby. Občas sa však utešujem tým, že kto žije v klamstve, miluje pravdu.

Vône

Človiečikovi, ktorý chodí s nosom takmer pri zemi, páchnu koberce sviežo a prenikavo naftalínom, ktorý do seba naberú, keď ich Lalla na leto zroluje. Každý piatok natiera staré parkety voskom a terpentínom, je to omamná vôňa. Hrčovité drapľavé dlážky voňajú mydlom. Korkové linoleum sa čistí páchnucou zmesou kyslého mlieka a vody. Ľudia okolo nás, to sú v podstate symfónie pachov: púdry, parfumu, jadrového mydla, moču, pohlavia, potu, pomády, špiny i prismudnutého jedla. Podaktorí páchnu prosto človečinou, jedni upokojujúco, iní výhražne. Tučná otcova teta Emma nosí parochňu, ktorú si na plešinu naliepa špeciálnym lepom. Celá teta Emma vonia lepom. Stará mama vonia „glycerínom a ružovou vodičkou“, ktorú si bez márnivosti kupuje v lekárni, je to čosi ako kolínska. Mama vonia ako sladká vanilka, keď sa nahnevá, zvlhne jej páperie nad hornou perou a šíri sa z nej sotva vnímateľný pach kovu. Mladučká buclatá a ryšavá pestúnka, ktorá sa volá Märit a trošku kríva, je mojou favoritkou, pokiaľ ide o vône. Nepoznám nič lepšie, ako ležať pri nej v posteli s nosom zaboreným do jej hrubej košele.

Daniel Fischer, Tárša Pauhofová

Diana Mórová, Dano Heriban, Marián Amsler, Dávid Uzšák

Mágia herectva

Keď som mal dvanásť rokov, chodieval som do divadla s hudobníkom, ktorý hral za javiskom na čeleste v Strindbergovej *Hre snov*. Bol to strhujúci zážitok. Večer čo večer som bol vo vežičke proscénia skrytým svedkom manželskej scény medzi Advokátom a Dcérou. Vtedy som po prvý raz zažil, čo je to mágia herectva. Advokát držal medzi palcom a ukazovákam sponku do vlasov. Povrtel ňou, vyrovnal ju a zlomil vo dvoje. *Nijaká sponka tam nebola, ale ja som ju videl!* Dôstojník stál za kulisovými dverami, čakal na výstup. Stál predklonený a pozeral si na topánky, nečujne si odkašlal, celkom obyčajná osoba. Vtom otvorí dvere a vojde do svetla na javisku. Premení sa, pretvorí: je z neho Dôstojník.

Skúška, to je operácia

Nosím v sebe ustavičný nepokoj, ktorý musím držať na uzde, a preto vo mne vzbudzuje úzkosť všetko, čo je nepredvídateľné a nevysspytateľné. Vo svojej profesii teda pedantsky spravujem to, čo je nevyppovedateľné. Sprostredkúvam, organizujem, ritualizujem. Sú režiséri, ktorí materializujú vlastný chaos a z neho v tom lepšom prípade vytvoria celé predstavenie. Hnuší sa mi amatérstvo tohto druhu. Nikdy sa na dráme nezúčastňujem, iba prekladám, konkretizujem. Ba čo je najdôležitejšie: nemajú tu miesto moje vlastné komplikácie, tie mi slúžia leda ako kľúč k tajomstvám textu či ako kontrolovateľné impulzy pre tvorivosť hercov. Nenávidím hluk a vravu, agresiu, výbuchy citov. Skúška, to je operácia v priestore zariadenom v intenciách cieľa. Vláadne tu sebadisciplína, čistota, svetlo a ticho. Skúška, to je poriadna robota, a nie súkromná terapia pre režiséra a herca.

Ešte dočiahnem na vešiak...

Vyzerá to, akoby ten démon vo mne navzdory všetkému zvíľazil nad mojou chuťou robiť filmy. Nie je to tak. Vyše dvadsať rokov trpím chronickou nespavosťou. Nie je to nič hrozné, človeku stačí oveľa menej spánku, než sa usudzuje, mne napríklad úplne stačí päť hodín. Vysiluje ma však moja nočná precitlivosť, zmena proporcií spôsobená tým, že sa mi jednodaj vybavujú hlúpe či ponižujúce situácie, že donekonečna ľutujem svoje neuvážené či vedomé zlomyseľnosti. Zavše prilietajú krdle čiernych vtákov a robia mi spoločnosť: úzkosť, zúrivosť, hanba, ľútosť, znechutenie. Aj na nespavosť mám rituály: prejdem do inej postele, zažnem svetlo, čítam knihu, počúvam hudbu, zobnem si keksy či čokoládu, vypijem minerálku. Mimoriadne mi pomáha valium, ak si ho dám v pravý čas, ale ak nezaberie, som oveľa podráždenejší a deprimovanejší. Treťou príčinou môjho rozhodnutia je staroba, stav, na ktorý sa ani nesťažujem, ani sa z neho neteším. Problémy riešim pomalšie, scenérie mi dajú viac zabrať, dlhšie sa rozhodujem, ochromujú ma nepredvídané ťažkosti praktického rázu. S vyčerpanosťou rastie aj moja pedantnosť. Čím som unavenejší, tým som podráždenejší: zmysly sa mi maximálne zostrujú a všade vidím chyby a nedotiahnuté veci.

Keď si prezerám svoje neskoršie filmy a televízne inscenácie, sem-tam v nich objavím perfekcionistické puntičkárstvo, ktoré ubíja život i ducha. V divadle toto nebezpečenstvo nehrozí, tam skôr udržím na uzde svoje slabosti alebo ma prosto skorigujú herci. Vo filme je všetko nenávratné. Každý deň tri minúty budúceho filmu. Všetko musí žiť, dýchať, byť výtvorom. Niekedy zreteľne, takmer fyzicky vnímam, ako sa vo mne mrví prastarý netvor, napoly zviera, napoly človek, ktorého idem porodiť: jedného rána pocítim v zuboch odpornú, drsnú bradu, v tele cítim jeho cintľavé roztrasené údy a počujem, ako dychčí. Zavše sa mi prisní, že mi vypadávajú zuby a že vyplúvam žlté rozožraté kýpte.

Utiahnem sa do úzadia skôr, než moji herci alebo spolupracovníci netvora zazrú a zachvátia ich hnus či súcit. Videl som mnohých kolegov, ktorí padli v manéži ako unavení kaukliari, znechutení vlastným znechutením, vypískaní alebo zdvorilo ignorovaní, odvliekli ich zo svetla slušní či arogantní zriadení.

Beriem si klobúk, lebo zatiaľ ešte dočiahnem na vešiak. A odchádzam sám od seba, hoci mám bolesti v bedrovom kĺbe. Tvorivosť v starobe naozaj nie je nič samozrejmé. Je periodická a podmienená, približne ako potichu slabnúca sexualita.

Ako lovec perál

Bývajú chvíle, keď sa mi veľmi cnie za všetkým a všetkými. Chápem, čo má Fellini na mysli, keď tvrdí, že filmovanie, to je preňho život. Rozumiem aj jeho historke o Anite Ekbergovej. Jej posledný výstup v *Sladkom živote* sa odohrával v aute, ktoré stálo v ateliéri. Keď scénu dokrútili a filmovanie sa tým pre ňu skončilo, rozplakala sa a odmietla z auta vystúpiť, kľúčovite sa držala volant. Takmer násilím ju museli vyniesť zo štúdia.

Byť filmovým režisérom býva zavše osobitným šťastím. V jedinom okamihu sa zrodí nenacvičený výraz a kamera ho zaregistruje. Presne to sa stalo dnes. Alexander, hoci sme to nepripravovali a nepreskúšali, zrazu veľmi zbledne, v tvári sa mu zračí čistá bolesť. Kamera ten okamih zachytí. Nepochopiteľná bolesť sa zjavila na niekoľko sekúnd a už sa nevrátila, ani predtým tam nebola, ale filmový pás ju zaregistroval. Vtedy si pomyslím, že dni a mesiace uvedomelej disciplíny sa vyplatili. Možno žijem pre tieto krátke momenty. Ako lovec perál.

Film ako sen, film ako hudba

Keď film nie je dokumentom, je snom. Preto je Tarkovskij najväčší zo všetkých. So samozrejmosťou sa pohybuje v priestoroch snov, nevysvetľuje, veď čože by už navysvetľoval? Je vizionár, ktorý svoje vízie nainscenoval tým najťažším, ale aj najpoddanejším zo všetkých médií. Po celý život som búšil na dvere komnát, v ktorých sa on tak samozrejme pohybuje. Iba zopár ráz sa mi podarilo do nich vkradnúť. Väčšina mojich vedomých pokusov sa skončila zahanbujúcim fiaskom: *Hadie vajce*, *Dotyk*, *Tvárou v tvár* a tak ďalej.

Fellini, Kurosawa a Buñuel sa pohybujú v tom istom okrsku ako Tarkovskij. Antonioni sa ta uberal, ale zahynul, udusil sa vlastnou znechutenosťou. Meliès tam bol vždy, hoci si to neuvedomoval. Povoláním bol predsa mág.

„Filmovanie je pre mňa do detailu
naplánovaná ilúzia, odraz skutočnosti, ktorá
mi prichodí čím ďalej, tým väčšmi iluzórna.
Keď film nie je dokumentom, je snom.“

Film ako sen, film ako hudba. Nijaké iné umenie okrem filmu neprechádza popri našom dennom vedomí priamo k našim citom, hlboko do potemnených priestorov duše. Drobučký nedostatok nášho zrakového nervu, šokový účinok: dvadsaťštyri osvetlených políčok za sekundu, medzi nimi tma, ale tú náš zrakový nerv nevníma. Keď pri strihacom pulte posúvam filmový pás políčkom za políčkom, stále ma unáša závratný pocit čara ako v detstve: v tme šatne som pomaličky posúval jedno políčko za druhým, videl som takmer nebadateľné zmeny, posúval som ich rýchlejšie: pohyb.

Nemé alebo hovoriace tiene sa bez okolkov uberajú k mojim najtajnejším komnatám. Vôňa horúceho kovu, roztrasený, mihotavý obraz, šramot maltézskeho kríža, kľuka v dlani.

Erotika filmu

Filmovanie je činnosť čisto erotická. Blízkosť k hercom je bezvýhradná, vzájomne sme si úplne vydaní napospas. Intímnosť, oddanosť, závislosť, neha, dôvera, spoliehanie sa na toho druhého pred magickým okom kamery v nás vyvoláva vrúcny, možno iluzórny pocit istoty. Napätie a uvoľnenie, spoločný dych, okamihy triumfu, okamihy porážky. Atmosféra je neodolateľne nabitá sexualitou. Trvalo veľa rokov, kým som konečne pochopil, že jedného dňa sa kamera zastaví, reflektory zhasnú.

V zime divadlo, v lete film

Osem rokov v Mestskom divadle v Malmö sa stalo najlepším obdobím môjho dovtedajšieho života. V zime som robieval tri inscenácie, v lete jeden-dva filmy. Zrazu som mal voľné ruky, môj súkromný život prakticky prestal jestvovať, žil som zahrnutý v kolektívnom úsilí, kde všetko bolo zamerané na to, aby sme to svoje monštrum nakrmlili fungujúcimi divadelnými predstaveniami. Nezafažený administratívnymi povinnosťami som sa mohol slobodne venovať skúmaniu svojho povolania.

Naše divadlo sa čoraz väčšmi dostávalo do centra záujmu, poprední herci si uviedomovali výhody toho, že v zime môžu hrať dobré divadlo a v lete spoluúčinkovať v Bergmanových filmoch. Náš súbor začínal byť herecky silný. Odvažovali sme sa vo svojej dramatiky postupovať čoraz ďalej.

Keby si bol dakto zmyslel spýtať sa nás, prečo to robíme, alebo aké úmysly nás vedú, zrejme by sme sa neboli zmohli na odpoveď.

Nepamätám sa, že by som bol svojimi trinástimi predstaveniami v Malmö sledoval dajaké politické, náboženské či intelektuálne úmysly. Vedel som, že divadlo potrebuje program a že je nezmyselné na veľkej scéne podávať „sedliakom kaviár“. Šlo proste o to, aby sme uvádzali priebojný, presvedčivý repertoár.

Laterna magika Ingmar Bergman, preklad Teodora Chmelová
a Milan Žitný, Bratislava, Slovenský spisovateľ, 1991

Emília Vášáryová, František Kovár

ODPORŮČANÁ LITERATÚRA

Bergman, I.: Šepoty a výkriky, Tvorba národov, Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1987, 072-001-87 SAV

Ullmanová, I.: Premena, Bratislava: Q 111, 2003, ISBN: 8085401649

Kalin, J.: Ingmar Bergman a jeho filmy, Praha: Nakladatelství Casablanca, 2007, ISBN: 8090375659

Vanovič, J.: Za kulisy života, Ivanka pri Dunaji: F R. & G., 2011, ISBN: 9788089499083

Gado, F.: The passion of Ingmar Bergman, Durham: Duke University Press Books, 1986, ISBN-10: 0822305860

Oliva, L.: Ingmar Bergman, Praha: Orbis, 1966

Přádná, S.: Číst Bergmana, In: Film a doba. ročník časopisu: 49., 2003, číslo časopisu: 2., s. 82 – 87. ISSN 0015-1068

Daniel Fischer, Táša Pauhořová

Každý člověk nosí v sebe nádeje, strach, túžbu, každý člověk musí vykřičat' svoje zúfalstvo, podaktorí sa modlia k určitému bohu, iní namieria svoje výkriky do prázdnoty.

FANNY
INGMAR BERGMAN
A ALEXANDER

INGMAR BERGMAN FANNY ALEXANDER

Preklad Teodora Chmelová
Adaptácia Marián Amsler

POSTAVY

HELENA EKDAHLOVÁ
ALEXANDER
FANNY
OSKAR EKDAHL
EMÍLIA EKDAHLOVÁ
GUSTÁV ADOLF EKDAHL
ALMA EKDAHLOVÁ
PETRA EKDAHLOVÁ
KAROL EKDAHL
LÝDIA EKDAHLOVÁ
MAJA
IZÁK JACOBI
ÁRON
IZMAEL
BISKUP EDUARD VERGÉRUS
HENRIETA VERGÉRUSOVÁ
BLEND A VERGÉRUSOVÁ
ELZA BERGIUSOVÁ
ESTER
JUSTÍNA
POLICAJNÝ KOMISÁR/LEKÁR/ODDÁVAJÚCI KŇAZ
MICHAL BERGMAN/HAMLET
PAULÍNA – dievčatko, cca 15 r.
ESMERALDA – dievčatko, cca 12 r.
KOMPARZ

PRVÉ DEJSTVO – VIANOCE

1. PROLÓG – LATERNA MAGIKA

Fanny a Alexander v detskej izbe. Alexander premieta obrázky cez Laternu Magiku.

FANNY Cez mesto preteká pomerne mohutná rieka s viacerými potôčkami a vodopádmi. Na strmom kopci sa týči katedrála, pamätník zbožnosti z iných čias. Mesto sa hrdí aj tradíciami opradenou univerzitou a divadlom, v ktorom sa hrá každý deň v týždni.

ALEXANDER Mesto je uzavretý svet, čo nevelmi dbá o búrky, či znamenia čias. Miestne noviny bdejú nad bezpečnosťou a poriadkom, neznepokojuvajú šestnásťtisíc verných

predplatiteľov sa pokladá za prirodzenú povinnosť.

FANNY Väčšina obyvateľov sa nazdáva, že je to dobré mesto, najlepšie, aké si vedia predstaviť, neznepokojujú sa pre budúcnosť a nemajú nijakú príčinu, aby sa hanbili za minulosť.

ALEXANDER Všeobecná mienka je, že úrady pracujú múdro. Kráľ chráni rozhodnutia úradov a bdie nad bezpečnosťou obyvateľov ríše.

FANNY Boh zas drží ochrannú ruku nad kráľom a valčík z Veselej vdovy sa hráva štvorročne takmer v každej rodine, čo vlastný pianíno alebo klavír.

ALEXANDER Divadlo postavili na začiatku devätnásteho storočia a čoskoro oslávi storočnicu. Začiatkom šesťdesiatych rokov divadlo kúpil bohatý obchodník Oskar Ekdahl, ktorý sa práve oženil s poprednou mladou herečkou z hlavného mesta Helenou Mendelsonovou. Z ich manželstva sa narodil syn, ktorý tiež dostal meno Oskar.

FANNY Na rozdiel od matky stal sa z neho dosť priemerný herec. Keď sa Oskar oženil s mladou adeptkou herectva Emfiľiou, matka, vtedy už vdova, sa utiahla do súkromia a vedenie divadla prenechala mladému páru.

ALEXANDER Od dní Oskara, prvého Ekdahla, vládne tradícia, že na Štedrý deň o jednej popoludní uvedú v divadle Hru o radostiplnom narodení Kristovom.

FANNY Predstavenie sa chýli ku koncu. Mária, Jozef a dieťaťko spia vo svojej chatrči. Vtom zaznie nadpozemská hudba, scénu zaleje svetlo a z povraziska pomaly klesá k zemi anjel v bielom rúchu, obklopený menšími anjelíkmi. Je to prvá dáma divadla Emília Ekdahlová, ktorá už dlhé roky vystupuje v tejto dôležitej úlohe. Anjelikovia hrajú jej deti, Alexander a Fanny. Jozefa, nenáročne, ale dôstojne hrá riaditeľ divadla Oskar Ekdahl.

ALEXANDER Veselé Vianoce, svičečky k tomu, želáme každému zbožnému domu.

FANNY Nech nikto sa vo tme nemoce, každému veselé Vianoce!

2. SCÉNA – DOM EKDAHLOVCOV
Na javisku stojí veľký dom Heleny Ekdahlovej. Pomaly sa roztočí točňa. Alexander obchádza dom, cez priezory a okná vidíme v dome vianočnú výzdobu, slávnostne prestretú tabuľu atď. V dome sa pohybujú správkynia domu Ester a mladá pestúnka Maja. Ester upravuje výzdobu, zapaluje sviečky. Maja prináša prútený koš s vianočnými darčekmi, ukladá ich pod vianočný stromček v salóne. V jednom z postranných okien uvidíme pani Helenu Ekdahlovú. V zrkadle si upravuje účes, náušnice, šaty.

ESTER Drahá pani Ekdahlová, dnes to budú štyridsiate tretie Vianoce, ktoré spolu oslavujeme.

HELENA Naozaj? Kto by si to bol pomyslel.

ESTER Naozaj. Štyridsaťri rokov slúžim v tomto dome.

HELENA Moja milá Ester.

Pani Helena pohľadí Ester po tvári. Ester odchádza a začne pripravovať vianočnú tabuľu.

Pani Helena pokračuje v inšpekcii domu, napráva ozdoby na vianočnom stromčeku, kontroluje prestretý stôl atď. Po chvíľke si unavene sadne do kresla, najeje pohárik koňaku a napije sa. Je jej do plaču.

ALEXANDER Na tejto pohovke rada sedáva Helena Ekdahlová spolu so svojím vnukom Alexandrom. Sedia tam každý so svojím vankúšom pritisnutým na žalúdok a zhovárajú sa o živote a o umení, ale aj o smrti a posmrtnom živote.

Helena si zrazu všimne niekoho za oknom.

HELENA Alexander? Si to ty?

Alexander sa skrčí za oknom.

3. SCÉNA – DIVADLO – BOČNÉ JAVISKO
Fanny medzitým zamierila na bočné javisko. Stojí tu Emília Ekdahlová, Oskar Ekdahl, okolo je zhromaždených niekoľko ľudí, zamestnancov divadla... Oskar stojí na vyvýšenej plošine (praktikáblí) a prihovára sa kolegom. Gustáv Adolf nalieva punč do malých kalíškov. Jeho manželka Alma a dcéra Petra mu pomáhajú rozdeľovať poháriky prítomným.

OSKAR Milí priatelia, milí spolupracovníci divadla, milá rodina! Dvadsaťdva rokov som tu stál a prednášal prípitky, hoci nemám ani štipku nadania pre takéto vystúpenia. Mojm jediným nadaním je, že zbožňujem divadlo – tento malý svet vo vnútri týchto hrubých múrov. Mám rád ľudí, ktorí pracujú v tomto malom svete. Vonku je veľký svet a tomuto malému svetu sa zavše podarí na sekundu odzrkadliť ho, takže ho lepšie pochopíme, alebo ľuďom, ktorí sem prídu, dáme možnosť na niekoľko chvíľ či sekúnd zabudnúť na ten ťažký svet tam vonku. Naše divadlo je

malým miestočkom poriadku, jasú, starostlivosti a lásky. Nevieam, prečo som práve dnes tak veľmi dojatý, cítim sa tak komicky sviatočne. Ja, moja žena a celá moja rodina, bratia Gustáv a Karol, želáme vám všetkým radostné a veselé Vianoce!
GUSTÁV ADOLF Veselé Vianoce, Oskar! Veselé Vianoce, Emília!

Všetci si pripíjajú.

FANNY Emília sa v divadle dobre uviedla a zakrátko sa stala uznávanou herečkou. Jej manžel sa osvedčil ako schopný a prezieravý šéf divadla. Angažovali malý, ale šikovný herecký súbor. Divadlo prekvitalo a začalo sa o ňom hovoriť dokonca i v hlavnom meste. Oskar a Emília žili v nenáročnom šťastí, ich jediným trápením bolo, že ich manželstvo už vyše desať rokov ostávalo bezdetné. Potom sa im rýchlo po sebe narodili dve deti.
OSKAR Fanny, Alexander! Kde ste, deti?
Všetci sa otočia na Fanny a Alexandra.

4. SCÉNA – DOM EKDAHLOVCOV
HELENA Izák!

IZÁK JACOBI Veselé Vianoce.

Izák podá pani Helene darček zabalený v hodvábnom papieri, je to krásna brošňa. Helena sa rýchlo obzrie, či sa niekto nevidia a dá Izákovi vrúcny bozk na ústa. Potom si brošňu pripína na šaty.

HELENA Nechápem, kde všetci sú. Už tu mali dávno byť. Predpokladám, že Oskar mal po predstavení dlhý, nudný prejav.

IZÁK JACOBI Zdá sa mi, že ich počujem prichádzať.

Helena vzrušená beží k oknu, odľahuje záclony. Izák za ňou.

HELENA (dojatá, díva sa z okna, v očiach slzy) To je moja rodina.

5. SCÉNA – DOM EXT.

Počujeme prichádzať ekdahlovskú rodinu, brodia sa námestím a snehom. Gulujú sa, naháňajú, smejú sa, kričia. Oskar a Emília, ich deti Fanny a Alexander, Gustáv Adolf, jeho žena Alma, dcéra Petra. Vchádzajú do domu.

6. SCÉNA – DOM INT.

Interiér salónu, dverami postupne vchádzajú a zdravia sa s babičkou a Izákom Petra (Gustávova dcéra), Alma (Gustávova manželka), Gustáv, Emília, Oskar, Fanny a Alexander. Oskar si hneď sadne ku klavíru a začne hrať vianočnú melódiu.

HELENA A kde je Karol?

OSKAR (stále hrá na klavíri) Alexander, choď sa pozrieť, či ešte neprišli ujo Karol a teta Lýdia!

7. SCÉNA

Alexander odchádza do zákulisia. Na chodbe započuje Karola a Lýdiu, schová sa za záves.

LÝDIA Karl, prosím ťa, ponáhľaj sa, veď ideme neskoro.

KAROL Prestaň, ticho buď!

LÝDIA Prosím, poď, meškáme ako každý rok, tvoja matka sa bude hnevať...

KAROL Drž hubu!

Cez chodbu prechádza Ester s táckou s pohárikmi, Karol sa rýchlo napije pálenky, je už mierne pripitý a spotený.

LÝDIA A nepi už, veď piješ celé popoludnie...

Karol a Lýdia vojdú do salónu. Oskar prestane hrať. Karol sa zvíta s matkou Helenou, Lýdia hneď po ňom. Potom sa vítajú s ostatnou rodinou.

HELENA Tak, konečne môžeme ísť k stolu. Všetci si posadajú k prestretému stolu.

8. SCÉNA – DOM INT.

Pri stole sedí celá rodina Ekdahlovcov aj so slúžkami. Fanny a Alexander si nasadia podbradníky so svojimi menami. Všetci jedia. Fanny a Alexander hovoria do veľkého trojdielneho okna smerom do divákov.

ALEXANDER Alexander prišiel na svet zhodou okolností v období, keď do divadla angažovali mladého a veľmi nadaného herca z Helsínk, pripravovala sa Dáma s kaméliami. Emília vytvorila postavu nešťastnej hetéry a pán Palmund prchkého Armanda.

FANNY Išlo o jeden z najväčších úspechov v divadle, predstavenie sa hralo štyridsaťšesť ráz, čo bolo nezvyčajné.

ALEXANDER Potom nový herec dostal angažmán v hlavnom meste a odišiel. Povrávalo sa, že Emíliu videli s červenými očami a s neupraveným účesom.

FANNY Niekoľko mesiacov nato porodila syna, ktorý dostal meno Alexander.

Bol maličký a neduživý, no za matkinej a babičkinej nežnej starostlivosti sa pomaličky pozviechal.

ALEXANDER O dva roky nato sa narodila Fanny, zdravá a okrúhľučká a veľmi podobná miestnemu biskupovi Eduardovi Vergérusovi.

FANNY Rýchle rozrastanie ekdahlovskej rodiny vyvolalo v meste komentáre, no pretože Oskar aj Emília boli veľmi obľúbení, klebety onedlho utíchli a namiesto toho sa ľudia tešili z pohľadu na prekvitajúcu matku so zdravými a veselými deťmi.

9. SCÉNA – SALÓN

Sme po večeri. Oskar si zasa sadne za klavír a spustí rezkú melódiu. Celá

spoločnosť vstane a začne spievať a robiť „hada“. Postupne vybiehajú zo salónu, cez vedľajšie izby, chodby a zasa naspávajú. V určitej fáze sa z hada vždy niekto odpojí. Celého hada vedie Alexander, za ním Helena Ekdahlová, Maja, Gustáv, Fanny, Alma, Emília, Karol, Lýdia a posledná staručká slúžka Ester.

10. SCÉNA – DOM EXT.

Gustáv Adolf vytiahne pestúнку Maju z tanečného hada a vybehne s ňou von.

GUSTÁV ADOLF Čo by si povedala, Maja, na malú návštevu v tvojej izbe neskoro v noci?

MAJA Pán Ekdahl, vy asi žartujete! Gustáv ju začne bozkávať, Maja sa mu vytrhne a utečie, Gustáv sa vydýcha, utrie si čelo a spokojný sa zaraď naspäť do hada medzi svoju manželku Almu a Emíliu.

11. SCÉNA – DOM INT.

Had vbieha do salónu, zrazu hudba ustane. Oskar prestane hrať, nahlas vzdychne a chyť sa za srdce. Všetci zastanú, Emília pribehne k Oskarovi.

EMÍLIA Oskar, si v poriadku?

OSKAR Áno, miláčik, som v poriadku.

Len sa mi zamotala hlava.

Slúžka Ester mu podáva pohár vody, Oskar sa napije a začne hrať ďalej. Had pokračuje. Gustáv pleskne po zadku Maju. Had vybieha zo salónu.

12. SCÉNA – DOM EXT.

K Emílii pristúpi Alma.

ALMA Všimla si si, ako môj muž kurizuje tej vašej pestúнке Maji?

EMÍLIA Áno. Ty sa naňho nehneváš?

ALMA (smeje sa) Prečo? Mne sa to zdá rozkošné. Aspoň sa trochu vybúri.

Obe sa smejú. Alma chyť Emíliu za ruku a vybehnú za hadom dozadu mimo salónu. Spev sa postupne vzdaluje, had zmizne kdesi v zákulisí. Oskar prestane hrať, zavrie oči, oddychuje.

13. SCÉNA – DOM INT.

Vojde Lýdia.

LÝDIA Oskar, môj muž ma poprosil, že by som po večera zaspievala pieseň. V nemčine.

Doprovodil by si ma na klavír, prosím? Ja rada saspievam, nemeckú pieseň. Vraj mu to pripomína dobu, keď sme sa zoznámili v Mníchov. Prosím, Oskar. Prosím.

OSKAR Samozrejme, Lýdia, odprevadím ťa. Lýdia odíde. Oskar zavrie oči.

14. SCÉNA – DOM – DETSKÁ IZBA

Do detskej izby potichu vchádza Karol, Petra, Fanny a Alexander.

KAROL Podte za mnou deti, strýko Karol vám ukáže ohromujúcu ohňovú šou. *Karol ukazuje deťom, aby boli ticho a usadili sa na posteli, podá svietnik Alexandrovi. Potom si vyzlečie nohavice a behá po posteli hore-dole.*

KAROL Pripravení? Číslo jeden. *Karol zastaví a prdne si. Potom pokračuje v behaní.*

KAROL Teraz príde číslo dva. *Znova zvuk prdnutia. Znova vyskočí hore a dolu z posteje. Zastaví sa.*

KAROL Alexander, podaj mi ten svietnik. Á, číslo tri. *S tretím prdnutím tma.*

15. SCÉNA – DOM INT. SALÓN

V salóne si všetci dospelí posadajú okolo klavíra, na kreslá a pohovky. Veľký stôl bol medzitým odnesený zo scény preč. Ester zhasína sviečky, upratuje a odnáša posledné poháre a riady. Maja jej pomáha.

EMÍLIA Maja, mohla by si ísť uložiť deti?

MAJA Áno, madam. *Karol prichádza do salónu, zapína si nohavice. Maja odchádza za deťmi. Oscar začína hrať, Lýdia spieva. Karol sa počas Lýdiinho spevu rozplače.*

16. SCÉNA – DETSKÁ IZBA

Maja vojde k deťom do izby, Alexander na ňu zaútočí vankúšom, Fanny ju chytí za nohy. Vznikne bitka, pri ktorej sa vankúš roztrhne a celá izba zapadá páperím (umelý sneh?). Vo výsledku Maja a Fanny premôžu Alexandra, ktorý skončí na chrbte, Maja na ňom sedí obkročmo a drží mu ruky, Fanny ho štekľí na chodidlách. Alexander sa smeje a plače. Petra stojí v pozadí. Počas bitky počul' zo salónu spev Lýdie.

17. SCÉNA – DETSKÁ IZBA (PROSCÉNIUM)

Emília a Alma začínajú krik z detskej izby, nenápadne sa vytratia zo salónu a prekvapia Maju, Fanny a Alexandra pri bitke. Maja okamžite prestane a postaví sa. Alma jej dá facku.

ALMA Maja, daj tu tu do poriadku a potom príď, mám pre teba darček. *Maja sa ukloní. Keď sa Alma odvráti, usmeje sa.*

EMÍLIA Deti, okamžite do posteje a pomodlite sa.

FANNY A ALEXANDER (unisono) Ďakujem ti, Bože, za tento deň, pomôž mi byť dobrým dievčaťom/

chlapcom. Nech ma anjel stráži po celú noc. Boh ochraňuj otecka a mamičku, starú mamu, mňa samého a moju sestru Fanny/brata Alexandra, sesternicu Petru, strýka Gustáva a Karola, tetu Almu a Lýdiu, slečnu Ester, Maju, uja Izáka a všetkých ľudí, amen.

Obe many pobožkajú deti a s potutelným smiechom odchádzajú.

ALMA Petra, ideme. (Emílii) Alexander bozkáva ako ozajstný chlap.

18. SCÉNA – DOM INT.

Emília a Alma so smiechom vojdú do salónu, kde práve skončila svoj spev Lýdia. Všetci dojatí tlieskajú. Alma podáva Maji darček. Maja odchádza na preoblečenie.

GUSTÁV ADOLF Mami, mohla by si nám niečo zarecitovať?

HELENA Nie, nie, v žiadnom prípade.

OSKAR No tak, mama, veď ty nádherne recituješ!

ALMA No tak, mamička, zarecituje.

EMÍLIA Áno, prosíme ťa.

GUSTÁV ADOLF Mama, neďaj sa prosíť.

HELENA Musím sa najprv trochu posilniť. (Napije sa z koňaku.) No dobre, sami ste to chceli.

„Alone I advance on my course, farther and farther stretches the road...“

Alas, in the distance my goal is hidden
Dusk is falling, night fills the sky
Soon the everlasting stars are all I see
But I do not lament the fleeting day
The coming night does not appall me
For of the love that shines through the world
A gleam has entered my soul...“

19. SCÉNA – DETSKÁ IZBA

FANNY Ľudia voňajú rozlične. Ich šaty necitíť iba látkou, ale i jedlom, potom, tabakom, parfumami. Ich topánky páchnu kožou, krémami i zapotenými nohami. Ľudia chodia po svete ako symfónie pachov: púder, dechtové mydlo, moč, pohlavie, špina, pomáda. Podaktorí voňajú ako človek vo všeobecnosti, daktorí páchnu upokojujúco, iní zas hrozivo. Stará mama vonia glycerínom a ružovou vodou. Matka Emília vonia sladko ako vanilka, keď sa však nazlostí, jemné páperie pod nosom jej zvlhne a šíri sotva zachytiteľný prenikavý pach, ktorý pôsobí nebezpečne. Otec Oskar vonia kovom, je to zvláštne, ale vonia ako cínová nádobka, čo stojí na fajčiarskom stolíku v knižnici.

ALEXANDER Alexander má najradšej vôňu mladej buclatej a červenovlasej slúžky, čo sa volá Maja a kráva. Niet nič lepšie, ako ležať v jej posteli na jej ramene, s nosom prítlačným na drsné plátno košele. Voniam potom a ešte niečím iným dobrým. Obaja si uvedomujú, že ich styky nie sú

zrejme dovolené, nikto ich však ešte neobjavil, a tak môžu byť naďalej spolu ako dve prítulné zvieratká.

FANNY Alexandrova mladšia sestra Fanny vonia po sladkej smotane a malom diefati, hoci už má osem rokov.

Do detskej izby potichučky vojde Maja v nových šatách, ktoré dostala od Almy.

MAJA Pozri, aký vianočný darček som dostala. Pozri, čo som dostala od pani Almy! Nie som šialene krásna, nie som krásna, však vyzerám ako dáma, nie som úžasne elegantná?

Zhasne svetlo a objíme Alexandra v posteli.

MAJA (šepká) Dnes v noci nemôžeš spať v Majinej posteli, lebo Maja bude mať návštevu, chápeš, a nemôžem predsa mať hockolko chlapov v posteli, to určite chápeš. Ale tak či onak si Majiným miláčikom, to dúfam viš.

Alexander neodpovedá. Maja sa zachichoce nad žiarlivosťou svojho čitateľa a po prstoch vyjde z miestnosti.

20. SCÉNA – DOM INT.

V salóne – babička Helena sa so všetkými lúči, všetci sa navzájom bozkávajú.

Emília a Oskar odchádzajú do svojej izby.

Karol zaspal v kresle a je taký opitý, že ho Lýdia nevie zobudiť, poprosí o pomoc Gustáva, ktorý jej ho pomôže zodvihnúť z kresla a odniesť domov.

Alma a Petra odchádzajú samy. Izák sa nenápadne skryje za stromček.

21. SCÉNA – DETSKÁ IZBA

Alexander znova zapaluje Laternu Magiku.

Fanny potichu vstane a hľadá v škatuli

nové obrázky. Na stenu sa premietne obrázok okna. Na ďalšom obrázku vidíme

to isté okno s odhrnutou záclonou. Na ďalšom obrázku stojí za oknom smrčka.

Deti sa pozrú na skutočné okno a zbadajú naozajstnú SMRTKU. Zvresknú a ľahnú si do postele. V tom vojde Emília a Oskar v župane.

EMÍLIA Čo sa to tu deje? Ako to, že nespíte? Oskar? Necítiš petrolej?

OSKAR Petrolej? Nie, Emília, necítim.

EMÍLIA Zvláštne.

Emília odchádza. Oskar ostane. V ruke drží pohár červeného vína.

OSKAR Naozaj tu páchne petrolej. (šepká) Spíte, vy potvory?

Alexander a Fanny sa hneď posadia na posteliach.

OSKAR Čo to tu stvárate?

Sadne si na nízku detskú stoličku, usrkne si vína. Je trošičku pripitý a má dobrú náladu. Zrazu vstane, vezme stoličku, na ktorej sedel, do ľavej ruky, vysoko ju zdvihne a ukáže ju prizerajúcim sa.

OSKAR Toto je stolička, ale nie hocijaká. Áno, vyzerá ako obyčajná drevená stolička, ale jej výzor klame. Je to totiž najdrahocenejšia stolička na svete, patrí cisárovi cisárovi a podivnými cestami zakotvila v ekdahlovskej detskej izbe. Ale pozor, panstvo, dobre sa prizrite, možno zazriete tajomné svetlo, ktoré z nej vychádza. Pozrite, ako žiari v tme:

A teraz sa vás pýtam, deti moje: prečo táto stolička svetielkuje v temnote? O tom vám hneď porozprávam, ale nezabudnite, že je to tajomstvo a ten, kto prezradí riešenie záhady, je synom smrti! Prisaháte, že budete mlčať?

ALEXANDER A FANNY ... prisaháme, že budeme mlčať.

OSKAR Nie tak nahlas! Nie tak nahlas. Začuje nás mama a bude po predstavení. (Napije sa vína.) Toto je najdrahocenejšia stolička na svete. Je zhotovená z kovu, ktorý sa nachádza jedine päťdesiatšesťtisíc metrov pod zemou a jedine v Číne. Stoličku vyrobil pred tritisíc rokmi cisárov klenotník ako dar na narodeniny pre cisárovnú, bola veľmi malého vzrastu, nie väčšia ako Fanny, no bola to najkrásna žena na svete. Keď cisárovná umrela, pochovali ju, sediac na tejto stoličke. Dvetisíc rokov sedela vo svojej hrobke a stolička žiarila v tme. Potom prišla banda zlodějov a vlámala sa do hrobky, cisárovnú, ktorá sa hneď rozpadla na prach, zhodili na zem a stoličku ukradli. Teraz patrí vám! Najdrahocenejšia stolička na svete, dávajte na ňu pozor. Je veľmi krehká, ľahko sa môže zničiť. Môže sa rozpadnúť na prach presne ako cisárovná, ak ju nebudete dobre opatrovať. Sedte na nej opatrne, rozprávajte sa s ňou a dýchnite na ňu najmenej dva razy za deň.

Oskar sa ukloní a zrazu si prehodí župan cez hlavu, po prstoch chodí po izbe a obzerá sa okolo seba zlým pohľadom, až zastane pred detskou stoličkou, ktorá slabo svetielkuje.

OSKAR (zmeneným hlasom) Aká škaredá malá stolička. Taká obitá a smiešna. Je skutočne neobyčajne hnusná. Au! Zdá sa mi, že tá prekliata stolička ma chce uhryznúť. No počkaj! Oskar sa pustí do stoličky. Pokúša sa odtrhnúť operadlo od sedadla. Je čoraz zúrivejší.

FANNY (skrikne) Nechaj tú stoličku na pokoji! Oskar ihneď prestane a opatrne položí stoličku na zem, natiahne sa za pohárom a vypije ho do dna. Vtom sa otvorila spálňové dvere.

EMÍLIA Nemáte rozum? Sú tri hodiny ráno a o dve hodiny musíme vstávať, aby sme šli na raňajšiu omšu.

FANNY Mami, nemohli by sme hrať pážatá v Hamletovi?

EMÍLIA Teraz sa o tom nebudeme rozprávať, treba ísť spať! Dobrú noc. Oskar.

OSKAR Dobrú noc.

Emília mu pomôže vstať a obaja odídu, svetlo zhasne. Deti si šepkajú v posteli.

ALEXANDER Prečo som taký smutný? Je to vari smrť, ktorá strichne tam vonku v prítmi predsiene? Počujem vari, ako krátko a siplavo dýcha? Prišla si vziať starú mamu? Mám ju ísť varovať?

FANNY Nie, nesmieš. Keby si sa pohol, keby si pohol čo i len prstom, smrť by sa odlepila z miesta a predbehla by ťa. Nastal by vyčerpávajúci zápas medzi Alexandrom a Smrťou tam vonku v predsiene.

22. SCÉNA – DOM (sedenie pred salónom)
V kresle sedí Izák, ktorý neodišiel. Vchádza Helena, nesie kávu a nalieva.

HELENA Teraz uvidíš, Izák. Uvarila som skutočne silnú kávu, nie takú brečku ako Ester. Koľko môže byť hodín? Tri hodiny desať. Môžeme tu sedieť ešte dve hodiny, potom sa musím obliecť na raňajšiu omšu. (*Vzdychne.*) Aké je pekné mať ťa tu! Si verný priateľ. Si môj najlepší priateľ. Čo by som si počala bez teba? Minulý rok ma Vianoce rozveselili, tento rok sa mi chcelo iba plakať. Zrejme je to vekom. Myslíš, že som zostarła?

IZÁK Si staršia, to je pravda.

HELENA Myslela som si to. Chcelo sa mi iba plakať. Hoci z vnúťat mám veľkú radosť. Zdá sa mi však, že Oskar vyzerá zle. Priveľa pracuje, zoderie sa v tom prekliatom divadle. A ten hlúpy nápad, aby hral Ducha! Môžu predsa na túto rolu dakoho angažovať, hocikoho. Mal by sa šetriť a okrem toho je skutočne veľmi zlý herec. Ako riaditeľ je šikovný, prirodzene, predstav si, Izák, divadlu sa dať a bude mať aj malý zisk. Nie je to pekné? Ešte nedávno som musela prispievať najmenej päťdesiatšesť ročne. Neprekázalo mi to, ale Oskarovi bolo vždy trápne prosieť ma o peniaze, aj keď ich nikdy nepoužil pre seba. To robí, naopak, Karol. Teraz ma zasa požiadal o novú pôžičku, ale odmietla som. Ak si príde požičať k tebe, musíš mu aj ty odmietnuť. Sľúb mi to, Izák!

IZÁK Dobré.

HELENA Vôbec tomu nerozumiem. Zakaždým zaňho všetko vyplatím a o rok je zase v úzkych. Vraví, že k úžerníkovi nechodí, ale neviem. Ty nevieš?

IZÁK Nič o tom neviem.

HELENA A tá príšerná osoba, tá Nemka, s ktorou sa oženil. Nechápem, ako si takáto ženská mohla Karola lapať. Muselo v tom byť čosi erotické. Čo myslíš, Izák?

IZÁK Čože? Erotické? Nuž, asi v tom bolo niečo také.

HELENA Nepočúvaš, čo hovorím. (*Vypije si trochu koňaku.*) To nič. Hlavne, že si tu so mnou. (*Vzdychne si, zasmeje sa.*) Karol a Gustáv Adolf sú príliš eroticky založení, to zdedili po svojom otcovi. Ten bol taký. Niežeby som sa sťažovala, len si nemysli také niečo, milý Izák. Bol nenасыtný. Istež, niekedy sa mi aj zdalo, že toho bolo priveľa, ale nikdy som neodmietla. Gustáv Adolf je najhorší. Zhovárala som sa o tom s Almou a tá veľmi múdro vraví, že si z jeho záletov nič nerobí, lebo je najmilším a najlepším manželom na svete. Šťastie, že Alma je taká veľkorysá. Asi by sme mali varovať tú mladú pestúнку – tú Maju alebo ako sa volá. Je veľmi milá, musím povedať, a dobrá k deťom, pekná pleť, šikovníkova postavička, len škoda, že kríva, chuderka. Ale nebudem sa do toho pliesť. Keď sa do dačoho nezastarieš, nemusíš sa potom z toho vyťahovať, vravievala moja stará mať. Spíš?

IZÁK (*prebúdi sa*) Nie.

HELENA No dobre. Karol a Gustáv Adolf dostali toho priveľa nadelené a Oskar nič. Taká tragédia pre zdravú mladú ženu. Keď Emília čakala Fanny, všetko mi porozprávala. Úbohé dievča! Musím povedať, že si počínala mimoriadne taktne. Oskar a Emília sú k sebe veľmi pripútaní, napriek všetkému je to šťastné manželstvo.

IZÁK ... šťastné manželstvo.

HELENA Je ti ľúto, že si zostarol, Izák?

IZÁK Nie. Vyzerá to, akoby sa všetko zhoršovalo. Počasie je horšie, ľudia sú horší, stroje sú horšie, aj vojny. Hranice padajú a všetko to nevýslovné sa šíri a nikdy viac to nikto nezastaví. Potom bude dobre byť mŕtvym.

HELENA Si protivný starý odľud, Izák. Vždy si ním bol. Vôbec nesúhlasím s tvojimi názormi.

IZÁK Nie, chvalabohu, nie.

HELENA Nijako mi to však nebráni v tom, aby sa mi chcelo plakať. Bolo by ti to nepríjemné, keby som si trochu poplakala? (*Pokúša sa plakať.*) Nie, milý môj, nejde to. Nič z toho nebude. Budem si musieť vypíť ešte trochu koňaku. *Pani Helena si opatrne usrkne z pohánika a zrazu sa rozosmeje, vystrie sa a smeje sa.*

IZÁK Na čom sa smeješ?

HELENA Myslím na Oskara, teda na svojho muža. Ty a ja sme sedeli na tejto pohovke a bozkávali sme sa ako blázni. Porozopínal

si mi blúzu a sebe si iste rozopol aj nohavice, nepamätám sa už celkom presne. A vtom sa odtiahne záves a stojí tam Oskar. Bolo to celkom ako v dajakej komédii od Feydeaua. Ja som skríkla a ty si sa vrhol k dverám. Oskar bežal po svoju pištoľ a ja som sa mu zavesila na nohy. (Smeje sa.) A potom ste sa stali priateľmi na celý život.

IZÁK Tvoj muž bol veľkorysý človek.

HELENA (rozplače sa) Vidíš, teraz plačem.

Veselý, pekný život je za nami a čaká nás už len odporný, úbohý život. Tak je to.

Izák Jacobi si privinie pani Helenu Ekdahlovú, rodenú Mandelbaumovú, k sebe a zovrie ju do náručia. Nežne ju hladká po vlasoch. Môže sa pokojne vyplakať, netruá to však dlho.

HELENA Ale takto to ďalej nejde, vážený pane.

Teraz sa umyjem, naličím, upravím si účes a dám na seba korzet a hodvábné šaty. Plačúca a po láske túžiaca žena sa premení na vyrovnanú starú mamu. Hráme svoje úlohy, daktorí ich hrávajú neporiadne, inf zása starostlivo. Ja patríam do tej druhej kategórie.

IZÁK Dobrú noc, moja pekná Helena.

HELENA Och, bol si sladkým milencom, bol si ako lesné jahody.

Slečna Ester stojí vo dverách, ťažko povedať, kedy tam prišla, alebo ako dlho tam už stojí.

SLÉČNA ESTER Pani Ekdahlová, prišla som vám pomôcť pri raňajšej toalete. Je o desať minút päť.

23. SCÉNA – DOM INT. (Izba pestúnku Maje) *Polonahý Gustáv Adolf, rozopnutá Maja ležia spolu v posteli, Gustáv kŕmi Maju ustricami, podáva jej pohár šampanského. Smejú sa.*

GUSTÁV ADOLF Cukráreň na Zámočkej ulici! Vlastné pečivo, zákusky, torty, koláče a cukríky.

Čo na to povieš, Maja? Nebolo by ti to po chuti? Čo? Ty všetko riadiš, si šéfka, o všetkom rozhoduješ. Práve včera som povedal Alme: Pozri na tú Majku, je to princezná. Tie tvoje prsia, ukáž, dievčatko moje, môžem sa na ne pozrieť? Nie, nie, Ježiši, pripravíš ma o rozum! A teraz si to pekne rozdáme, som vynikajúci milovník, všetky ženy to vravia. U mňa nájdeš silu i nežnosť. Ukáž mi ten malý kríček. Je taký istý ohnivý ako tvoje vlasy? Vlez sem k strýkovi Gustíkovi, ty moja Červená čiapočka, som do teba blázom, maličká. To som už od prvého dňa, keď si prišla do nášho domu. Toto dievčatko musím mať, pomyslel som si. Prišlo to ako blesk.

MAJA Keď ma dostanete, pán Ekdahl, iste zabudnete na tú cukráreň.

GUSTÁV ADOLF Prisahám, milá moja Majka. Počkaj, daj mi dačo na písanie, tam je pero. Teraz napíšem: Maja Klingová je vedúca v mojej cukrárni, podpísaný Gustáv Adolf

Ekdahl, Štedrý večer 1907. To je zmluva, chápeš, maličká? Keby som zabudol na svoje sľuby, len to strčíš pod nos nejakému advokátovi.

MAJA Musíte byť opatrný, aby som neostala v tom.

Gustáv Adolf sa smeje, schytí ju za nohy a stiahne ju pod seba.

GUSTÁV ADOLF Neviniatko nie si, to je jasné.

No, čo povieš, nie je strýčko Gustáv dobrý?

Poznala si už takého chlapíka, cítila si už dakedy taký inštrument? Nie je to zlé, čo? Hopsa! Doparoma! Zdá sa, že raketa okamžite vystrelila. Nuž čo, stáva sa to. Nebolo to úžasné? Čo?

MAJA Namojveru, ste poriadny kanec, pán Ekdahl.

GUSTÁV ADOLF A Maja je moja malá ovečka!

Bože nebeský, musím si ľahnúť na chrbát, celkom ma zalial pot. Priveľa som jedol a pil.

MAJA Hádam vám nie je zle, pán Ekdahl?

GUSTÁV ADOLF Nie, dofrasa – mám sa ako prasa v žite, či lepšie povedané, ako prasa v cukrárni. Chachacha! Ako by mi mohlo byť zle s takýmto malým kuriatkom? Sadni si na mňa, dievča moje, a vlož toho neposlušného darebáka tam, kam patrí.

MAJA Pán Ekdahl, ste načisto nemožný.

GUSTÁV ADOLF A teraz si zaspievame Veselú vdovu. (Spieva.) Hijó, hijó na koni, kto rytiera dohóni. Ale sa máme nádhorne svinsky, čo?

Posteľ sa zrúti, matrac spadne na zem, záhlavie padne na dvojicu, Gustáv Adolf zručne a leží tam ako mŕtvý. Maja odpočívaa s vystretými rukami a s vlasmi rozprestretými po jeho tvári.

MAJA Ježiši, ako ti búcha srdce.

GUSTÁV ADOLF Mám fantasticky dobré srdce.

MAJA Teraz mi musíš dať novú posteľ.

GUSTÁV ADOLF Dostaneš cukráreň, byt, pekný nábytok a veľkú postieľku.

MAJA A pekné šaty.

GUSTÁV ADOLF Nik nebude krajší ako ty.

A budeš milenkou Gustáva Adolfa Ekdahla a každú stredu a sobotu o tretej prídem k tebe.

MAJA Si hlúpy.

GUSTÁV ADOLF Čože?

MAJA (smeje sa) Vravím, že si hlúpy.

GUSTÁV ADOLF Ja že som hlúpy!

MAJA Áno, lebo si namýšľala, že niečo od teba chceš.

GUSTÁV ADOLF Čože?

MAJA Nechápeš, že som iba žartovala?

GUSTÁV ADOLF Žartovala? Ako žartovala?

MAJA Dúfam, že sa nenahneváš.

GUSTÁV ADOLF Nenahnevám sa, ale nemám rád, keď sa ku mne niekto správa, akoby som bol idiot. Prestaň sa smiať.

MAJA Keď si taký smiešny.

Gustáv Adolf vstane, oblečie sa, Maja ho chce pohladkať po líci, opatrne ju však odstrčí.

GUSTÁV ADOLF Nemám rád, keď sa mi dakto vysmieva.

24. SCÉNA – DOM

Spáľňa Karola a Lýdia. Karola zachvátila depresia. Lýdia sedí a česá si vlasy.

KAROL Je tu pekelná zima. Prečo sa nekúri? Cítim, že na mňa lezie nádcha, keď prehltam, bolí ma v hrdle.

LÝDIA Obchodníkovi s drevom dlhujeme stopäťdesiat korún, mein Carlchen, das weisst du doch.

KAROL Je to teda na porazenie, že si sa za dvadsaťštyri rokov naučila hovoriť po švédsky. Rozprávaj po švédsky.

LÝDIA Áno, mein Carl. Robím, čo môžem...

KAROL Hovorí sa môžem. Môžem.

LÝDIA Môžem. Robím, čo môžem.

KAROL V utork som šiel za matkou a spýtal som sa, či by mi nemohla požičať desaťtisíc, hneď vyťahla papier, kde stálo, že jej dlhujem tridsaťsedemtisíc korún. Neuveriteľné.

LÝDIA Budeš musieť ísť k židovi.

KAROL Ďakujem za radu. Už som uňho bol. Platil by som štyridsaťpäťpercentný úrok, a ak nebudem presný, ukáže dlžobný úpis matke.

LÝDIA Mám nejaké šperky.

KAROL Hlupaňa! To by pekne vyzeralo! Profesor Ekdahl chodí do záložne!

LÝDIA Neľahneš si už, mein Schatz?

KAROL Určite mám horúčku, je mi zima a zároveň sa aj potím. Tento strach. Čo sa to so mnou deje? Bolo by lepšie, keby som sa zabil.

LÝDIA (*plače*) Takéto čosi nesmieš vravieť, Carlchen.

KAROL Prečo som sa len s tebou oženil. Si škaredá, chudobná a neplodná. Nedala si mi ani jedno dieťa.

LÝDIA Úbohý Carl, aký si len nešťastný. Keby si nebol taký smutný a vylakaný, nebol by si taký zlý.

KAROL Dekan na mňa nadáva a sťažuje sa, že zanedbávam prednášky. Ja som však výskumník. Som jediný skutočný výskumník na tejto poondiatej univerzite. Ale na tom nikomu nezáleží. Je mi zle. Ten sledí šalát nebol v poriadku, mal zatuchnutú chuť. Stavím sa, že tá skúpa starana ho ušetrila od Veľkej noci. Na Vianoce sa predsa, dofrasa, neje sledí šalát. Bože, moja hlava. Ide mi prasknúť od bolesti. Čo mám robiť? Musím spať. A o chvíľu musíme na tú prekliatu omšu. Stále samé povinnosti a nátlak. A ešte sa k tomu aj zdvorilo škľabiť. Milá mama, aká si dnes pekná. Vyzeráš ako mladé dievča. Milá Emília, tak vynikajúco si vianočného anjela ešte nikdy nezahrala. Ako je možné, že sa ti

podarí všetko, čo si zaumieniš, braček Oskar? Ako je to možné? (Unavene.) Ako je to možné?

LÝDIA Poď, Carlchen. Poď sem a sadni si ku mne.

KAROL Smrdíš. Nevie, čím to je, prestala si sa umývať, alebo začínaš hniť?

LÝDIA Ja vôbec nesmrďím, mein Carlchen. To len ty máš čuchové halucinácie. Nechceš si skúsiť trochu pospať?

KAROL Ale áno.

LÝDIA Je mi tá ľúto, mein Carlchen.

KAROL Ako sa človek stane priemerným, môžeš mi na to odpovedať? Kedy som prehral?

Spočiatku si princ, ktorý má zdediť kráľovstvo.

A zrazu, skôr ako sa nazdáš, si zosadený. Smrť tí klope na plece. V izbe je zima a my nemáme na drevo. Som škaredý a zlý. A najhorší som

k človeku, ktorý jediný sa o mňa stará. Nikdy mi nesmieš odpustiť. Som špinavec a sviniar.

LÝDIA Ak chceš, uvarím ti víno.

KAROL Zavri hubu. Nebuď tak príserne servilná.

A utri si ústa. Stále máš vlhké pery. Je to odporné. A pritom vôbec nechcem byť zlý.

LÝDIA Ja viem, mein Carlchen.

KAROL Mala by si ma nenávidieť.

LÝDIA Som príliš dobromyseľná. Veď to vieš.

KAROL Och, ten život. Tá nespavosť a protivné bolesti! Tá bieda a poníženie! Natiahnem ruku, a tápem v prázdnote. Prečo som len tak veľmi zbabelý?

Lahne si do posteľe, slzy sa mu kotúľajú po neoholených, modrastých napuchnutých líkach. Lýdia ho chytí za ruku.

LÝDIA Mein Liebling.

KAROL Poníženie, bieda, zlé jedlo, ľadová zima, tvoj odpudzujúci vzhľad. Nič sa ťa nedotkne, ja ťa bijem, a ty mi pobozkáš ruku, naplujem na teba, a ty mi odpustiš. Si nechutná. Neznesiem tvoju lásku. Musím sa s tebou rozísť. Musíš sa vrátiť do Mníchova, rozvedieme sa! Už sa na teba nechcem pozeráť, nechcem cítiť tvoj pach, počuť tvoju prekliatu hatmatilku, chcem sa zbaviť tvojej starostlivosti, tvojich bojazlivých očí, zbaviť sa tvojej lepkavej lásky.

LÝDIA Keď si rozčúlený a zarmútený, vždy vravíš takéto veci, už si z toho nič nerobím. Ty to vieš, mein Carlchen.

KAROL Chcem spať. Vieš, prečo ťa tak príserne nenávidím? Si môj zrkadlový obraz. Dobromyseľnosť odzrkadľuje dobromyseľnosť. Prostrednosť a ohyzdnosť odzrkadľuje prostrednosť a ohyzdnosť. Vidím, ako ti škľbe v tvári, máš vrásky okolo úst, trápiš sa, ale zmieriš sa. To je ten veľký rozdiel. Ja sa nikdy nezmeriam.

25. SCÉNA – DOM INT.

Spálňa Gustáva Adolfa a Almy. Alma už vstala a venuje sa raňajšej toalete. Petra stojí prostred izby, má na sebe spodničku, šnurovačku, vo vlasoch má natáčky. Vojde Gustáv.

ALMA Dobré ráno, Gustáv Adolf.

GUSTÁV ADOLF Dobré ráno, Alma.

PETRA Dobré ráno, ocko.

GUSTÁV ADOLF Dobré ráno, Petra.

ALMA Petra, zájdí do kuchyne a upraž ockovi tri vajcia so šunkou. Natri dva chleby kozím syrom. Na ražný chlieb. Čo chceš piť?

GUSTÁV ADOLF Pivo.

ALMA Vieš, kde máme pivo. Poponáhľaj sa, Petra. Čo vyvaluješ oči? O chvíľu musíme byť u starej mamy.

Petra prejde okolo otca so sklopeným zrakom.

Gustáv Adolf jej chce dať bozk, ale Petra sa uhne.

GUSTÁV ADOLF Nalej mi koňak.

Alma priniesie koňak, podá mu pohárik, obráti sa mu chrbtom a začne sa česať.

GUSTÁV ADOLF (píše) Ďakujem.

ALMA V krčahu je teplá voda. Práve som ju priniesla.

GUSTÁV ADOLF Ďakujem. Milé od teba.

ALMA A teraz sa už poponáhľaj.

GUSTÁV ADOLF Yes, sir.

Vstane a začína sa vyzliekať z fraku. Pristúpi k Alme, chytí ju za prsia a pobožká na šiju.

GUSTÁV ADOLF Si nádherná ženská.

ALMA A ty si veľký sviniar.

GUSTÁV ADOLF Poď so mnou na chvíľočku do posteľe.

ALMA Práve som sa učesala.

GUSTÁV ADOLF Tak si to teda dáme postojacky, mamička. Ani to nie je na zahodenie.

ALMA Petra priniesie raňajky.

GUSTÁV ADOLF No čo, zamkneme sa.

ALMA No poď teda, ale nech to netrvá dlho.

GUSTÁV ADOLF Myslím, že nemôžem.

ALMA Nemôžeš?

GUSTÁV ADOLF Niečo asi nie je v poriadku.

ALMA Hádám len nie si chorý, Gustík?!

GUSTÁV ADOLF Nie, dočerta, nič mi nie je.

ALMA No nič, donesiem ti raňajky.

GUSTÁV ADOLF Ďakujem ti pekne.

ALMA Že som ťa ešte nezabila.

Gustáv Adolf sa odrazu zasmieje a pritiahne ju k sebe, dostane sa do Almy a víťazoslávne sa usmieje.

GUSTÁV ADOLF No, čo vravíš teraz?

Vojde Petra s raňajkami.

PETRA Mami, oči. Musíme ísť. O chvíľu sa začne vianočná omša.

Z katedrály sa ozve prvé zvonenie.

KONIEC 1. DEJSTVA

2. DEJSTVO – DUCH

1. SCÉNA – PROSCÉNIUM

Fanny a Alexander sú vo svojej detskej izbe.

Na bočnom javisku prebieha divadelná skúška Hamleta. Mladý herec Michal Bergman hrá Hamleta, Emília hrá Gertrúdu a Oskar Duchu.

ALEXANDER Už niekoľko týždňov skúšame Hamleta, premiéra má byť v polovici januára.

Dnes je prvý pracovný deň po vianočných sviatkoch a odhladnuc od bežných prechladnutí a žalúdočných krčov, je malý súbor na nohách.

FANNY Mladý a sľubný Michal Bergman hrá Hamleta. Kráľovnú Gertrúdu hrá Emília Ekdahlová a Oskar Ekdahl sa ujal roly Duchu. *Fanny a Alexander sa rozbehnú na bočné javisko, pozorovať skúšku.*

2. SCÉNA – BOČNÉ JAVISKO

Náznak dekorácie hradieb, herci v renesančných kostýmoch.

DUCH Počúvaj!

HAMLET Počúvam.

DUCH Môj čas už vypršl...

HAMLET Úbohý duch!

DUCH Neľutuj ma a sústreď sa len na to, čo hovorím.

HAMLET Hovor.

DUCH A si pripravený pomstíť ma?

HAMLET Čože?

DUCH Som duch tvojho otca.

Môj osud – v noci toto blúdenie, vo dne pôst v očistci, kde v plameňoch čakám, kým zhoria hriechy, čo som spáchal zaživa.

DUCH Nuž počúvaj ma, počúvaj!

Ak si mal, Hamlet, svojho otca rád.

HAMLET Môj Bože!

DUCH Pomsti zvrátenú a hnusnú vraždu!

HAMLET Vraždu?

DUCH Vražda je vždy zlá – ale moja bola tá najhoršia a najzvrátenejšia.

HAMLET Predtuchy neklamali!

DUCH Ten krvismilný, cudzoložný zver slovom a darmi podlo očaril a zvedol moju krásnu kráľovnú, naoko cnostnú, ale povoľnú.

Zabil ma v žatve hriechu! Bez spovede, bez rozhršenia, bez posledného pomazania a s hlavou, ktorú ťažia viny, ma poslal na posledný súd.

HAMLET Príšerné čosi! Hrozní! Hrozostrašné!

DUCH Urob, čo uznáš za vhodné, len dušu si nepoškvrň a proti matke nepostav nič – matku nechaj nebesiam. Tie tŕne,

čo nosí v hrudi, neprestanú ju
bodať až do smrti.
Zbohom, môj Hamlet, a pamätaj na mňa!

3. SCÉNA – DOM/BOČNÉ JAVISKO (paralelné akcie)

ČO VIDÍ FANNY

Pribiehajú dvaja technici a spolu s Michalom Bergmanom odnášajú Oskara z bočného javiska – rovno do domu na smrteľnú posteľ. Emília ide za nimi. Fanny ich nasleduje. Zobliekajú ho, ukladajú do posteľe, slúžka Ester prinesie vedro, Oskar zvracia. Míhne sa tu maskérka, ktorá rýchlo namaskuje Oskara, aby bol bledý, spotený, s podliatymi očami. Vedľa posteľe stojí Helena, podáva Oskarovi obklad na čelo. Lekár meria Oskarovi tlak. O chvíľu pribehne aj Alma, Petra, Lýdia, Karol a Gustáv Adolf, pán Izák Jacobi. Všetci sa stretávajú v salóne (kde bol medzitým odnesený stôl a víťazná výzdoba a premenil sa na prijímací salón...), objímajú sa, potichu rozprávajú. Všetci sú oblečení v čiernom. Lýdia sa rozplače. Alma príde k Fanny a matersky ju objíma. Celé to vidíme z perspektívy Fanny, ktorá stojí v kúte.

ČO VIDÍ ALEXANDER

Alexander ostáva stáť ako prikovaný. Keď všetci odídu, pomaly vylezie na praktíkabel, skúša si pózy Hamleta. Zrazu vojde Maja.

MAJA Alexander! Alexander, poď. Musíme ísť domov.

Berie Alexandra a odvádza ho do domu, do salónu, potom k otcovej smrteľnej posteľi.

4. SCÉNA – DOM – SALÓN

V salóne sú zhromaždení všetci členovia rodiny, aj Izák Jacobi. Všetci čakajú.

Zrazu sa otvoria posuvné dvere a ukáže sa Emília. Pokynie na deti, aby šli dovnútra.

Fanny ide hneď, Alexander sa však zarazí uprostred izby. Bojí sa. Matka poďide k nemu, sklóni sa a čosi mu zašepká do ucha. Alexander slabo prikývne, matka ho chytí za ruku a odvádza ho k umierajúcejmu.

5. SCÉNA – DOM – SPÁLŇA

Oskar Ekdahl, napoly leží, oči má zatvorené, viečka napuchnuté a tmavé, ústa sú pootvorené, ruky nehybne spočívajú na prikrývke.

Pani Helena sedí v kresle, v rukách drží pootvorenú knihu. Jej tvár je dokonale pokojná. Keď dnu vojdú deti, usmeje sa na ne, vystrie ruku, privínie si ich k sebe jedno za druhým a pobožká ich na čelo, presne tak, ako to vždy robieva. Ihneď zbadá Alexandrov príšerný strach

a rýchlym a nežným pohybom ho pohladká po líci.

Emília si sadá na pelast a sústredene hľadí na chorého. Chytí jeho pravú ruku a drží ju vo svojich dlaniach, akoby ju chcela zahriať. Na zemi stojí emailové vedro, cez okraj je prehodený vlhký uterák.

Keď Oskar Ekdahl pomaličky začne hovoriť, nadávej má zavreté oči. Jeho hlas je slabý.

OSKAR Nemusíte sa báť. Nie je to nič nebezpečné. Nič ma nebolí. Vlastne mi je oveľa lepšie ako v poslednom čase. *(Zasmeje sa.)* Teraz by som mohol skutočne dobre zahrať Ducha, nič, nič ma neoddelí od vás, ani teraz, ani neskôr. Viem to, vidím to dokonale jasne. Takmer sa mi zdá, že sa k vám priblížim väčšmi ako za svojho života. Postavte sa sem, oproti mne, jeden po druhom, aby som vás mohol vidieť.

Fanny pristúpi k otcovi, ktorý si priloží pravú ruku k čelu, aby si zatienil oči, usmeje sa na ňu.

OSKAR Teraz sa chcem pozrieť na Alexandra.

ALEXANDER Nie.

Alexander sa pritlačí chrbtom k dverám a pokrúti hlavou. Stará mama sa zdvihne zo stoličky, vezme ho za ruku, potom ho s jemným násilím odvedie k otcovi, ktorý ho hneď chytí za ruku a pevne ho drží. Oskar Ekdahl zavrie oči, drží synovu ruku a čosi mu šepká. Potom sa pozrie na syna, na Alexandra je to priveľa, hodí sa na zem, Emília so starou mamou ho zdvihnú, je stuhnutý od hrôzy, odtiahnu ho k fotelu starej mamy, tam sa môže schúliť s rukami pritisnutými na tvár.

Fanny prejaví dokonalú duchapritomnosť, drží otcovu ruku a dovolí mu, aby sa na ňu pozrel, znezrady sa nakloní a pobožká ho na líce.

FANNY *(do kamery)* Som o dva roky mladšia od Alexandra a vôbec som sa nebála. Nezdalo sa mi to ani odporne, hoci to zapáchalo. *Alexander sa schová pod stôl a odtiaľ pozoruje otcovu posteľ. Fanny sedí na zemi pri babičkinom kresle. Oskar si gestom privolá Emíliu.*

OSKAR Emília, ty po mne prevezmeš divadlo.

EMÍLIA Urobím, čo budem môcť.

OSKAR Jednoduchý pohreb, nezabudni, Emília! Nič majestátne v katedrále s orchestrom, čo hrá Chopinov smútočný pochod, a nijakého biskupa, ktorý pri márach hovorí smútočnú reč. Sľúb mi to!

EMÍLIA Sľubujem.

OSKAR *(ticho)* Tebe verím, ale matka nie. Určite si chce zahrať svoje divadlo.

EMÍLIA Pozhováram sa s Helenou.

OSKAR Čoskoro budem mŕtvy. Držíš ma za ruku? Večnosť, Emília! Večnosť! *(Pomaly umiera.)*

6. SCÉNA – DOM – salón

Otvárajú sa dvere do salónu. Helena vyzádza deti z izby mŕtveho. V salóne všetci pochopili. Lýdia sa hlasno rozplače, Gustáv objíma matku, Karol si zapáli cigaru, Alma si vezme obe deti a začne ich objímať, čosi im šepkať („Teraz sa o vás budem starať ako o vlastné deti...“). Všetci sa v tichosti rozchádzajú. Salón ostane prázdny. Po chvíľke začujeme z izby mŕtveho plač. Takmer neľudský plač. Fanny a Alexander sa zakrádajú k pootvoreným dverám. Cez priezor vidia matku, ktorá sedí na zemi, kde stála manželova posteľ. Jej plač je nespútaný a zúfalý. Z dialky zaznieva Chopin.

7. SCÉNA – DOM

Štyria technici vynášajú rakvu. Krížom cez javisko prichádza biskup Eduard Vergéus, nasleduje ho jeho matka Blenda a sestra Henrieta. Zamieria do salónika, kde sa všetci usádzajú k smútočnej hostine. Biskup sa posadí vedľa Emília. Ďalej sú tu Helena, Gustáv, Alma a Petra, Karol a Lýdia, Izák, Maja a Ester. Biskupova mama a sestra, herci z divadla a komparz. Hostia potichu jedia. Alexander vybehne zo salóna a uteká do svojej izbičky, kde sa hodí na posteľ. Fanny ide potichu za ním a sadne si na posteľ. Alexander si čosi šepká.

ALEXANDER Doriti – hovno – lajno – štanky – prdieť – srať – riť – grať – filcky – pizda – kurva...

Fanny sa naňho pozrie. Opatrne sa usmeje.

FANNY Už sa stmievalo, keď uložili truhlu do ekdahlovskej rodinnej hrobky. Snehová búrka sa utišila, bola však treskúca zima.

ALEXANDER Kar je záležitosťou pani Heleny, réžia i predvedenie sú perfektné. Plný salón hostí si pochutnáva na štrnástich chodoch a siedmich druhoch vín.

FANNY Emília sa nakláňa nabok, aby počula biskupa, ktorý neprestajne rozpráva a oči mu žiaria.

Na bledé líca jej vystúpil rumenec a mäkké ústa sa usmievajú náhlivo a hanblivo, nijako to však nenarušuje jemnú vážnosť, ktorá obklopuje jej trpiacu postavu.

ALEXANDER Alexandrovi a Fanny matka dovolila, aby odišli zo slávnosti. Utiahli sa do detskej izby, sú smutní a ospalí.

FANNY Čierna mašľa vo Fanniných vlasoch ovisla.

ALEXANDER Z veľkej dialky sem dolieha šum slávnosti a nariekavé tóny sláčikového orchestra. Fanny zíva. Alexander zíva, neprichádza nikto, kto by ich uložil, pomodlil sa s nimi večernú modlitbu, zažal nočnú lampičku. Kde je Maja?

FANNY Maja pomáha pri servírovaní.

8. SCÉNA – SALÓN

Vtom deti začínajú slabú hudbu. Váhavé osamotené tóny starého klavíra. Fanny a Alexander zbystria pozornosť, načúvajú a naskočí im husia koža – dakto je v salóniku a hrá na klavíri. Bez slova sa chytia za ruky a zamieria do salónika. Všetci hostia ďalej nerušene a v tichosti jedia. Pri klavíri sedí chrbtom akýsi chlap so sklonenou hlavou, ruka sa pomaly pohybuje po klávesoch. Obráti tvár k deťom stojacim pri dverách. Je to Oskar Ekdhahl.

KONIEC 2. DEJSTVA

3. DEJSTVO – ODLÚČENIE

ÚVOD

Pred oponu vyjde Fanny a Alexander.

ALEXANDER Opona spadla.

FANNY Koniec predstavenia.

ALEXANDER Chvíľa ticha.

FANNY Z hľadiska zaznie potlesk a herci sa zoradujú, aby sa uklonili.

ALEXANDER Keď sa potlesk utíši, zjaví sa Emília.

FANNY V prázdnom hľadisku sa objavujú herci a zamestnanci divadla, posadajú si na schodíky alebo stoličky, ktoré priniesli kulisári.

ALEXANDER Je to presne rok, čo umrel Oskar Ekdhahl.

1. SCÉNA – BOČNÉ JAVISKO

Emília na rovnakom praktikáblí ako jej manžel pred rokom, keď hovoril vianočný príhovor. Okolo sú zhromaždení herci, technici, komparz...

EMÍLIA Dnes je to rok, čo umrel môj muž.

Prevzala som vedenie divadla, mali sme veľa úspechov, zvýšila sa návštevnosť, mohli sme zvýšiť platy, držali sme pokope... Roky ubiehajú a my si pretiahneme divadlo cez hlavu ako kabát z istoty. Takmer ani nezbadáme, že život plynie. Javisko nás obklopuje prívětivými tieňmi. Básnici nám hovoria, čo máme povedať a čo si máme myslieť. Môžeme sa smiať, plakať a zúriť. Tam vonku v tme sedia ľudia, ktorí nás majú radi, sú pozoruhodne verní, hoci im často dávame kamene namiesto chleba. Aby sme sa ospravedlnili pred okolitým svetom, tvrdíme, že naše povolanie je ťažké. Je to lož, ktorú okolitý svet akceptuje, lebo je oveľa zábavnejšie sledovať čosi ťažké ako čosi ľahkovážne. Takmer vždy hráme. Hráme, lebo sa nám zdá, že je to zábavné. Keď nás to nebaví, nahneváme sa a viníme z toho okolnosti,

nikdy seba samých. Tak prežívame svoje životy v prekrásnom sebaklame, bystrozrakí voči iným a zhovievaví voči sebe samým. Ako to vyzereá so sebadôverou, sebedomím a sebapoznaním, s vlastnosťami, ktoré v našom povolaní takmer neexistujú? Keď dakto povie, že som dobrá, tak som dobrá a som šťastná. Ak dakto povie, že som zlá, tak som zlá a zmocní sa ma smútok. Čo skutočne som, to neviem, lebo sa nikdy nepokúsím dozvedieť sa pravdu o sebe. Starám sa len o seba, a to je niečo celkom iné. Nezaujíma ma skutočnosť. Je fádna a nudná, netýka sa ma. Vojny a revolúcie a choroby a bieda a nespravodlivosť a výbuchy sopiek sú nepodstatné veci, ak sa dajakým spôsobom netýkajú roly, ktorou sa práve zaoberám. Sú aj herci, ktorí tvrdia, že sa zaujímajú o svet, ja však viem, že klamú sami seba.

Herci tam stoja tichí a zronení. Nikto nič nevraví, neprotestuje, nediskutuje.

EMÍLIA Mám už dosť divadla. Cítim, že musím odísť.

MICHAL BERGMAN A kto bude naším riaditeľom?

EMÍLIA To budete musieť rozhodnúť vy, keď príde ten správny čas. A teraz navrhujem, aby sme si zaželeli dobrú noc. Je neskoro a hovorila som až priveľa.

Emília kývne a odíde.

2. SCÉNA – DOM – DETSKÁ IZBA/SALÓN
Fanny a Alexander sú v detskej izbe. Alexander sa hrá s bábkovým divadlom.

EMÍLIA Alexander, poď za mnou. Pôjdeme do knižnice privítať dakoho, kto nás prišiel navštíviť. Chce s tebou hovoriť.

ALEXANDER Čo som spravil?

EMÍLIA To vieš ty najlepšie. Poď, ideme.
Alexander sa pozrie na Fanny a nasleduje Emíliu do salónu. V salónu stojí biskup Eduard Vergérus a listuje v jednej z otcových kníh, hneď sa však obráti a usmieva sa na prichádzajúcich. Podá Alexandrovi veľkú ruku a Alexander sa hlboko ukloní. Matka sa usadí na širokej pohovke. Fanny to nevydrží a vyberie sa šepovať dianie v salóne spoza dverí.

EDUARD Dobrý deň, Alexander.

ALEXANDER Dobrý deň.

EDUARD My dvaja sme sa už stretli. Za smutných okolností, keď som pochovával tvojho otca.

ALEXANDER Áno.

EDUARD V poslednom čase sa tvoja matka, ktorej chýba mužská opora, niekoľko ráz obrátila na mňa so svojimi starosťami. Je to celkom prirodzené. Som blízky priateľ tvojej starej mamy a duchovný pastier cirkevnej obce.

EMÍLIA Alexander, pán biskup bol v tomto

ťažkom období ku mne veľmi dobrý, neviem, ako by som to prežila bez jeho pomoci.

EDUARD Zhovárali sme sa aj o tebe, chlapec môj.

EMÍLIA Rozšťavala som pánu biskupovi, aká som šťastná a hrdá matka, že mám také milé deti.

EDUARD Počul som, že tebe a tvojej sestre sa v škole darí. Ste usilovní a pozorní a budete mať dobré vysvedčenie. Či nie, Alexander?

ALEXANDER (šepká) Ale áno.

EDUARD Neboj sa. Som tvoj priateľ a chcem ti dobre. Tomu hádam veríš?

ALEXANDER Áno.

EDUARD Nuž ale dobré vysvedčenie ešte nie je všetko.

EMÍLIA Vysmrkaj sa, Alexander.

ALEXANDER (smrká).

EMÍLIA Akú máš špinavú vreckovku, strašné. Nedala ti Maja dnes čistú?

ALEXANDER Ale dala. (Šepká.) Doriti.

EMÍLIA Teraz dobre počúvaj pána biskupa.

EDUARD Určite bude počúvať, však, Alexander?

Práve teraz si poriadne zvedavý, čo ti chcem povedať. Čoskoro budeš dospelý. Preto sa chcem zhovárať s tebou ako dospelý s dospelým. Vieš mi vysvetliť, aký je rozdiel medzi pravdou a lžou?

ALEXANDER (stratil reč).

EDUARD Asi je to hlúpa otázka, samozrejme, že vieš, čo je lož a čo je pravda, však, Alexander?

ALEXANDER Áno.

EDUARD Nuž to je dobre, to je dobre, chlapče. Vieš teda aj to, prečo ľudia klamú.

ALEXANDER (mlčí).

EDUARD Povedz mi, prečo ľudia klamú.

ALEXANDER Lebo nechcú povedať pravdu.

EDUARD (smeje sa) To bola veľmi rafinovaná odpoveď, ale tak ľahko sa z toho nedostaneš. Pýtam sa ťa teda: Prečo ľudia nechcú povedať pravdu?

ALEXANDER Neviem.

EDUARD Času máme dosť, Alexander, a mňa tvoja odpoveď zaujíma natolko, že som odhodlaný sedieť tu a čakať hoci aj do rána.

ALEXANDER Klamú, aby z toho mali nejaké výhody.

EDUARD Dobrá odpoveď, chlapče. Teraz sa však budem pýtať ďalej a ty mi budeš musieť prepáčiť, ak budem trochu osobný. Môžeš povedať svojej matke a mne, prečo si v škole klamal?

ALEXANDER (uprene hľadá na matku) Čože?

EMÍLIA Písal mi tvoj triedny učiteľ a oznámil mi, že si v triede šíril tie najneuveriteľnejšie klamstvá.

ALEXANDER Čože?

EMÍLIA Chceš poprieť, že – že si pred spolužiakmi tvrdil, že som ťa predala do

kočovného cirkusu (*číta z listu*) a že: keď sa skončí škola, prídu si cirkusanti po teba. Že sa vyučíš za akrobata a krasojazdca spolu s rovnako starou Cigánkou, ktorá sa volá Tamara.

ALEXANDER (*dotknutý, mlčí*).

EDUARD Iste chápeš, že keď si tvoja matka prečítala tento list, bola vystrašená a smutná. Nevedela, čo si počať. Navrhol som jej, že sa s tebou o tomto nepríjemnom probléme pohovárám, a ako vidíš, teraz som tu.

ALEXANDER (*skloní hlavu*).

EDUARD Dohodli sme sa teda, že človek, ktorý klame, chce klamstvom získať nejaké výhody. Teraz sa ťa celkom logicky pýtam: aké výhody si chcel získať, keď si tvrdil, že ťa matka predala do cirkusu?

ALEXANDER Neviem.

EDUARD (*s úsmevom*) Myslím, že to vieš veľmi dobre, ale hanbiš sa to povedať. Hanbiš sa, však? To je dobre, Alexander, to je veľmi dobre. Dokazuje to, že v budúcnosti sa vyvaruješ podobných klamstiev. Teraz poprosíš svoju matku o odpustenie za bolesť, ktorú si jej spôsobil. (*Pauza.*) Počul si, čo som ti povedal, Alexander?

ALEXANDER Prosim ťa o odpustenie, že som klamal, a sľubujem, že už to nikdy viac neurobím.

Matka objíma zmeraveného Alexandra a stiahne si ho na kolená. Ostanie tam sedieť ako bábka, ktorá stratila vodiča.

EDUARD Dobre, Alexander. Vec je uzavretá a už nikdy viac o tom nemusíme diskutovať. Fantázia, rozumieš, to je čosi veľkolepé, obrovská sila, Boží dar. Obhospodarujú ju za nás veľkí umelci, básnici, hudobníci.

EMÍLIA Idem po Fanny.

Alexander si zrazu všimne, že matka je rozrušená a akási iná, s nervóznou čulosťou vstane a usmeje sa na biskupa, náhlivo vyjde do jedálne a zavolá Fanny, ktorá na poslednú chvíľu utiekla spoza dveri. Na chvíľu ostanú biskup a Alexander odkázaní sami na seba. Ich pohľady sa na zlomok sekundy stretnú. Eduard Vergéus sa usmeje, Alexander úsmev neopätuje.

EMÍLIA Deti, musím vám povedať čosi dôležité. Alexander sa obrzie: *Za Emíliiným chrbtom stojí Oskar Ekdahl, ktorý ich vážne a významne pozoruje. Alexander rozmýšľa, či aj Fanny ho vidí takisto jasne a zblízka. Nevyzerá to tak.*

FANNY Matka čosi povedala a Alexander nepočúval. Alebo Emília vypadla z konceptu a keďže jej chýbala šepkárka, premohlo ju mlčanie.

EDUARD Som presvedčený, že si budeme...

FANNY Možno tuší prítomnosť mŕtveho.

EMÍLIA Je jasné, že veľa sa...

FANNY Neskôr v dospelosti, keď sa Alexander pokúšal vybaviť si tento okamih: matkinu tvár, biskupovu bradu a pohľad sestry, nahováral si, že matku možno zachvátila náhla únava, možno melanchólia, vyvolaná prítomnosťou mŕtveho.

EDUARD Nech Boh milostivo hľadá na našu malú rodinku.

FANNY Emíliine oči tak či onak zaliali slzy a vyťahuje malú čipkovanú vreckovku, ktorú má vždy zastrčenú za manžetou ozdobenou čipkami.

ALEXANDER Alexandrovi sa zdá, že počuje otcov vľúdne ironický smiech, ale už tam nestojí.

FANNY Emília objíma deti a bozkáva ich, tŕško plače, vlny a líca im máča svojimi slzami.

EDUARD Chcem, aby sme si klakli a spojili sa v úprimnej modlitbe. (*Kľaknú si.*) Nech Boh, náš otec, milostivo hľadá na našu malú rodinku a požehná nás a ochráni od všetkého zlého po všetky naše dni. Prosim ťa, Bože, aby som mal silu byť pre tieto siroty bez otca ochrancom a slúžiť im ako príklad. Prosim ťa tiež o silu byť oporou pre túto osamelú mladú ženu.

ALEXANDER (*ticho*) Hajzel, šerbel, bordel, pajzel...

3. SCÉNA – SALÓN

Eduard a Emília ostanú sami (Alexander s Fanny ich pozorujú z vedľajšej izby.)

EDUARD Mám jedno želanie. Jedno jediné želanie, ale dôležité. Chcem ti to povedať teraz hneď, aby si mala možnosť všetko si rozmyslieť, ak by si mala pocit, že ho nemôžeš splniť.

EMÍLIA Hovor.

EDUARD Chcem, aby si ty i tvoje deti prišli do môjho domu bez majetku.

EMÍLIA Ako to myslíš?

EDUARD Si zámožná žena, si zvyknutá na prepych, ktorý ti ja nemôžem poskytnúť. Preto chcem, aby si odišla z divadla.

EMÍLIA Veď na tom sme sa už dohodli. Pobozkaj ma.

EDUARD Chcem, aby si zanechala svoj domov, svoje šaty, šperky, svoj nábytok, svojich priateľov, svoj majetok, svoje zvyky, myšlienky. Chcem, aby si načisto zanechala svoj predchádzajúci život.

EMÍLIA Vari mám prísť nahá?

EDUARD (*usmeje sa*) Myslím to vážne.

Musíš prísť do svojho nového života ako novonarodená.

EMÍLIA A deti?

EDUARD Aj deti.

EMÍLIA Ich hračky, ich bábiky, knihy...

EDUARD (*peruší ju*) Nič.

EMÍLIA Musím sa s nimi pozhovárať.

EDUARD Je to tvoja vec, Emília.

EMÍLIA Môžem rozhodovať za seba. Nie za deti. Preto sa ich na to musím pýtať.

EDUARD Musia niečo obetovať pre šťastie svojej matky.

EMÍLIA Už si zlý. Pobožkaj ma!

EDUARD Nie som zlý, ani trošku.

EMÍLIA Azda ich získam na svoju stranu.

EDUARD Môžeš si to rozmyslieť, Emília.

EMÍLIA Už som si to rozmyslela. Môj život bol prázdny a povrchný, bezmyšlienkovitý a pohodlný. Vždy som túžila po živote, akým žiješ ty.

EDUARD Viem, viem.

EMÍLIA Nespôsobí mi nijaké ťažkosti splniť tvoje želanie. Urobím to s radosťou.

EDUARD Budeme žiť pred tvárou Božou.

EMÍLIA Naučím sa chápať, čo tým myslíš, keď vravíš, že budeme žiť pred tvárou Božou.

EDUARD Rozprával som ti, ako moja žena a moje dve deti zahynuli tam dolu v rieke pred pätnástimi rokmi. Dlhé roky bol môj život prázdny a sivý. Videl som ťa z dialky, vždy spolu s inými ľuďmi, bola si nedosiahnuteľná, ja som však čakal na teba, moja túžba a moje čakanie sa stali najlepšou časťou môjho života. Teraz ťa držím v náručí a sľúbila si mi, že ostaneš so mnou navždy. Je to neuveriteľné šťastie.

EMÍLIA V skutočnosti mi nikdy na ničom v živote naozaj nezáležalo. Ani na povolání alebo na defoch či na jedinom človeku. Završ som uvažovala, či s mojimi citmi nie je dačo v neporiadku. Nechájala som, prečo ma vlastne nič skutočne nebolo, prečo som nikdy nebola skutočne šťastná. Teraz viem, že rozhodnutie je tu. Viem, že si navzájom ublížime, viem to, ale nebojím sa. Viem aj to, že si dáme navzájom šťastie, a plačem od strachu, lebo čas je taký krátky, dni ubiehajú tak rýchlo, nič nie je nezmeniteľné. Pobožkaj ma teraz a drž ma vo svojom náručí, milovaný môj.

4. SCÉNA – DOM – SALÓN

Ozvu sa kostolné zvony. Eduard berie Emíliu popod pazuchu. Prichádzajú všetci ostatní členovia ekdahlovskej a vergérusovskej rodiny a starý kňaz.

EDUARD Ja, Henrik Eduard Vergérus, si beriem Emíliu Jozefínu Ekdahlovú za svoju právoplatnú manželku. Budem ťa milovať v dobrom aj v zlom a na znak našej lásky ti dávam tento prsteň.

EMÍLIA Ja, Emília Jozefína Ekdahlová, si beriem Henrika Eduarda Vergérusa za svojho právoplatného manžela. Budem ťa milovať

v dobrom aj v zlom a na znak našej lásky ti dávam tento prsteň.

Všetci blahoželajú páru k sobášu, podávajú biskupovi ruku, bozkávajú Emíliu.

Maja ponúka šampanské, Ester občerstvenie na táckach.

Potom biskup a Emília odchádzajú z domu, deti za nimi.

5. SCÉNA – DOM – SALÓN

Ekdahlovská rodina sa za nimi díva z okna.

Všetci príbuzní stoja v salóne pani Heleny a schovaní za záclonami sú svedkami tohto zvláštneho odchodu. Rodina Ekdahlovcov cíti náhly a prudký žiaľ.

ALMA No čo poviete, bude to dobré?

LÝDIA Veď si videla, aká bola naša milá Emília šťastná.

HELENA Myslím na deti.

GUSTÁV ADOLF Privyknú si, mamička.

KAROL Vraj je to sakramentský sukničkár, ten biskup.

LÝDIA O tom ty nič nemôžeš vedieť, mein Carlchen.

ALMA Neviem, prečo sa mi chce plakať.

HELENA Naozaj si mohli dopriať aspoň svadobnú cestu.

GUSTÁV ADOLF Chcel som ich pozvať do nášho domu v Provensalsku, ale Emília mi to nedovolila.

ALMA Má veľký rešpekt pred svojím novým mužom.

LÝDIA Je to pekný chlap, hovorte si, čo chcete.

PETRA Má umelé zuby.

ALMA Takú hlúposť som ešte nepočula. Určite nemá.

HELENA Jeho matka bola sympatická.

KAROL Zato tá jeho sestra je vraj príšerná dračica.

GUSTÁV ADOLF A tá ich slúžka vyzerala ako potkan.

HELENA (*zarmúteno*) Myslím, že Emília sa nám vráti. A čoskoro.

4. DEJSTVO – PRÍHODY LETA

1. SCÉNA – FARA

Pri stole je zhromaždená biskupova rodina, jeho sestra Henrieta a ich matka pani Blenda Vergérusová. Na stole je pripravená skromná večera – hustá polievka. V kúte sedí v invalidnom vozíku teta Elza, ktorú kŕmi polievkou slúžka Justína.

Do miestnosti prichádza biskup s novou manželkou Emíliou a deťmi Fanny a Alexandrom.

EDUARD V pätnástom storočí, keď sa staval tento dom, nik nemyslel na pohodlie. Mojim predchodcom záležalo na tom, aby všetko zachovali v nezmenenom stave, a ja pokračujem v tradícii. Nič sa tu nesmie vymeniť či prestavať. Musíme byť vďační, že môžeme žiť v atmosfére čistoty a drsnosti.

BLENDÁ (*bozkáva Emíliu*) Vitajte, moja drahá.

EDUARD Moju matku a sestru Henrietu už poznáte, teraz chcem, aby ste pozdravili moju tetu. Nebojte sa, deti, nie je to nič strašné. Toto je slečna Elza Bergiusová. Dobrý deň, teta. Ako sa ti dnes darí? Predstav si, máme návštevu, a nie hocijakú. Je to moja manželka. Emília Ekdahlová, tá známa herečka, určite si o nej počula.

EMÍLIA Dobrý deň, slečna Bergiusová. Deti, pozdravte tetu Bergiusovú.

HENRIETA A teraz sa zoznámte so slečnou Justínou, naša šikovná pomocnica, ktorá žije s našou rodinou už tridsať rokov.

JUSTÍNA Dobrý deň, pani Ekdahlová, a vitajte.

EMÍLIA Dobrý deň, Justína.

EDUARD Pôjdeme sa najesť?

Eduard sa posadí do čela stolu, Emília oproti. Deti sú usadené na pravú stranu stola, oproti Henriete a Blende. Teta Elza ticho kľučí. Fanny sa zhnusene díva na tetu Elzu, Alexander sa lyžicou prehrabuje v tanieri.

EDUARD Teda po prvý raz sedíme spolu pri stole.

BLENDÁ Zdá sa, že deti nemajú chuť do jedla.

EMÍLIA Musíte to chápať, všetko nové a nezvyčajné ich znepokojuje.

HENRIETA Môže to byť aj tak, že pohrdajú dobrým chlebom a chutným pokrmom.

EDUARD Dnes večer chceme byť veselí, Henrieta.

HENRIETA Iste, nechcem pokaziť náš prvý spoločný večer prísnosťou, ale v budúcnosti nik, kto všetko nezje, neodíde od stola...

EMÍLIA Milá Henrieta. O svojich deťoch rozhodujem ja. A budem rozhodovať...

HENRIETA (*preruší ju*) V tomto dome vládne jedno základné pravidlo, ktoré nik nesmie porušiť, ani ty, drahá Emília, a to je úcta k pozemským darom.

EMÍLIA Zdá sa mi, že si nepochopila čosi veľmi závažné, milá Henrieta, navrhujem však, aby sme diskusiu presunuli na vhodnejšiu príležitosť.

HENRIETA Prepáč, drahá Emília. Pozabudla som sa. Prepáč.

EMÍLIA Určite si oveľa šikovnejšia gazdiná ako ja. O všetkom sa budem s tebou radiť.

HENRIETA Eduard ma varoval najmenej sto ráz. (*Plače a smeje sa.*) Môžem ti však povedať, nie je to ľahké. (*Pauza.*) Nie je to také ľahké

zmierniť sa s tým, že sa človek odrazu stal zbytočným.

BLENDÁ No dobre, Henrieta, dobre. Upokoj sa. *Henrieta ihneď prestane plakať a pozrie na matku vystrašeným, zvláštnym pohľadom. Hrdlo Elzy Bergiusovej tichučko vrčí.*

HENRIETA (*usmieva sa*) Niečo hádam smiem povedať, v tomto dome sa vstáva skoro, takisto vo všedný deň, ako aj v nedeľu.

O šiestej ráno sa zhromaždíme na rannjšiu modlitbu v Eduardovej pracovni. Chcem takisto pripomenúť, že si sami postielame a upratujeme izby. V tomto dome vládne presnosť, čistota a poriadok.

BLENDÁ Nebojte sa, deti. Moja dcéra to nemyslí tak zle, ako to možno znie. Spočiatku vezmeme všetko ako hru.

EMÍLIA Nechápeť celkom, ako to myslíš, Blendá. Ak tu chcete zavádzať dajaké výchovné metódy...

BLENDÁ Ale kdežeby, milá Emília! Vôbec nie. Som presvedčená, že deti samy postupne prídu na to, aké je zábavné starostlivo si plniť povinnosti.

EMÍLIA Nemyslím, že by moje deti mali rady takéto hry. Mimo chodom, ani ja nie.

BLENDÁ To sa ešte uvidí, drahá moja Emília, to sa ešte uvidí.

EDUARD Zopnieme teraz ruky a poďakujeme sa Bohu za pokrm. (*Odríeka.*) Ďakujeme, ó, Pane, že si nám aj tento deň dal zo skromnej potreby života a nech so štedrým srdcom darujeme z nášho prebytku tým, ktorí hladujú a majú smäd. Amen.

ALEXANDER (*potichu*) Doboha - došlaka - dofrasa - kurvafix - kurvafix - bozajte ma v riť...

FANNY (*chichoce sa*).

EDUARD Čo také veselé nám chce Alexander porozprávať?

Alexander neodpovie, ale tvár mu zaleje rumenec. Fanny sa chichoce ešte hlasnejšie.

EDUARD Chcem ti povedať, milý Alexander, že tvoj otcím má vynikajúci sluch. Teraz vstaneme od stola, o hodinu sa uvidíme v knižnici, je to chvíľa predčítania a ručných prác. Deti sa medzitým uložia spať.

Eduard a pani Blendá vezmú tetu Elzu a vyjdú aj s invalidným vozíkom z miestnosti. Henrieta pomáha Justíne spratať zo stola. Odídu.

Medzitým Emília pomôže Fanny a Alexandrovi vyzliecť námornícke uniformy.

Justína sa vráti a priniesie lavór studenej vody, deti si umyjú tváre. Justína odíde.

Eduard sa vráti, pomodlí sa spolu s deťmi. Fanny pobozká otca aj matku, Alexander odmietne.

Na revanš dostane od biskupa pohladenie, ktoré pripomína skôr zaucho.

EDUARD Mojím najväčším želaním je, aby sme žili vo vzájomnej zhode. Láska sa nedá vynútiť, môžeme si však aspoň preukazovať úctu a byť k sebe ohľaduplní.

Eduard odchádza a Alexander naňho vyplazi jazyk. Fanny objaví pod prikrývkou domček pre bábiky.

FANNY Aký domček pre bábiky to tu je?

EMÍLIA Pred pätnástimi rokmi bývali v tejto izbe dve dievčatká.

FANNY Utopili sa, však?

ALEXANDER Aj ich matka.

FANNY Možno strašia!

EMÍLIA Nerozprávaj hlúposti, Fanny. Strašidlá nejestvujú.

ALEXANDER Bývali dievčatá v tejto izbe?

EMÍLIA Myslím, že toto bola detská izba.

FANNY Raz keď sa zotmie, pojedeme do izby a pred domčekom pre bábiky budú sedieť dve bleďé, čierno oblečené dievčatá a šepky mi povedia, že sa prišli so mnou hrať!

EMÍLIA *(smeje sa)* Fanny!

FANNY Potom vylákajú Alexandra k hlbočine v rieke. A on nevydá zo seba ani hláska, nemôže kričať o pomoc. Zrazu len zmizne.

ALEXANDER Ja tu nechcem bývať.

EMÍLIA Fanny! Dosť už!

FANNY Podľa mňa je náš otčím otravný.

ALEXANDER Tá jeho sestra určite nie je normálna.

FANNY Mami, ja som hladná.

Emília tam chvíľu ticho sedí, zopár ráz silno prižmúri oči, ovládne sa však a usmeje sa.

EMÍLIA Musíte mi dať trochu času! Veľa vecí sa bude musieť zmeniť. Niečo pôjde rýchlejšie, niečo potrvá dlhšie. Hlavné je, aby sme neustrácali odvahu. Hlavné je, aby sme držali spolu.

FANNY Prečo si sa vydala za uja Eduarda?

EMÍLIA Vydala som sa zaňho, lebo ho ľúbim. Vás ľúbim takisto, no keď váš otec umrel, bola som veľmi osamotená. Tak je to. A teraz pôjdeme spať. Keď nebudeme takí navení, všetko sa bude zdať veselšie.

Objíma a pobožká Fanny, Alexander hrdo odmietne, chladným pohľadom pozoruje matku.

EMÍLIA Nehraj sa na Hamleta, Alexander.

Nie som kráľovná Gertrúda, tvoj otčím nie je dánsky kráľ a toto nie je Kronborg, i keď to tu vyzerať tak pochmúrne.

Alexander sa hodí naznak do svojej posteľe a zavrie oči, zúri. Matka tam chvíľu stojí a díva sa naňho, potom odchádza, zavrie za sebou dvere. Alexander vlezie do posteľe

k Fanny. Takmer ihneď zaspia. Za stenou sa mihnú dve dievčenské postavy v čiernom, počuť chichot.

2. SCÉNA – LETNÝ DOM

Na scéne zmizli steny domu a ostal len obnažený nábytok a náznak veľkého trojitého okna salónu, ktoré predstavujú letné sídlo rodiny Ekdahlovej. Dážď udiere do okenných tabúl. Pani Helenu ukolisal letný dážď do spánku. Zrazu zazvoní telefón, ktorý stojí na stolíku pri kresle pani Heleny.

PANI HELENA Haló? To si ty, Izák? Milé od teba, že voláš. Nie, ani trochu ma nevyrušuješ, vôbec som nespala. Všetci ma opustili, išli na výlet k moru. Odišli o desiatej. Vtedy bolo ešte celkom pekne, ale nad pevninou sa už zafahovalo. Nie je tu ani duše. Aj slúžky šli s nimi. Nemôžeš prísť sem? Príď sem, nebud' taký tvrdohlavý. Nemôžeš predsa celé leto presediť v tom svojom príšernom obchode. Budeš rovnako zapraššený ako tie tvoje staré nábytky a hračky, alebo čím sa to tam obklopuješ. Ja že mám prísť k tebe? Ďakujem ti, sedím tu už dva týždne s vytknutým členkom. Musela som s Petrou skákať škôlku, takže zavinila som si to sama. Nestážujem sa, mám sa skvele. Môžem byť osamote, a to je to najlepšie, čo poznám. Čo vravíš? V slúchadle praská, nepočujem, čo hovoríš. Áno, presne tak, priateľ môj. Pokús sa niečo vyzistiť. Robím si starosti. Vlastne som poriadne znepokojená, môžem ti povedať. Nie, nič o nich nevieme. Emília nám oznámila iba toľko, že ona i deti ostanú cez leto na fare. Teraz to znovu praská v slúchadle! To nevyzerá dobre, čo povieš, Izák? Je mi zle, keď si pomyslím na ten obrovský studený dom, kde sú uväznení. To nie je letný byt pre dve malé deti. Vôbec nepočujem, čo vravíš. Haló, haló, haló. Počuješ ma, Izák? Ja ťa počujem veľmi slabo. Teraz zložím slúchadlo. Zavolať ti o hodinu!
V dialke duní búrka. Okno sa zrazu roztvorí a pani Helena sa musí zdvihnúť a zatvorí ho. Zmokne jej tvár i ruky.

3. SCÉNA – LETNÝ DOM

Cez jedáleň dakto prichádza. Pani Helena sa zľakne.

HELENA Kto je?

MAJA To som len ja, pani Ekdahlová.

HELENA To si ty, Maja? Pod' sem, milá moja.

Aké príjemné prekvapenie.

Maja vojde do jedálne. Je vo vysokom štádiu tehotenstva.

MAJA Dobrý deň, pani Ekdahlová. Dúfam, že nevyrušujem.

HELENA Nie, vôbec nie. Pobozkaj ma.
A ty si nešla s nimi na výlet?
MAJA (*zasmeje sa*) S tým mojím veľkým bruchom sa nezmestím do člna.
HELENA Hlúposti, Maja. Je to kvôli Alme?
MAJA Nie, nie, Alma je veľmi milá.
HELENA Tak teda kvôli Lýdii? Áno, prirodzene.
MAJA Nechcem nijaké hádky. Je to také chúlостivé.
HELENA Chápem. Nedáme si horúcu čokoládu a koláčiky? Slečna Ester napiekla výborné koláčiky na výlet.
MAJA Ďakujem, neprosím si.
HELENA Čo sa robí, Maja? Dačo nie je v poriadku?
MAJA Možno som hlúpa, že si robím starosti.
HELENA Znepokojuješ sa kvôli deťom?
MAJA (*prikývne*) S Fanny sme sa dohodli, že si budeme písať. Napísala som jej už sedem listov.
HELENA A odpoveď si nedostala?
MAJA Dostala som jednu pohľadnicu. Pred štyrmi týždňami. Tu je.
Maja podá Helene pohľadnicu.
HELENA (*číta*) „Milá Majo! Máme sa dobre. Ujo Eduard nás dnes zobral so sebou na výlet do botanickej záhrady. Naučili sme sa veľa o vzácnych rastlinách. Tvoja oddaná Fanny. Pozdravuje ňa Alexander!“ (*Pauza.*) Myslím, že podceňujeme Emíliu. Je schopná postarať sa o svoje deti i o seba. Znepokojujeme sa zbytočne.
MAJA Prišla som do rodiny, keď sa narodila Fanny. Sú to akosi aj moje deti.
HELENA Už chceš odísť? Ostaň ešte chvíľku.
MAJA Ďakujem pekne za láskavosť, pani Ekdahlová, ale sľúbila som, že obed bude hotový, keď sa vrátia, a ešte som nedala mäso do rúry.
Pani Helena ostro pozrie na mladú ženu, ktorá sa hneď rozplače.
HELENA Sadni si.
MAJA (*pokrúti hlavou*)
HELENA Je to ťažké?
MAJA (*slabo vzdychne*) Je to ťažké.
HELENA To pre tú cukráreň?
MAJA Aj pre to.
HELENA Gustáv Adolf trvá na svojom, to je mi jasné.
MAJA Nechcem ho raniť. Je predsa taký milý. Ja sa však nechcem dať vydržiavať. (*Pauza.*) Najviac sa znepokojujem kvôli deťom. Prepáčte mi, že plačem. Správam sa nemožne. Prepáčte.
Ukľoní sa pani Helene a cez jedáleň rýchlo vychádza von.

4. SCÉNA – FARA

V izbe Fanny a Alexandra. Vonku tiež prší a hrmí. Fanny sa bez záujmu hrá so staromódnym domčekom pre bábiky. Alexander sedí pri stole, hlavu si podopiera rukami. Zvuk odomykania. Vojde Justína s večerou pre deti na tácke: dve misky kaše a dva krajce chleba.

JUSTÍNA Keď dojete, máte si hneď ľahnúť. Spýtala som sa pána Vergéruša, či aj zajtra budete zavretí, ale neodpovedal. Kuchárka vám posielala zopár ovocných koláčov, ale beda vám, ak sa to váš otec, alebo Henrieta dozvedia. Položím ich sem.

FANNY Mama sa ešte nevrátila?

JUSTÍNA Ešte nie.

FANNY Chcem, aby sa mama vrátila.

ALEXANDER Neotravuj. Veď povedala, že ak stihne vlak, príde dnes večer. Inak sa vráti zajtra.

JUSTÍNA (*vzdychne*) Ja nie som, chvalabohu, až tak dlho v tomto dome, ale kuchárka, tá by vám vedela rozprávať...

Deti si sadnú k stolu, jedia stvrdnuté ovocné koláče, s nechuťou začínajú pchať do seba kašu s kožkou na vrchu. Justína chodí hore-dolu, zabíja muchy. Zjavne chce čosi povedať, len váha.

ALEXANDER Justína, dáte si kus koláča?

JUSTÍNA Ano, rada.

ALEXANDER Čo hovorila kuchárka?

JUSTÍNA Pani Tanderová vraví, že za čias bývalej panej to bolo podobné. Ba ešte horšie. (*Pauza.*) Úbohé deti.

FANNY Myslíš nás?

JUSTÍNA Nemyslím vás. Myslím na tie malé dievčatká, čo sa utopili v tmavej vode. Pani ich chcela zachrániť, stiahli ju však vodné víry. Neskôr ich našli pod mostom pri katedrále. Pevne sa držali za ruky. Boli ako jedno telo. Museli im odpliť ruky, aby ich mohli uložiť do truhličiek. Odvedty už niet v tomto dome pokoja, vraví pani Tanderová.

FANNY Myslíte, že existujú duchovia?

JUSTÍNA Ja vás nechcem strašiť, ale nikto sa necíti dobre v tomto dome. Pozrite mi na ľavú ruku: koža je vytrhnutá, je tam len živé mäso. Niesla som biskupovi rannú kávu a ako som chytala kľučku, oddrapila som si kožu. A vtom (*šepká*) sa ktosi zasmial. Počula som to celkom jasne, obrátila som sa, ale nikto tam nebol... – nemala by som toľko tárať. Už budem ticho. Dvere teraz zamknem, ale nebojte sa, vaša mama sa zajtra celkom určite vráti a jeho dôstojnosť vás potom osobne príde vyslobodiť z väzenia. Chodte si hneď ľahnúť. Tácka tu môže ostať do zajtra.

ALEXANDER (*náhle*) Ja som ich videl.

FANNY Koho si videl?

ALEXANDER No tú pani a deti.

JUSTÍNA Alexander zase klameš.

ALEXANDER Čestné slovo, že som ich videl.

Justína, ktorá už vychádzala z dverí, ich pomaly zavrie a vráti sa k stolu.

JUSTÍNA Naozaj?

ALEXANDER Čestné slovo.

JUSTÍNA Strašidlá predsa nejestvujú.

FANNY Strašidlá nejestvujú, ale existujú zjavenia.

To predsa vie každý normálny človek, píše sa o tom dokonca aj v Biblii.

ALEXANDER Ak nechcete, aby som to rozprával, budem, prirodzene, mlčať.

Justína si prisadne.

ALEXANDER To, čo vám porozprávam, je, prirodzene, strašné a musíte mi prisahať, že nevyzradíte nikde ani slovko z toho, čo vám chcem prezradiť.

FANNY Kde si ich videl?

ALEXANDER Bol som práve v knižnici u toho chlapa, ktorý je ženatý s mojou matkou. Vynadal mi za zľú známku z písomky z nemeckého jazyka, prechádzal som cez jedáleň, svietilo slnko. V miestnosti bolo nezvyčajne jasno. Vtom som uvidel vo dverách najprv jedno dievčatko, iba prebehlo okolo, akoby po prstoch, neozval sa nijaký zvuk, a potom prišlo to druhé dievča, staršie, čo má tmavé vlasy a veľikánske oči. Zastalo a hľadelo na mňa, akoby mi dávalo znamenie, aby som sa obrátil. A tam za mojím chrbtom, osvetlená slnečným jasom, stála pani v čiernych šatách. Povedala mi slabým, takmer nečujným hlasom, aby som sa nebál a že mi chce dačo povedať.

JUSTÍNA A čo povedala?

ALEXANDER (*pomaly*) „Chcem, aby si poznal naše tajomstvo. Tvoj otcím, môj manžel, ma zavrel s mojimi deťmi do spálne, kde sme žili bez jedla a vody päť dní a noc. V zúfalstve sme sa rozhodli, že ujdeme. Pozväzovali sme plachty a pokúsili sme sa vyliezť z okna, moje dcérky liezli prvé, ale vzápätí sa zrútili do vody a stiahlo ich do hĺbky. Pokúsila som sa ich zachrániť, ale temný vír ma zachytil za šaty a vtiahol ma dnu. Pod vodou sa mi podarilo chytiť dcérky za ruky a pritiahnuť ich k sebe.“

FANNY Hrozné čosi!

ALEXANDER Delíme sa o ťažké tajomstvo.

JUSTÍNA Chodte si ľahnúť. Chodte si ľahnúť.

Zamkynam.

FANNY Kolko je hodín?

JUSTÍNA Biskup mi zakázal rozprávať sa s vami. Nesmiem vám povedať, ani kolko je hodín.

Teraz bude zúriť, ak Alexander neudrží jazyk za

zubami. Vždy všetko vytára. (*Zúriivo.*) Povedala som vám, že si máte ísť ľahnúť. Lahnite si a buďte ticho.

Vyjde von z miestnosti, kľúč zarachotí.

ALEXANDER Ujo Izák mi raz povedal: „Človek sa môže zdať malý a bezvýznamný, skrýva však v sebe priepať, nebo a večnosť. Smutné je, že nechápe svoju veľkosť. Smutné je, že ustavične žije so svojou bezvýznamnosťou pred očami. Svoje skutočné možnosti využíva len málokedy.“ To mi povedal ujo Izák, keď som mal osýpky.

FANNY Veď ani nerozumieš tomu, čo vravíš.

ALEXANDER Naučím sa hocičo naspamäť, a keď budem starší a pochopím, čo som sa naučil, budem môcť svoje vedomosti využiť. „Sú veci na nebi i na zemi, o ktorých tvoja veda nesnáva, Horatio...“

Alexander si ľahne do postele, Fanny sa po chvíľke presunie pod jeho deku, schúlia sa na posteli, tesne pri sebe.

FANNY Porozprávaj mi dačo naozaj hrôzostrašné, čo si zažil v poslednom čase.

ALEXANDER Pred niekoľkými dňami ma v noci rozbolelo brucho a musel som ísť na záchod. Šiel som po chodbe popri spálni. Dvere neboli zavreté a na nočných stolčkoch svietili lampy. Jeho dôstojnosť biskup ležal na mame, košeľu mal vyhrnutú nad tým svojím chudým zadkom a tak poskakoval, že sa triasla celá posteľ. Mama kričala o pomoc a modlila sa k bohu. „Bože, och, bože,“ vravela takýmto tónom.

Okenné tabule drnčia. Vonku leje ako z krlhy. Zabylsne sa, Alexander počíta sekundy do hromu.

ALEXANDER Bolo to celkom blízko.

FANNY Príšerný rachot.

ALEXANDER Dúfam, že trafilo tú sprostú katedrálu.

FANNY A čo ak ťa Boh potrestá za to, že takto hovoríš.

ALEXANDER Ak by taký veľký nafúkanec ako všemohúci Boh potrestal takého maličkého úbožiaka, ako je Alexander, za takúto maličkosť, tak je celkom taký sviniar, ako som tušíl.

FANNY Aj ja si to myslím.

Počuť zvuk flauty.

ALEXANDER Počuješ?

FANNY Hrá na flaute.

ALEXANDER Jeho dôstojnosť biskup hrá na flaute, zatiaľ čo si vymýšľa nové spôsoby, ako trýzniť svoju ženu a nevlastné deti. Ak sa teraz obaja sústreďíme na to, aby umrel, určite umrie. Musíme však začať naraz. Raz, dva, tri. Umri! Skúsime to ešte raz! Raz, dva, tri. Umri! *Flauta však ďalej jemne narieka v šere veľkého domu.*

5. SCÉNA – FARA – pred detskou izbou
Justína čaká na chodbe. Prichádza biskup, s flautou.

EDUARD Ach, to si ty, Justína.

JUSTÍNA Kuchárka sa pýta, či vaša dôstojnosť biskup bude večerať?

EDUARD Povedz pani Tanderovej, že nechcem večerať.

JUSTÍNA Ďakujem, vaša dôstojnosť, poviem jej to.

EDUARD Chceš ešte niečo?

JUSTÍNA Neviem...

EDUARD No?

JUSTÍNA Neviem, či mám niečo povedať. Je to hrozné...

EDUARD Čo sa deje?

JUSTÍNA Povedali ste mi, vaša dôstojnosť, že mám dozerať na deti. Že mám počúvať ich rozhovory a oznámiť vám, ak budem počuť čosi mimoriadne.

EDUARD No a?

JUSTÍNA Alexander dnes rozprával hrôzostrašnú historku.

EDUARD Áno?

JUSTÍNA Ani neviem, ako to vypovedať.

EDUARD Hovor, Justína!

JUSTÍNA (*šepká*) Tvrdí, že ste zamkýnali bývalú paniu a že sa utopila spolu s deťmi, keď sa pokúšala utiecť cez okno.

EDUARD (*po chvíli*) To je všetko?

JUSTÍNA To je všetko.

EDUARD Môžeš ísť, Justína.

JUSTÍNA Ďakujem, vaša dôstojnosť.

Justína sa ukloní a odíde. Biskup vykročí na druhú stranu. Tvár mu červenie, oči sa lesknú.

6. SCÉNA – LETNÝ DOM EKDAHLOVCOV

FANNY Pani Heleny sa zmocní nevysvetliteľná melanchólia, dážd obklopuje jej telo i dušu. Steká po okenných tabuliach, ale aj po jej myšlienkach a po obrazoch, čo sa mihajú za jej viečkami. Šum dažďa vo veľkých stromoch a na škridlách strechy dáva síce pocit istoty, ale je to istota zo starého zvyku, pocit z detstva, a preto spojený so smútkom. Toto dokazuje, že začínam byť stará, myslí si pani Helena, a istým spôsobom je spokojná s týmto zistením, lebo napriek všetkému si zotrie slzy, a keď zopár ráz zažmurká, vidí oveľa jasnejšie. Oproti nej sedí...

HELENA Nuž vidíš, Oskar, presne tak je to. Človek je starý a zároveň aj dieťa. A nemáš potuchy, kam sa podel celý ten čas medzitým, čas, ktorý sa pokladá za taký dôležitý. Sedím tu a som melancholická a myslím na to, že ten čas bol veľmi krátky. Tvoj otec hovorieval, že som sentimentálna. Nebol, ako vieš, nijaká

citlivka, a bol nahnevaný aj urazený, keď umieral. Nikdy neuvažoval nad tým, či je život krutý, nespravodlivý alebo pekný. Žil a kašlal na komentár. Komentár ponechal mne. A keď sa mne život zdal taký či onaký, vysmial sa mi a tvrdil, že som sentimentálna. Bola som predsa herečka. A ako herečka som si mohla dovoliť byť citlivá. Oskar, milý môj chlapec, môžem ťa chytiť za ruku?

Oskar jej podá ruku a pani Helena ju dlho drží vo svojej.

HELENA Pamätám si tvoju ruku, keď si bol dieťa. Bola drobná a suchá a zápästie si mal veľmi tenké. Bavelo ma byť matkou, bavilo ma byť aj herečkou, ale zábavnejšie bolo byť matkou. Rada som chodila s veľkým bruškom, divadlo mi vtedy bolo ukradnuté. Všetko sú, mimochodom, iba roly. Niektoré sú veselé, iné menej. Hrám matku. Hrám Júliu. Margarétu. Zrazu hrám vdovu. Alebo starú mamu. Jedna úloha nasleduje druhú. Ale kam sa to všetko podelo, môžeš mi to povedať, synček môj? *Pani Helena neočakáva odpoveď. To nikdy nerobila, to jej spolubesedníci po celý život chápali.*

HELENA Si milý, že počúvaš svoju starú matku, keď monologizuje, ako hovorieva Izák. Si milý chlapec. Oskar, veľmi som za tebou smútila, keď si nás opustil, bola to zvláštna rola, city vychádzali z tela, mohla som ich síce ovládať, ale rozbili mi skutočnosť, ak chápeš, čo tým myslím. (*Pauza.*) Odvtedy je skutočnosť už narušená, a je zvláštne, že sa mi to takto vidí akési správnejšie. Ani sa teda nenamáham, aby bola znovu celistvá. Vlastne mi vôbec neprekáža, že už nič nesúhlasí.

Oskar ju ešte vždy drží za ruku. Tvár obrátil k oknu, úsmev mu pohasol, teraz je vážny, vyzerá unavený a vyčerpaný.

HELENA Oskar, synček môj?

OSKAR Áno, mama.

HELENA Vyzeráš smutný.

OSKAR Robím si starosti.

HELENA Trápiš sa kvôli Emílii a deťom? *Verandové dvere sa roztvoria. Pani Helenu prebudí možno tento zvuk, alebo možno ani nespala. Oskara tu už niet.*

7. SCÉNA – FARA

V detskej izbe sa rozsvieti svetlo, Justína odomyká, prvá vojde prvá Henrieta, potom Justína.

HENRIETA Vstávaj, Alexander, tvoj otec s tebou chce hovoriť. Počuješ? Fanny, vstávaj. No tak! Vstávajte, obaja!

Tma.

8. SCÉNA – LETNÝ DOM EKDAHLOVCOV
Ktosi sa pohybuje na chodbe na druhej strane jedálne, kroky.

HELENA Kto je tam?

EMÍLIA To som ja.

HELENA Emília!

S dojatím sa objímu. Pani Helena pohladká Emíliu po vlasoch.

EMÍLIA Tak veľmi som túžila sem prísť.

HELENA Priviedla si deti?

EMÍLIA Nie.

HELENA Majú sa dobre?

EMÍLIA (po chvíli) Myslím, že nie.

9. SCÉNA – FARA

Do detskej izby vchádza Eduard, za ním pani Blenda. Henrieta nesie podnos, kde leží trstenica, fľaštička akéhosi oleja a pohár. Pani Blenda a slečna Henrieta si sadnú na stoličky, každá z jednej strany, pani Blenda vyšiva. Biskup položí na stôl Bibliu. Justína stojí pri dverách.

EDUARD Alexander, syn môj. V prítomnosti svojej sestry a Justíny si ma obvinil z vraždy mojej bývalej manželky a mojich detí.

ALEXANDER To nie je pravda.

EDUARD Nech Justína zopakuje, čo mi povedala.

JUSTÍNA Alexander tvrdil, že videl mŕtvu paniu a jej deti. Vraj k nemu prehovorila. Povedala, že jej muž, pán biskup, v hneve zamkol ju i jej deti bez jedla a vody v spálni. Na piaty deň sa pokúsili ujsť cez okno, ale pri pokuse o útek sa utopili.

EDUARD Je ti to známe, Alexander?

ALEXANDER Nie.

EDUARD Tvrdíš teda, že Justína klame?

ALEXANDER Možno sa jej to snívalo.

EDUARD Justína, si ochotná prisahať?

JUSTÍNA Áno, vaša dôstojnosť.

EDUARD To je dobre, Justína. A Fanny tiež počula Alexandrovo rozprávanie?

FANNY Nie.

EDUARD Popieraš teda, že si dačo počula?

FANNY Pamätám si iba to, ako Justína rozprávala, že paniu a deti našli pod mostom pri katedrále a že ich museli rozpíliť, aby ich mohli uložiť do truhliel.

EDUARD Povedala si to, Justína?

JUSTÍNA (zašepká) Áno.

EDUARD (Alexandrovi) Trváš stále na tom, že Justína klamala, alebo sa jej to prísnilo?

ALEXANDER Áno.

EDUARD Si ochotný odprisahať svoju výpoveď?

ALEXANDER Samozrejme.

EDUARD Falošná prisaha je smrteľný hriech, Alexander, Boh ťa potrestá.

ALEXANDER Áno. (Potichu.) Preklaty, neodpúšťajúci, paromský boh.

EDUARD Pod' sem, k stolu. Polož ľavú ruku na Bibliu a opakuj po mne: Ja, Alexander Ekdahl, prisahám pri Svätom písme a žijúcom Bohu...

ALEXANDER (pevným hlasom) Ja, Alexander Ekdahl, prisahám pri Svätom písme a žijúcom Bohu...

EDUARD... že všetko, čo som hovoril, hovorím a budem hovoriť, je pravda a nič iného ako pravda.

ALEXANDER... že všetko, čo som hovoril, hovorím a budem hovoriť, je pravda a nič iného ako pravda. Môžem už ísť spať?

EDUARD Chceš ísť spať, Alexander?

ALEXANDER Viac si už nemáme čo povedať. Ako má Justína dokázať, že sa jej to neprísnilo?

EDUARD Povedz mi jednu vec. Ako sa ti páči tu u nás v biskupskom sídle?

ALEXANDER Vôbec sa mi tu nepáči.

EDUARD Nemáš rád svojho otčima, však?

ALEXANDER Musím odpovedať?

EDUARD Pamätáš sa na náš dosť vážny rozhovor, ktorý sme mali my dvaja asi pred rokom? Išlo o isté otázky morálky.

ALEXANDER Nenazval by som to rozhovorom.

EDUARD Ako to myslíš?

ALEXANDER Biskup rozprával a Alexander mlčal.

EDUARD Mlčal a možno sa hanbil. Za svoje kľamstvá.

ALEXANDER Odvtedy som už zmúdreľ.

EDUARD Chceš povedať, že lepšie klameš.

ALEXANDER Približne tak. Áno.

EDUARD Alexander! Pokladáš to tu všetko za žart? Myslíš si, že bezstarostne môžeš hanobiť česť iného človeka? Myslíš si, že môžeš bez následkov klamať, vykrúcať sa a krivo prisahať? Myslíš si, že sa hráme, Alexander? Alebo že toto je nejaká divadelná hra, v ktorej si každý odrieka svoje repliky, ako sa mu práve zachce?

ALEXANDER Myslím si, že ma nenávidíte. To si myslím.

EDUARD Teda toto si myslíš. (Odmľka.) Teraz ti niečo poviem, syn môj. Niečo, čo ťa možno prekvapí. Nie je pravda, že ťa nenávidím. Lúbim ťa. Ale láska, ktorú prechovávam k tebe, k tvojej matke a k tvojej sestre, nie je slepá a opičia. Je silná a krutá, Alexander. Ak ťa potrestám, budem trpieť väčšmi, ako tušíš. Moja láska k tebe ma však núti byť pravdivým. Núti ma vychovávať a formovať ťa, aj keď to bolí. Počuješ, čo vravím, Alexander?

ALEXANDER Nie.

EDUARD Som oveľa silnejší ako ty.

ALEXANDER O tom vôbec nepochybujem.

EDUARD Duševne silnejší, chlapče. A to preto, lebo mám pravdu a spravodlivosť na svojej strane. Viem, že o chvíľu sa priznáš. Si múdry mladý muž, Alexander, vlastne už vieš, že si prehral, si však hrdý a tvrdohlavý a, samozrejme, sa aj hanbíš.

ALEXANDER Jeden z nás by sa mal hanbiť.

To je správne.

EDUARD Takéto bezočivosti ti nepomôžu.

ALEXANDER Zabudol som, k čomu sa to mám priznať.

EDUARD Vieš, že mám k dispozícii rozličné prostriedky.

ALEXANDER Nevedel som, ale teraz to už viem.

EDUARD Účinné prostriedky.

ALEXANDER To neznie veľmi veselo.

EDUARD Keď som bol malý, neboli ľudia takí útlocitní. Malých klamárov trestali exemplárne. Používala sa trstenica a tú máme aj tu. Potom sme mali iný, skutočne účinný prostriedok, a to ricínový olej. Uvidíš, Alexander, každý skrotne, len čo si dá zopár lyžíc. A ak nepomohol ani ricínový olej, prišla na rad tmavá a studená pivnica, kde si musel sedieť dovtedy, kým ti nezačali oňuchávať tvár potkany.

ALEXANDER Aký trest dostanem, ak sa priznám?

EDUARD To môžeš rozhodnúť sám, Alexander.

ALEXANDER Prečo ma musíte potrestať?

EDUARD Tvoj charakter má jednu chybu – nevieš rozlíšiť klamstvo od pravdy. Zatiaľ si ešte dieťa a tvoje klamstvá sú detské klamstvá – nech sú hocijako hrôzostrašné. Ale čoskoro budeš dospelý chlap a život nemilosrdne trestá klamárov. Trest ťa má naučiť milovať pravdu.

ALEXANDER Priznávam, že som si vymyslel, že ste zatvárali paniu a deti.

EDUARD Vyhral si veľké víťazstvo, syn môj.

Víťazstvo sám nad sebou. Aký trest si vyvolíš?

ALEXANDER Kolko úderov trstenicou dostanem?

EDUARD Desať.

ALEXANDER Tak si teda vyberiem trstenicu.

EDUARD Postav sa k stolu a zohni sa.

Nasleduje desať úderov trstenicou, pani Blenda sa zhrzene odvráti. Henrieta vstane a pridrží Alexandrovi hlavu, keď sa začne triasť od bolesti. Alexander mlčí, hryzie si ruku, slzy mu tečú z očí i z nosa, tvár má tmavočervenú.

EDUARD Vstaň, Alexander. Niečo mi ešte máš povedať.

ALEXANDER Nie.

EDUARD Máš ma poprosiť o odpustenie.

ALEXANDER Nikdy!

EDUARD Teda ťa musím ďalej biť. Nemôžeš nám obom ušetriť taký nepríjemný zážitok?

ALEXANDER Nikdy neprosím o odpustenie.

EDUARD Nikdy neprosíš o odpustenie?

ALEXANDER Nie.

EDUARD Lahni si. (*Chystá sa udrieť.*)

ALEXANDER Nebíte ma už!

EDUARD Vstaň. Vysmrkaj sa. Požičaj mu vreckovku, Justína. Čo mi povieš, Alexander?

ALEXANDER Prosím vás o odpustenie.

EDUARD Chápeš, že som ťa potrestal z lásky?

ALEXANDER Áno.

EDUARD Pobožkaj mi ruku, Alexander.

ALEXANDER Môžem si už ísť lahnúť?

EDUARD Môžeš, syn môj. Ale aby si v pokoji mohol porozmýšľať o dnešných udalostiach, budeš spať na povale. Zajtra ráno o šiestej ti Henrieta odomkne dvere a budeš voľný. Súhlasíš, Alexander?

ALEXANDER Áno, vaša dôstojnosť.

Alexander otvorí poklop v strope a vylezie na

povalu. Henrieta si pristavi stoličku a poklop

zamkne. Biskup sa priblíži k Fanny, chce ju

pohladať. Fanny sa mu uhne. Biskup odchádza.

Za ním pani Blenda, Henrieta a posledná

Justína. Henrieta zamkne a kľúč si schová.

10. SCÉNA – LETNÝ DOM

Emília a pani Helena sedia oproti sebe, držia

sa za ruky, zhovávajú sa. Vonku nadalej prší.

V jedálni odbíjajú hodiny.

HELENA Musíš už ísť?

EMÍLIA Som preč už pridlho.

HELENA Ešte ostan', Emília.

EMÍLIA Deti to majú najťažšie. Trestajú ich aj za

to najmenšie previnenie. Henrieta ich zamkne

do izby hoci aj uprostred dňa. Pred týždňom

odmietla Fanny zjesť svoju porciu kaše. Musela

sedieť pri stole po celý večer. Vyvracala sa do

taniera. Napokon predsa len jedla.

HELENA A Alexander?

EMÍLIA Je posadnutý žiarlivosťou, nechápe len, že

žiarlivosť je vzájomná.

HELENA Úbohé deti.

EMÍLIA Ako som len mohla byť taká slepá.

Ako som len mohla mať súcit' s tým chlapom.

Som predsa herečka, mala som prehliadnuť

jeho pretváрку. Tak dlho som žila sama, už od

Fanninho narodenia. Nenávidela som svoje

príležitostné citové vzplanutia. Nenávidela som

zúfalú samotu svojho tela. Oskar bol mojím

najlepším priateľom, ty to vieš, Helena. Vieš, ako

veľmi som ho mala rada, ty vieš, že môj smútok

bol úprimný, keď nás opustil. Vieš však aj to, že

sa ma nikdy ani nedotkol.

HELENA Ja ti nič nevyčítam.

EMÍLIA Mala som pocit, že môj život sa po

jeho smrti skončil. Kolko je hodín, Helena?

Budem musieť ísť, veľmi sa bojím, že prídem

neskoro. Jeho zloba je strašná, nechápem, ako môže nejaký človek žiť s toľkou nenávisťou v sebe. Nič som nevidela, nič som nechápala. Rozprával mi o inom živote. O živote plnom čistoty, šťastia z naplnenej povinnosti. Nikdy som nepočula také slová. Akoby ho obklopovalo svetlo, keď mi to hovoril. Zároveň som videla, že je sám; že je nešťastný, že ho prenasleduje strach a zlé sny. Ubezpečoval ma, že ho zachránim. Povedal, že spolu s deťmi budeme žiť životom v blízkosti Boha – v pravde. Bola som taká vyprahnutá – znie to dramaticky a prepiato, Helena, ja viem, nemôžem však nájsť iné slovo: prahla som za pravdou a myslela som si, že doteraz som žila v klamstve. Uvedomovala som si tiež, že deti potrebujú otca, ktorý ich bude vedieť pevnou rukou podporiť a viesť ich. *(Pauza.)* Teraz už musím ísť. Obávam sa, že sa čosi prihodilo, zatiaľ čo som bola tu. Ustavične ma prenasleduje obava, že Alexander povie dačo, čo sa mu znepečí. Alexander je taký hlúpo odvážny, pokúšala som sa ho varovať, nechápe však, že jeho otčím je životunebezpečný protivník, ktorý iba čaká na vhodnú príležitosť, aby ho zničil.

HELENA Musíš ho opustiť, Emília.

EMÍLIA Vedela som, že mi to povieš. Každú sekundu myslím na to, že ho musím nechať, požiadať o rozvod a vrátiť sa nazad k divadlu a do našej rodiny.

HELENA Ak si si tým taká istá, prečo to neurobiš?

EMÍLIA Čakám dieťa, Helena!

HELENA Aj tak by si mala...

EMÍLIA Požiadala som ho o rozvod. Odmietla. Tvrdí, že ma ľúbi a že rozvod v jeho postavení neprichádza do úvahy. Povedala som mu, že ho tak či onak opustím, potom mi vysvetlil, čo sa stane: proces prehrám, pretože som „opustila spoločnú domácnosť“, ako sa to nazýva. Deti mi vezmú a dajú ich do výchovy jemtu. Tajne som napísala istému advokátovi, potvrdil Eduardove tvrdenia. Som v pasci, nemôžem dýchať. Umieram, Helena. A nenávidím toho chlapa tak bezhranične, že by som bola schopná...

HELENA *(šepká)* Musíme nájsť nejaké riešenie.

EMÍLIA Nehovor, že som tu bola. Nikomu!

11. SCÉNA – FARA

Alexander nespí. Má strach. Pokúša sa vstať, zacítiť však bolesť, a tak radšej ostane ležať na boku, s rukami medzi stehnami. Je vyčerpaný, hlava mu treští a smädí ho. Povala sa stráca v tme a v tieňoch. Je to miesto pre strašidlá a duchov.

ALEXANDER *(slabo)* Mama.

Zdá sa mu, že počuje šepotavé hlasy, alebo možno je to len vietor.

ALEXANDER Ocko? Ak ma chceš prísť navštíviť, nezabudni, prosím ťa, že sa bojím strašidiel a že ty si vlastne mŕtvvy. Bud' taký láskavý, nepríd' zozadu a nepolož mi ruku na plece. Zbláznil by som sa od strachu. *(Ticho.)* Chcem, aby si prišiel spredu, aby si mal svoj zvyčajný hlas a na sebe zvyčajné šaty. *(Náčúva.)* Nechápem, prečo musím vidieť mŕtvych ľudí, keď mi to vôbec nerobí dobre.

Zreteľné kroky vzadu v temnote. Zatají dych a prižmúri oči. Keď ich otvorí, stojí pred ním asi desaťročné dievča.

PAULÍNA Volám sa Paulína, moja sestra Amanda je tam vzadu. Hneváme sa na teba, Alexander. Budeme ťa musieť potrestať. Čo sa tváriš tak prekvapene?

ALEXANDER Prečo ma budete musieť potrestať?

PAULÍNA Klamal si o našom otcovi. Povedal si, že nás zatváral. To nie je pravda. Na Vianoce sme dostali nové korčule. Lad sa však preboril a my sme spadli do vody. Matka sa nás pokúšala zachrániť, ale prúd nás stiahol pod ľad. Teraz poznáš pravdu, ty úboziak. So sestrou sme rozmýšľali, ako by sme ťa najlepšie potrestali za tvoje klamstvá, a myslím si, že vieme, čo ťa vystraší najväčšmi zo všetkého.

ALEXANDER Prosím vás, choďte preč.

PAULÍNA Vidíš, ako sa bojí, Amanda?

AMANDA *(chichoce sa).*

PAULÍNA Mali sme rady nášho otca. Vždy k nám bol dobrý. Vidíme, ako ho trápíš svojou nenávisťou.

ALEXANDER Nie je pravda, že ho nenávidím.

PAULÍNA Počujes, čo vraví, Amanda? Že to nie je pravda!

AMANDA *(chichoce sa).*

PAULÍNA Napadlo nám, že ockovi pomôžeme a oslobodíme ho od teba a od tvojej nenávisťi. Tak ťa vystrašíme, že sa zblázníš a skončíš v nemocnici, kde ťa zavrú do čalúnenej cely a reťazami ťa spútajú na rukách i nohách. Prídem ta tam navštíviť. *(Zašepká čosi Alexandrovi do ucha. Alexander prenikavo vykrikuje.)* Toto je iba začiatok.

AMANDA *(zachichoce sa).*

Alexander kričí od strachu. Prebudí sa Fanny, pokúša sa dostať na povalu, ale je zamknutá... Pribieha Emília, chce otvoriť dvere, prichádza Henrieta.

EMÍLIA Otvor, Henrieta!

HENRIETA Nie! Eduard to zakázal!

EMÍLIA Otvor, hovorím ti otvor!

HENRIETA Nie! *(uteká preč)*

EMÍLIA Daj mi ten kľúč! Daj mi ten kľúč, počuješ?

HENRIETA Nie, to nesmieš urobiť!

Emília dostihne Henrietu, snaží sa jej vytrhnúť kľúč, vznikne bitka. Napokon Emília Henrietu odsotí, tá sa udrie o stenu a spadne na zem. Emília otvára dvere do izby, objíma Fanny, prisunie stoličku a snaží sa otvoriť dvere na pozvalu. Keď sa jej to podarí, Alexander rýchlo zlezie z pozvaly do miestnosti, spadne na zem, Emília ho objíma, uvidí krvavé rany na jeho chrbte. Emília plače.

FANNY Alexander neplače. V zlomku sekundy pochopil bezmocnosť svojej matky a uvedomil si nebezpečenstvo, ktoré sa prelialo cez nich ako tmavá vlna. Pochopil tiež, že existujú ľudia, ktorí mu chcú zle, ktorí ho chcú zničiť, a že práve títo ľudia majú moc a vôľu presadiť svoje predsavzatia. Do jeho vedomia so slepou brutalitou vtrhla skutočnosť. Uzavretý v tejto revúcej hrôze, predsa len cíti, že chce prežiť.

12. SCÉNA – LETNÉ SÍDLO

EKDAHLOVCOV

Pani Helena sedí pri stole s albumom a fotografiami. Táto činnosť ju upokojuje a laď ju do jemnej melanchólie. Nedávno kúpny fotograf bzučí na svojom podstavci a produkuje Carusove dojímavé tóny. Nad zálivom sa klenie dúha a pondusovky v jedálni odbijajú piatu hodinu. Vojde slečna Ester a Maja.

MAJA Predstavte si, pani Helena, slečnu Ester uštipla osa!

ESTER To nič nie je, naozaj. Nerobte si so mnou starosti.

MAJA Tak to nie, uštipnutie osou môže byť nebezpečnejšie, ako keby vás uštipol had. Urobím vám obklad, musíte si posedieť, celé lýtko máte napuchnuté. Ja sa postarám o večeru.

Maja odvádzá Ester k pohovke. Vojdú Gustáv Adolf s Almou, červení od morského vzduchu a dobrých nápojov. Pobožkajú pani Helenu, sú rozjarení a zhovorčiví, za nimi pribieha ich dcéra Petra, celá mokrá, beží sa prezliecť, Maja ide za ňou, aby jej pomohla.

ALMA Slečnu Ester uhryzla osa.

GUSTÁV ADOLF Osa uštipne, miláčik. Má žihadlo, presne tak ako tvoj drahý mužíček.

ALMA A Petra spadla do vody a premokla do nitky. Pokľzla sa na hladkých skalách a spadla rovno do mora.

GUSTÁV ADOLF Ešte šťastie, že má taký okrúhly zadok. Ale to má po tebe, milá Alma.

ALMA *(skríkne)* Au, už som ti povedala, aby si ma neštípala do zadku!

GUSTÁV ADOLF A ty sa zaoberáš otcovými fotografiami. Koľko tisíc si ich už stihla roztriediť?

HELENA Aha, práve tu mám obrázok teba a tvojich bratov. Nemohol si mať viac ako päť rokov.

GUSTÁV ADOLF Ale už aj tak vidieť, kto z bratov...

ALMA *(ukáže na jednu fotografiu)* Kto je táto krásna dáma?

HELENA Pršalo vám po celý čas?

GUSTÁV ADOLF Na túto paniu s výstrihom sa veľmi dobre pamätám. Bola to jedna z otcových priateľiek.

ALMA Ak chceš, mama, zastavím sa tu na chvíľku po večeri. Vezmem si so sebou ručnú prácu.

GUSTÁV ADOLF Voňala čertovsky dobre, táto slečinka.

HELENA Mýliš sa. Bola to moja spolužiačka.

Vydala sa za grófa z Ekenstiernu, porodila dvanásť detí a teraz je tučná ako dom. Minulú zimu umrela.

GUSTÁV ADOLF Vždy som obdivoval mamu, ako suverénne zvládla otcove avantúry. *(Bozk.)*

ALMA Ale teraz už musíme ísť.

GUSTÁV ADOLF Zajtra ráno idem do mesta.

Netreba dačo vybaviť, mama?

HELENA Ďakujem ti, Gustík, ja nepotrebujem nič, len by som sa s tebou rada pohovárala o Maji.

GUSTÁV ADOLF O čom by si sa chcela rozprávať?

Maja sa má dobre.

HELENA Si s tým istý, Gustík?

GUSTÁV ADOLF Musím už ísť, prepáč, mama.

Či nemá to dievča všetko, čo...

ALMA Upokoj sa, Gustáv. Len čo niekto vysloví meno Maja, začne prskať a vykrikovať.

HELENA Musíš pochopiť, milý Gustík, že Maja nie je tvoja osobná hračka. Vďaka Alminej veľkorysosti sa stala členom našej rodiny a čaká moje vnúča. Svojím diktátorským spôsobom jej chceš vytýčiť budúcnosť, môže sa však stať...

GUSTÁV ADOLF Dofrasa, kašlem na to, čo Alma a...

ALMA Gustáv, nemám rada, keď nadávaš v matkinej prítomnosti, počuješ?

GUSTÁV ADOLF *(zlostne)* Chcem jej zabezpečiť budúcnosť. Nechcem, aby bola závislá od dobrej vôle našej rodiny, keby sa mi niečo prihodilo. Súhlasila s mojimi návrhmi. Nepotrebuje nijakých ochrancov a predovšetkým nie proti mne! Nehovorte mi, že som diktátor, to sa ma dotklo. Maja sa mohla o všetkom rozhodnúť sama. Mám ju rád rovnako ako našu dcéru Petru. Áno, vidím, ako sa tvárite, možno teda nie rovnako, ako svoju dcéru, ale takmer. Gustáv Adolf Ekdahl má rád ženy. Čo sa s tým dá robiť? Maja si pójde životom vlastnou cestou

a ja jej dám pevný základ, na ktorom bude môcť stáť. A teraz už hádam bolo dosť rečí o tejto veci. Poď, Alma, ideme sa prezliecť na večeru. Neželám si, aby ste tu s Almou sedeli a uvažovali o Majinej budúcnosti. O tú sa postarám ja. Vlastne chcem povedať, ona sama. Dobrú noc, mama. Nehnevaj sa, že rozprávam tak nahlas. To len kvôli tej starej strake Ester v kuchyni, určite nafaňuje uši a bude šťastná, keď bude mať o čom klebetiť. Poď, Alma.

ALMA (bozk) Neskôr sa vrátim.

GUSTÁV ADOLF Povedal som, že ideme...

HELENA Len pokojne príď, Alma, budem ťa čakať.

ALMA Upokoj sa už, Gustík, lebo ťa porazí. Si celkom červený v tvári.

Odchádzajú, navzájom sa dohadujú.

13. SCÉNA – LETNÝ DOM

Vojde slečna Ester, krivajúc.

ESTER Môžeme už prestierať na večeru?

HELENA Ja dnes akosi nie som hladná.

ESTER Panebože, to je deň... (*Odchádza.*)

HELENA Čo vaša noha, Ester?

ESTER To nič nie je, jedna osa...

Ester odkrýva do kuchyne.

HELENA Myslím, že je čas na koňak. (*zamyslí sa*) Áno, je čas.

Pani Helena sa vyberie ku skrinke a naleje si pohárik koňaku. Vojde Petra a hrá na klavíri. Okná sú otvorené a tóny klavíra doznievajú vo večernom svetle. Pani Helena s pohárikom koňaku pristúpi k oknu a dýva sa von.

14. SCÉNA – PRED DOMOM

Karol s Lýdiou sa blížia k domu. Pani Helena si znechutene vzdychne. Karol musí zastať a vydýchať sa. Lýdia stojí vedľa neho.

LÝDIA Ja nepoviem nič.

KAROL Keď ty nič nepovieš, tak kto to má povedať?

LÝDIA Ja teda rozhodne nie.

KAROL Ani ja.

LÝDIA Nemôžeš odo mňa šiaďať, aby som jej to povedala ja.

KAROL Mama mi neverí, veď vieš. Neverí mi a je to tvoja vina. Preto jej nemôžem nič povedať...

LÝDIA Keď mi neverí, mein Carlchen, tak nechápem, ako by som jej mohla povedať vôbec dačo.

KAROL Musíš jej povedať, že som zúfalý.

LÝDIA To jej predsa môžeš lepšie povedať ty sám, mein Carlchen.

KAROL Si strašná krava, Lýdia. Musíš jej vysvetliť, že pomýšľam na samovraždu.

LÝDIA (*plače*) Je to skutočne pravda? Môžeme siť spolu aj v chudobe. Budem pracovala...

KAROL Hlupaňa. Chceš povedať, že budeš pracovať.

LÝDIA Čo teda odo mňa chceš, aby som povedala, mein Carl?

KAROL Nemáš ani trošku fantázie?

Sprostaňa. Povedz, že vidíš, že som nešťastný. Že som prestal jesť. Že celé noci prebdiem.

LÝDIA Veď aj prebdiješ, vôbec nespávaš.

KAROL Dorití, isteže nespávam. Povedz, že som zamľknutý, že sa vôbec nesmejem. Chápeš?

Rozhovor medzi ženami. Nepovieš to priamo, ale dáš vyuštíť, že som hovoril o samovražde.

LÝDIA To strašné slovo nesmieš ani vypovedať, lebo hneď začnem plakať, mein Carlchen.

KAROL Ty si sprosta.

LÝDIA Rozmýšľáš o samovražde, mein Schatz?

KAROL Stačí, keď ťa vidím.

LÝDIA Prečo si taký zlý? (*Odchádza.*)

KAROL Nechoď preč, dorití. (*Zasyčí.*) Kam chceš ísť?

LÝDIA Nebudem hoforiť s tvojou matkou. Idem domov. Du bist böse, böse. Musím plakať. Nechápeš, že ja ťa milujem. Teraz budem plakať a tak skoro to neprejde.

KAROL Ó, bože môj! Lýdia! Neutekaj preč! Počkaj!

Lýdia uteká preč, Karol sa za ňou rozbehne, ale potkne sa a spadne. Lýdia ho chce postaviť, ale spadne tiež. Pomáhajú si vstať a oprašujú sa. Helena si vypije koňak.

15. SCÉNA – FARA

Fanny a Alexander sú v posteliach. Emília sedí na stoličke a drží pri nich „stráž“. Vojde Eduard.

EDUARD Vitaj doma, Emília. Dlho ti to trvalo.

(*Pauza.*) Takmer sme si už začali robiť starosti.

(*Pauza.*) Pani Tanderová sa pýta, či chceš jesť.

EMÍLIA Nie som hladná.

EDUARD Dobre, poviem jej. (*Pauza.*) Pôjdeš si už ľahnúť? Je neskoro.

EMÍLIA Prídem, keď deti zaspia.

EDUARD Budem ťa čakať v knižnici. Nebuď dlho, prosím ťa. (*Pauza.*) Dobrú noc, deti. Vlastne sme sa dohodli, že bude Alexander dnes v noci spať na povale, chápem však, že sa to zmenilo.

EMÍLIA Áno. Zmenilo.

EDUARD Dobre teda. Možno je to tak lepšie.

Dobrú noc, Fanny.

FANNY Dobrú noc, ujo Eduard.

EDUARD Dobrú noc, Alexander.

ALEXANDER (*neodpovedá*).

EDUARD Spí?

ALEXANDER Nie, nespím.

EDUARD Tak mi teda môžeš odpovedať, keď ti želim dobrú noc.

ALEXANDER To nemôžem.

EDUARD Nemôžeš? (*Usmeje sa.*) Čo je to za nezmysel?

ALEXANDER Alexander neželá biskupovi dobrú noc.

EDUARD Máš zmysel pre humor, to sa mi páči. *Zavrie dvere, kroky sa vzdalujú. Matka vstane a rýchlo vyjde za ním.*

EMÍLIA Stoj.

EDUARD Tak čo, stretla si sa so svokrou a s ostatnými príbuznými? Návšteva sa vydarila? Pršalo? Tu pršalo a hrmelo celý deň. Nuž áno, trochu dažďa nie je na škodu. Aspoň pre roľníkov. Alexander a ja sme mali popoludní menšiu debatu. Má stále rovnaký problém – veľmi ťažko rozlišuje fantáziu od skutočnosti. Ale vyjasnili sme si to. Aspoň čiastočne. (*Smeje sa.*) Alexander neželá biskupovi dobrú noc. To je skutočne skvostné. Istým spôsobom si vážim jeho charakter. Je veľmi originálny. Nevravíš nič, Emília. (*Pauza.*) Hneváš sa na mňa? Nemáš vôbec príčinu. To skôr ja by som mal príčinu všelicho ti vyčítať.

EMÍLIA Si odporný.

EDUARD Vôbec nie si prízračivá, keď sa pokúšaš byť vulgárna.

EMÍLIA Zatváraš deti.

EDUARD Bezpečnostné opatrenia, Emília. Chcel som mať záruku, že sa vrátiš domov.

EMÍLIA Týral si Alexandra.

EDUARD Vyjadruješ sa tak dramaticky. Potrestal som ho. Bola to moja povinnosť. Zastupujem jeho otca. Trest bol navyše vzhľadom na previnenie veľmi mierny.

EMÍLIA Krváca a má podliatiny...

EDUARD Prepáč, že ti skočím do reči, moja drahá. Párkrát som ho udrél, niekoľko dní ho z toho bude štípať zadná časť tela, ale je to zdravé štípanie. Mladý muž si druhý raz dobre rozmyslí, či sa znovu dopustí klamstiev a fantazírovania.

EMÍLIA A poníženie?

EDUARD Boh nás ohýba v treste. Niekomu sa to môže zdať ako ponížujúce, je to však potrebné. Okrem toho, Emília, láskyplné potrestanie nikdy nemôže byť ponížujúce v hlbšom zmysle. Láska a ohľaduplnosť nemajú nič spoločné a reč lásky býva aj dosť drsná.

EMÍLIA Ty mi budeš hovoriť o láske.

EDUARD Nemali by sme skončiť tento rozhovor a ísť si ľahnúť?

EMÍLIA Zamkol si ho na povale.

EDUARD Prirodzene. Potreboval byť sám, aby mohol premýšľať.

EMÍLIA Vieš, že sa bojí tmy.

EDUARD Kto má čisté svedomie, nemusí sa ničoho báť.

EMÍLIA Vedela by som ťa zabiť.

EDUARD Takýmito myšlienkami škodíš nášmu dieťaťu.

EMÍLIA Naše dieťa sa nikdy nenarodí.

EDUARD Daj si pozor na to, čo vravíš, Emília. (*Pauza.*) Matka, ktorá v chorobnej nenávisti k manželovi chce ublížiť nenarodenému dieťaťu, čo s takou matkou? Do nemocnice, na psychiatriu, Emília.

EMÍLIA Nezastrašíš ma.

EDUARD Musím ťa zastrašiť. Robím to však s ťažkým srdcom, lebo napriek všetkému ťa ľúbim. Konečne musíš pochopiť, že ma musíš počúvať, že sa musíš podriaďiť, že musíš vziať na vedomie svoje povinnosti manželky a matky. Nie si veľmi silná, Emília, a tehotenstvo ti uberá sily. Odteraz sa budeš zdržiavať v izbe. Henrieta a moja matka sa budú o teba striedavo starať. Tvoja sloboda bude musieť byť zatiaľ obmedzená.

Musíme byť veľmi opatrní. (*Pauza.*) Vezmi na vedomie, že najmenší pokus o útek alebo o spojenie s vonkajším svetom bude mať vplyv na situáciu tvojich detí. Si bleďá od nenávisti a hnevu, Emília. Radím ti, aby si bola pokojná a odvážna. Žila si v umelom svete, zamotaná v umelých citoch. Teba a tvoje deti musím naučiť žiť v skutočnosti. Nie je mojou chybou, že skutočnosť je peklo. V tomto svete, Emília, v tejto skutočnosti umučili a zabilí Ježiša Krista. Tvojou nezodpovednosťou si prinútila mňa prebrať zodpovednosť nielen za tvoje deti, ale aj za teba.

EMÍLIA (*potláča výkrik*).

EDUARD Som obyčajný človek s veľkými chybami, zastávam však mocný úrad. Úrad je vždy väčší ako jeho vykonávateľ. Človek, ktorý vykonáva funkciu, je jej otrokom. Nemá právo na vlastné názory. Je tu pre svojich spoluobčanov a iba vo svojom podriadení je žijúci. Toto otroctvo je jeho slobodou. Ľúbim ťa, Emília, ľúbim ťa väčšmi ako hocakého iného človeka na tomto svete, Boh mi je svedkom. Ohrozujes však moje postavenie svojimi ustavičnými rečami o rozvode a úteku. Všetko toto treba zaraziť, Emília. Musíš sa naučiť pokorne sa skloniť pred mocou, ktorej obaja slúžime.

EMÍLIA (*kričí*).

EDUARD (*udrie ju po ústach*).

EMÍLIA Preklínam ťa. Preklínam dieťa, ktoré nosím. Vytrhnem si ho vlastnými rukami a rozpučím ho ako zviera. Každý deň, každú hodinu si budem želať tvoju smrť a vymyslím si hrôzostrašné utrpenia, predstihujúce všetky predstavy ľudského mozgu.

EDUARD Kráčame teraz slzavým údolím, Emília. Ale ver, že to všetko je pre niečo dobré. (*Emília chce utiecť, Eduard ju chytí*.) Henrieta! Henrieta!

Vchádza Henrieta, odvádzajú búriacu sa Emíliu do izby, kde ju zamknú, spolu s deťmi. Pri klavíri sa zjaví duch Oskara, začne hrať.

5. DEJSTVO – DÉMONI

1. SCÉNA – FARA

Prichádza pán Izák. Blíži sa k dverám detskej izby na fare. Počúva za dverami. Chce vyskúšať kľučku, keď sa za jeho chrbtom objaví Henrieta. S odporom hľadá na návštevníka.

HENRIETA Dobrý deň, pán Jacobi.

IZÁK Dobrý deň, slečna Vergérusová. Dúfam, že ne...

HENRIETA O čo ide?

IZÁK Chcem sa spýtať, či jeho dôstojnosť biskup...

HENRIETA Píše kážeň a nikto ho nesmie rušiť.

IZÁK A nemohol by som teda hovoriť s milostivou paňou?

HENRIETA Milostivá pani sa necíti dobre a odpočíva vo svojej izbe.

IZÁK A nik ju nesmie rušiť?

HENRIETA Moja matka sa stará o tetu a ja nemám čas.

IZÁK Je možné, že jeho dôstojnosť sa veľmi nahnevá, ak mu nebudem môcť predniesť svoju...

HENRIETA O čo ide?

IZÁK Pred niekoľkými mesiacmi mi jeho dôstojnosť biskup láskavo navrhol istý obchod.

HENRIETA Naozaj? Nespomínam si na to.

IZÁK Prirodzene, že nie, slečna Vergérusová. Dôstojnosť určite nezaťažuje svojich najbližších banálnymi starosťami.

HENRIETA Aké starosti môjho brata by sa mohli týkať vás, pán Jacobi?

IZÁK Ach, slečna Vergérusová, nenúťte ma, aby som bol vulgárny.

HENRIETA Ste nepríjemný človek, pán Jacobi. Okrem toho máte nepristojný a urážlivý tón. Nemám ani čas, ani chuť púšťať sa s vami do rozhovoru. A teraz už bolo dosť rečí. Zbohom, pán Jacobi.

IZÁK Finančná tieseň.

HENRIETA Proším?

IZÁK Váš brat, jeho dôstojnosť biskup, sa ocitol vo finančnej tiesni.

HENRIETA Aké máte obchody s mojím bratom, pán Jacobi?

IZÁK Zatiaľ nijaké, pokiaľ viem.

HENRIETA Teraz už však dosť vašich hádaniek. Povedzte mi, čo máte na srdci, a berte sa.

IZÁK Najprv musím hovoriť s jeho dôstojnosťou.

HENRIETA Zakázal mi vyrušovať ho.

IZÁK *(usmieva sa a šepká)* Ide o peniaze, slečna Vergérusová. O vaše peňazí.

HENRIETA Dlhuje vám môj brat peniaze?

IZÁK Vec sa má takto, slečna Vergérusová. V novembri si jeho dôstojnosť biskup chcel požičať peniaze. Žiaľ, žid má isté princípy, napríklad nikdy nepožičiava peniaze duchovným. Môže to byť riskantné, na dlhý čas, takpovediac. Vtedy mi ponúkol obchod. Mohol by som kúpiť honosnú truhlicu za primeranú cenu. Odmietol som.

HENRIETA Aha. Teda ste kúpu odmietli.

IZÁK Bola to hlúposť a rýchlo som ju oľutoval. Nemohol by som si želať nič lepšie, ako kúpiť tú starozitnosť. Takmer za hocijakú cenu.

HENRIETA Privediem brata.

Odíde. Izák Jacobi vyskočí zo stoličky, vytiahne zväzok pakličov, vyskúša kľúč v zámke, ktorá sa takmer ihneď otvorí. Vnútri stoja Fanny a Alexander a vystrašene hľadia na Izáka, ktorý sa teraz veľmi náhli. V kúte stojí zničená Emília a pozerá do steny.

IZÁK Deti, ostaníte, kde ste. O pár minút prídem po vás. Vyzujte si topánky.

Znovu zavrie dvere, v tej istej chvíli vojde biskup a pozoruje ho zachmúreným pohľadom. Za chrbtom mu vidieť slečnu Henrietu.

IZÁK Dobrý deň, dôstojnosť.

EDUARD Chcete kúpiť tú truhlu?

IZÁK Presne tak.

EDUARD Koľko?

IZÁK *(vytiahne zmluvu)* Stojí to tu na papieri.

EDUARD *(číta)* Suma je príliš malá.

IZÁK V tom prípade je mi ľúto. Zbohom, vaša dôstojnosť. Zbohom, slečna Vergérusová.

EDUARD Máte dačo za lubom. Takí ako vy majú vždy dačo za lubom.

IZÁK Zbohom. Proším niekoľkokrát o prepáčenie.

EDUARD Tie kusy majú prinajmenšom dvojnásobnú hodnotu.

IZÁK O tom nepochybujem, dôstojnosť.

Škoda len, že úbohý vidiecky antikvár nemôže ponúknuť správnu cenu.

EDUARD Chcete ma podviesť.

IZÁK Ďakujem za rozhovor a pôjdem teda.

Dúfam, že som vás pridlho nevyrušoval.

EDUARD Peniaze máte pri sebe?

IZÁK Peniaze? Ach tak, peniaze – prirodzene, vaša dôstojnosť! Sumu, čo je uvedená na papieri, mám v náprsnom vrecku. Tu sú.

EDUARD Dajte mi tie peniaze, pán Jacobi.

IZÁK Prirodzene. Hneď, ako dostanem vaše ctené meno sem na zmluvu.

EDUARD Moment, musím si to prečítať.

(Odchádza so zmluvou za scénu.) Hneď to bude, pán Jacobi.

IZÁK Dáte súhlas, vysokovážená slečna Vergérusová, aby sme hneď prikočili k činu?

Môžem zavolať svojich chlapov, aby prišli a priniesli tú truhlu?

HENRIETA Pre mňa za mňa.

Izák zavolá do Árona, ktorí okamžite pribehnú aj s Michaelom Bergmanom. Obaja idú za slečnou Henrietou po truhlu. Medzitým otvorí Izák dvere na detskej izbe a dá deťom pokyn, aby sa pripravili. Vracia sa Henrieta, Áron a Michael a položia na zem truhlicu a odídu.

HENRIETA Predpokladám, že nevezmete so sebou nič iné ako to, čo vám patrí.

IZÁK (*usmeje sa*) Podozrenie padne na toho, kto ho vyvolá.

Henrieta odíde urazene za Eduardom.

Izák otvorí dvere na detskej izbe, deti vstanú zo zeme, topánky držia v rukách a rýchlo vybehnú z izby a vlezú si do truhlice. Izák cez ne prehodí šatku. Vtom vchádza biskup. Izák zatvorí truhlu, deti sú vnútri. Biskup mu podá podpísanú zmluvu a Izák mu dá peniaze.

IZÁK Chápem, že sa chcete ubezpečiť, dôstojnosť, že neodnášam preč dačo iné, ako to, čo mi patrí. (*Chce otvoriť veko truhlice.*)

Nech sa páči.

EDUARD Ale prosím vás!

Izák znovu položí veko na truhlicu a sadne si na ňu. Biskup si prisadne k Izákovi. Láskavo sa usmeje. Izák Jacobi opätuje úsmev.

IZÁK Ako sa má milostivá pani?

EDUARD Ďakujem za opytanie. Moja manželka sa necíti dobre. Tieto náhle horúčavy jej neprospievajú.

IZÁK Nebolo by možné osobne jej...

EDUARD Lutujem.

IZÁK Rozumiem. Tu je list od starej pani Ekdahlovej pre vašu manželku.

EDUARD Odovzdám jej ho.

IZÁK Ste veľmi láskavý.

EDUARD Prekliata sviňa židovská. (*Schmatne Izáka za golier.*) Ty podlá, odporná sviňa. Myslel si si, že ma podvedieš. Toto olutuješ, ty odporný žid!

Zhodí Izáka na zem a nadvihne vrchnák – hľadá do truhlice, je prázdna. Izák Jacobi sedí na zemi a zberá si okuliare, čo sa mu rozbili pri páde. Vchádza pani Blenda s tetou Elzou na vozíku.

PANI BLENDA Čo sa to tu robí? Čo sa deje? Prečo ten krik?

EDUARD (*zúriivo*) Táto sviňa tu sa mi pokúša ukradnúť moje deti!

Teta Elza začne chrčať. Dostáva záchvat, pani Blenda sa ju snaží upokojiť. Pribehnú aj Justína a Henrieta.

HENRIETA To nie je možné. Ja mám kľúč od detskej izby.

EDUARD Odomkni, rýchlo!

Henrieta ide odomknúť, Izák klesne na kolená, záblesk bieleho svetla, vykrične a zrúti sa vyčerpaním na zem. Biskup roztvorí dvere do detskej izby. Dve bábky Fanny a Alexandra ležia v posteliach, akoby spali. Biskup sa nad nich nakloní. Zdvihne ruku, aby sa dotkol Alexandrovo čela.

EMÍLIA Nedotýkaj sa ich!

Stojí vzadu pri stene, ťarchavá, upotená a neupravená, v zakyckanom župane. Vlasy jej voľne visia okolo vpadnutej tváre, pery má rozhrzyžené a krvavé, pohľad je však pokojný a chladný.

EMÍLIA Ak sa ich dotkneš, zabijem ťa.

Izák Jacobi vstal, opraňuje si čierny kabát. Dvaja chlapi odnášajú truhlu. Biskup odchádza. Pani Blenda kŕmi chrochtajúcu Elzu Bergiusovú. Henrieta klesne na stoličku a zlým pohľadom sleduje Emíliu. Starý žid sa neprítomne usmieva, vyzerať však trochu unavene.

2. SCÉNA – IZÁKOV OBCHOD (bábkové divadlo)

Nad javisko sa spúšťa veľké množstvo bábok, niektoré len v torzách, niektoré komplet oblečené. Bábky sú krásne a desivé zároveň, všetky majú tváričky ako Fanny a Alexander – sú to ich kópie.

FANNY Na konci hlavného námestia nášho mesta je umiestnený zvláštny obchod, ktorý má zvláštneho majiteľa. Je to vyťahnutý chlapík s prihrbenou chôdzou a veľkými svetlými rukami. Má dlhú bradu a lokničky pri ušiach, čierne oči a úzke biele čelo. Na hlavu nosí premastený klobúk s okrúhlou strieškou. Volá sa Izák Jacobi a každý štvrtok obeduje u našej starej mamy, pani Heleny Ekdahlovej.

ALEXANDER Slečna Ester vraví, že je odporný špinavý žid, a rada rozpráva Alexandrovi, že Izák Jacobi tvrdí, že malé deti a pije ich krv. Alexander tvrdeniam slečny Ester neverí, no historicky nepochybne pridaávajú na príťažlivosť už aj tak tajomnej Izákovej osobe.

FANNY Obchod má svoje čaro, svoju mágiu. Vojdete dnu cez dvere so zasklenými tabličkami, zazvoní zvonček. Pri pulte sedí Izák Jacobi v čiernom hojdačom kresle, zvyčajne číta knižku s neznámym písmom. Fanny a Alexander radi navštevujú židov obchod.

ALEXANDER Maja tam nechodí, vraví, že je tam smrad a že v zadnej izbe je uložená zhnitá mŕtvola. Je na tom dačo pravdy. Pán Jacobi je vlastníkom múmie, ktorá leží v sklenej truhle v miestnosti, v ktorej uchováva svoje najväčšie drahocennosti. Fanny a Alexander chcú zakaždým vidieť múmiu, je strašná, z tváre je zložená zlatá maska i obväzy; vidieť jej vlasy,

uši, takmer celkom rozožraté pery, usmievajúce sa ústa a dlhý rozbitý nos.

FANNY Obchod sa rozkladá hlboko dovnútra domu, pozostáva z viacerých miestností so špinavými, šťastí zaklincovanými obločkami, ktoré sú zakryté zaprášenými závesmi. Na dlhých policiach, na veľkých stoloch, na zemi i visiac z povaly, sa nachádza tisíc predmetov najrozličnejšieho charakteru. Nikto nepočul o tom, že by žid niekedy vo svojom obchode čosi predal. A nikto nevidel ani jeho niečo nakupovať. Všetko je to veľká záhada.

Áron a Michael Bergman priniesú truhlicu, postaví ju na zem, Michal si vezme od Izáka peniaze a odchádza. Izák Jacobi nadvihne vrchnák. Fanny a Alexander vyberú z truhlice svojich dvojníkov – bábky. Deti sa dívajú na Árona, približne dvadsaťročný mládenec s bledou tvárou a nežným pohľadom ich mlčky privíta.

IZÁK Áron, môj synovec.

Áron sa spôsobne ukloní. Kdesi, veľmi vzdialene, sa ozýva tajomný hlas, monotónne si pospevujúci pieseň v cudzom jazyku (hebrejčine) s nezvyčajnou melódiou.

ALEXANDER Môže si nás prísť biskup vziať späť?

IZÁK O niekoľko dní bude vyjednávať s vašimi strýcami. Momentálne vám nehrozí nijaké nebezpečenstvo.

FANNY Je mi smutno za mamou.

IZÁK (*pohladká ju po vlasoch*) Trpezlivosť, slečna Ekdahlová. Len trpezlivosť.

ALEXANDER Chce sa mi spať.

IZÁK Naši hostia sú unavení, Áron. Upratol si izbičku a prichystal posteľ?

ÁRON Urobil som všetko, čo ste mi, prikázali strýko.

IZÁK Izmael jedol?

ÁRON O tretej obedoval.

IZÁK Vzadu v obchode býva môj druhý synovec, Izmael. Je chorý. Preto musí byť zamknutý.

Stretnutie s ním by mohlo byť nebezpečné. Zapamätaj si to, Alexander. Zapamätaj si to, Fanny. (*Deti prikývnu.*)

Niekedy spieva. Aj v noci. Netreba si to všímať. Zvyknete si.

Áron priniesie bábkové divadlo.

IZÁK Áronovo bábkové divadlo. Ak ho pekne poprosíte, určite vám niekedy zahrá predstavenie.

ÁRON Toto bude v najbližšom čase váš domov. Dúfam, že sa budete dobre cítiť.

IZÁK Teraz si choďte ľahnúť. Dobrú noc, Fanny. Dobrú noc, Alexander. Nezapadnite sa pomodliť pred spánkom.

ALEXANDER Nechodte preč!

IZÁK Chceš, aby som tu chvíľu ostal?

ALEXANDER Áno, prosím.

IZÁK Tak si teda sadnem sem na stoličku.

ÁRON Ja zijdem za Izmaelom. Dobrú noc.

DETI Dobrú noc.

ÁRON Áron, volám sa Áron. Môj brat sa volá Izmael. Rodičia nám umreli, keď sme boli malí. *Zdvorilo sa usmeje a ticho zmizne.*

FANNY Aj nám umrel otec...

ALEXANDER A odvtedy...

IZÁK (po chvíli)... čo?

ALEXANDER... ale nič. Dospelým sa nedá dôverovať.

IZÁK Prečo?

FANNY Niekedy celkom stratia rozum.

ALEXANDER Mama sa musela zblázníť. *Izák z obšúchaného vrecka na saku vyberie malú, ale hrubú knižku. Listy sú tenučké a husto popísané neznámym písmom.*

ALEXANDER (*zdvorilo*) Aká je to kniha?

IZÁK Je to kniha s príbehmi, myšlienkami, múdrymi výroky a modlitbami. Je napísaná po hebrejsky.

FANNY Ujo Izák, a vy tomu jazyku rozumiete?

IZÁK (*prikývne*) Chcete, aby som vám niečo prečítal?

ALEXANDER Ujo Izák!

IZÁK Prosím?

ALEXANDER Je celkom isté, že si nás biskup nemôže prísť zobrať?

IZÁK Môžeš byť pokojný, Alexander.

FANNY Čítajte teda!

IZÁK Bude to trošku kostrbaté, lebo si to musím prekladať.

Izák začne čítať, postupne však hovorí z hlavy, pohľad upätý na deti. Bábky akoby počas čítania obživil a začali sa pohybovať.

IZÁK Večer zrkadlí svoje jasné oko v súmraku lesa. Voda neúnavne zurčí, prúd preteká cez les, sú z nej potoky, rieky a hlboké jazerá. ‚Odkiaľ pochádza všetka táto voda?‘ spýtal sa chlapec.

‚Prichádza z vysokého vrchu,‘ odvetil starec. ‚Prichádza z vrchu, ktorého temeno je prikryté obrovským mrakom.‘

‚Aký je to mrak?‘ spýtal sa mládenec. Starec odvetil: ‚Každý človek nosí v sebe nádeje, strach, túžbu, každý človek musí vykričať svoje zúfalstvo, podaktorí sa modlia k určitému bohu, iní namieria svoje výkriky do prázdnoty. Toto zúfalstvo, táto nádej, tento sen o vykúpení, všetky tieto výkriky sa zbierajú tisícročia, všetky tie slzy, všetky obete, všetky túžby, všetko to sa nazbiera a skoncentruje do obrovského mraku okolo vysokého vrchu.‘

Z mraku prúdi dažď dolu vrchom. Tak sa tvoria potoky, vodné toky a rieky, tak sa tvoria hlboké pramene, kde môžeš zahasiť svoj smäd, kde si môžeš omyť tvár, kde si môžeš osviežiť doráňané nohy.‘

3. SCÉNA – FARA

Biskup a bratia Ekdahlovci, ktorí prišli vyjednávať. Na scéne sú tri nepohodlné drevené stoličky. Justína priniesie tanierik s koláčikmi a karafu so sherry. Biskup jej pokyní, aby odišla.

EDUARD Nesadneme si? Môžem vám ponúknuť kvapku sherry? Tak teda nie. Alebo mandľové sušenky, Henrietina špecialita? Ani to nie. Dobre. *(Pauza.)* Chcem, aby sa deti vrátili. Mesto je malé. Čoskoro sa budú šíriť klebety.

KAROL Obávam sa, že si nepochopil dôvod našej návštevy, drahý brat. Sme tu preto, aby sme ťa v našom mene a v mene rodiny prehovorili, aby si prepustil Emíliu. Nemôžeme tvrdiť, že s určitosťou vieme, čo sa prihodilo. Vieme len, že naša drahá Emília je veľmi nešťastná a že deti sa v tomto dome necítili dobre.

GUSTÁV ADOLF Rodina si je, prirodzene, vedomá, že rozvod je pre vysokopostaveného cirkevného hodnostára bolestný krok, a chceme ťa vhodným spôsobom odškodniť za ťažkú stratu. Dohodli sme sa s matkou, že sme ochotní dať ti k dispozícii značnú peňažnú sumu. Môžeš ju použiť na dobročinné ciele, na založenie nadácie či na nejaký iný účel, ktorý ti leží na srdci. Sme s tebou zajedno, milý brat, že všetko sa musí odohrať s najväčšou diskretnosťou, a moja matka je ochotná podniknúť s Emíliou cestu do Talianska a ostať tam najmenej jeden rok.

EDUARD Dovoľte mi najprv povedať, že si vysoko cením rešpekt a veľkorysosť, ktoré mi je rodina Ekdahlovcov pripravená preukázať v mojej ťažkej chvíli. Zároveň, i keď je to pre mňa nanajvyš bolestné, musím hovoriť jasnou rečou. Deti ušli z domova. Bezpodmienečne a neodkladne sa musia vrátiť svojim zákonným rodičom. Keď budú deti tu, som pripravený vypočuť si prípadné návrhy zo strany rodiny Ekdahlovcov. A aby sme sa vyhlí ďalšej strate času a nedorozumeniam, chcel by som zdôrazniť, že rozvod v nijakom prípade neprichádza do úvahy.

KAROL Som ti veľmi vďačný za presné a jednoznačné stanovisko, ctený brat. Súčasne som nútený oznámiť ti, že deti nikdy neprivedieme nazad do biskupského sídla, aby tam boli vystavené utrpeniu, ako to bolo doteraz. Mal by som možno ešte dodať, že rodina Ekdahlovcov je v tomto bode absolútne jednotná. O tejto záležitosti sa teda nebude vyjednávať. Tieto tri deti sa narodili v našej rodine a cítíme sa zodpovední za ich blaho.

EDUARD Bolí ma, že rodina Ekdahlovcov mi chce diktovať. Predovšetkým vzhľadom na to, že ako otcím mám zákon na svojej strane. Okrem toho mám ako cirkevný hodnostár morálnu prevahu.

GUSTÁV ADOLF *(zasmeje sa)* Ale my máme deti.

EDUARD Teší ma, že v tejto trápnej záležitosti nachádzaš príležitosť smiať sa. Právny a policajný zásah však bude asi napriek všetkému nevyhnutný.

GUSTÁV ADOLF O tom pochybujem! Je možné, že máš morálku a právo na svojej strane, musíš však rátať s tým, že ja som vo zväzku s nemorálnosťou, a aj keby sa ti náhodou podarilo zhrabnúť víťazstvo pri najvyššom súde, tak my, ktorí sme za nemorálnosť, rozšírieme predtým také množstvo neuveriteľných klebiet o tvojej osobe, o tvojom živote, dome, o tvojej sestre a matke, o твоjich sexuálnych výstrednostiach, o tvojom pokrytctve a absolútnom nedostatku slušnosti, že sa z toho prinajmenšom poserieš do gati! Teraz by som rád počul, že si vzal rozum do hrsti, ak nejaký máš.

EDUARD Vyhrázaš sa mi, Gustáv Adolf?

GUSTÁV ADOLF Niečo ti poviem, drahý môj, niečo, čo ti možno nie je celkom jasné. Prehliadol som ťa. Si neobyčajne veľký sviniar.

KAROL Drž už hubu, Gustáv. *(Biskupovi.)* Musím ťa poprosiť o prepáčenie, milý Eduard. Aj keď v tom, čo momentálne vyzereá ako neriešiteľný konflikt, zaujímame rozdielne stanoviská, musíme sa správať ako vzdelaní ľudia. Dištancujem sa od výrazov a postojov svojho brata a ubezpečujem ťa, že nezastupuje nijakého iného človeka okrem seba a absolútne nevyjadruje názory celej ekdahlovskej rodiny.

EDUARD Tak. *(Pauza.)* Takže tak.

GUSTÁV ADOLF *(namáhavo)* Prosim o prepáčenie. Som hlupák, ako vraví moja žena. Nemám schopnosť odhaliť vnútorné kvality ľudí. Priveľa pijem. Prosim o prepáčenie.

EDUARD Už o tom nehovorime. *(Usmeje sa.)*

Môžem ti ponúknuť pohárik sherry, brat môj? Ubezpečujem ťa, že je dobré.

GUSTÁV ADOLF *(zakríknuto)* Ďakujem. Veľmi pekne ďakujem. *(Pije.)* Je mi to skutočne ľúto. Mám rád Emíliu, túto hlúpučkú herečku. Lúbime ju, celá rodina ju ľúbi. A potom umrel náš brat Oskar a my sme sa o ňu dostatočne nestarali. Máme dôvod všeličo si vyčítať. Každý je taký zaujatý sám sebou. Dnes ráno som povedal Alme: Keby sme neboli takí nedbanliví a zaujatí sami sebou, nikdy by sa to nebolo...

Karol mu dá výstražné znamenie a zmĺkne.

EDUARD Deti sa v priebehu dvadsiatich štyroch hodín musia vrátiť domov. Inak budem nútený ohlásiť záležitosť polícii a verejnému žalobcovi.

KAROL Je mysliteľné, že v prípade vrátenia detí by sa začal neformálny rozhovor o budúcich stykoch detí a ich matky s príbuznými?

EDUARD *(s unaveným úsmevom)* Rozpoltenosť v našom živote zostáva zväčša z roztrhaných

zvâzkov medzi ľuďmi, ktorí majú predpoklady navzâjom sa vážiť a ľubiť sa. Kruté a ťažko pochopiteľné mystérium.

GUSTÁV ADOLF (*zlostne*) Ty si ale pokrytec! Ja už to ďalej nemôžem počúvať! „Rozpoltenosť v našom živote!“ Môžeš ma bozať v riti! Teraz budeš chvíľu držať ústa, Karol. Teraz budeš držať ústa, zatiaľ čo ja porozprávam tomuto duševnému masturbátorovi o tom, čo máme v zálohe. Teraz dobre počúvaj, Eduard Vergéus. Skúpil som všetky tvoje zmenky! To si nevedel, čo! Stodesaťtisíc ríšskych toliarov dlžôb.

Podmienky teda diktujem ja. Teraz si zbledol, čo, svätý muž! Či nie, Karol? (*Smeje sa.*) Emília musí dostať rozvod okamžite, inak sa postarám o to, aby jeho svätosť tým najnekrestanskejším spôsobom zbankrotovala.

Nastane hlboké ticho, Karol si obzerá zanedbané nechty, biskupov úsmev sa trošičku zväčšil, ale pohľad tmavomodrých očí spočívá kdesi ďaleko za nimi.

KAROL (*po chvíli*) Idiot!

GUSTÁV ADOLF Čo?

KAROL Povedal som, že si idiot.

GUSTÁV ADOLF Zdalo sa mi najjednoduchšie povedať mu, že nemá nijakú šancu.

KAROL Ako mi len niekedy ideš na nervy, Gustáv Adolf.

GUSTÁV ADOLF Naozaj? Niečo som pokašľal?

KAROL Čoskoro to pochopíš.

EDUARD Pán Ekdahl, ľutujem vás. Váš obraz sveta je úbohý, vaše chápanie ľudí je zjednodušené. Trpíte veľmi rozšíreným nesprávnym názorom, že človeku vládnú jeho potreby. Nedá sa všetko kúpiť a predať. Pán Ekdahl, ste synom jednej z najväčších umelkýň našej krajiny, napriek tomu ste nepochopili nič z neohraničenej moci ducha nad hmotou. Ľutujem vás. (*Karolovi.*) Ctený priateľ, ďakujem ti za slušný a v každom ohľade dôstojný rozhovor. Je mi ľúto, že sme sa nezohodli. Vážil som si svoje vzťahy s ekdahlovskou rodinou. Všetko toto je teraz preč. (*Odmilka.*) Pokús sa niekedy vysvetliť svojmu bratovi – nie, radšej nie, nikdy by nepochopil, že existujú ľudia, ktorým sú peniaze ľahostajné. Ľudia, ktorí sa s radosťou nechajú ohovárať a pošpiniť, lebo ich svedomie je čisté pred všemohúcim Bohom. Ospravedlíte ma na chvíľočku.

Biskup sa zľahka ukloní bratom a odíde.

GUSTÁV ADOLF Ten chlap je sám diabol! Videl si už niekedy takéhoto chladnokrvného špinavca?

KAROL Keby si sa nebol správal ako...

GUSTÁV ADOLF... idiot. Priznávam. Som zúfalý.

Je mi to veľmi ľúto.

KAROL Drž zobák. Vracia sa.

Vojde biskup. Za ruku vedie Emíliu.

EMÍLIA Môj milý Gustáv Adolf a milý Karol. Aké milé od vás, že ste sem prišli a pomáhate nám v našej trápnej situácii. Eduard mi všetko porozprával. Ani vám nemôžem povedať, aká som vám vďaka za vašu starostlivosť. Ďakujem, ďakujem. Bohužiaľ, všetko ste zle pochopili. Izák Jacobi celkom na vlastnú päsť a absolútne svojvoľne uniesol moje deti. Je to strašné a nepochopiteľné. Máme sa tu dobre a cítime sa tu bezpečne. Eduard je k nám dobrý a sme veľmi šťastní. Prosíme vás z celého srdca, aby ste privedli deti nazad.

Emíliine oči sa zalejú slzami. Na chvíľu sa odmlčí, pritiačí si na pery vreckovku, odvráti sa. Biskup pozoruje svoju manželku.

EMÍLIA Je pravda, že som bola vyľakaná a nešťastná. Je pravda, že som zašla za Helenou a zhovárala sa s ňou. Je pravda, že deti si len s ťažkosťami privykali na nové prostredie. Je pravda, že v tomto dome žijeme prísnejším a vážnejším životom ako doma. Som však šťastná a mám tu pocit istoty. Eduard je veľmi dobrý muž. Musíte mi veriť. Prosím vás z celého srdca: vráťte mi moje deti! Nemôžem bez nich žiť. Všetko je to strašné nedorozumenie.

Emília odbehne, biskup za ňou.

4. SCÉNA – IZÁKOV OBCHOD

Javisko sa zahalí dymom, pomedzi bábky blúdi Alexander a hľadá nočník. Teraz ho zasa hrá živý herec.

ALEXANDER Musím cikať a nevyhnutne musím nájsť nočník. (*Nevie nájsť toaletu, vymočí sa do kvetináča.*) Ostáva dúfať, že tu nestraší. *Ozvú sa tóny klavíra. Zjaví sa duch otca – Oskara.*

OSKAR Nie je to moja vina, že sa to takto zle skončilo. Som bezmocný, Alexander. Je to hrozné stať pri vás a vidieť, ako sa trápите. Nevie, čo za hriechy som v živote spáchal, že musím žiť v takomto pekle.

ALEXANDER Vždy si vravel, že keď človek umrie, príde k Bohu. Nebola to teda pravda?

OSKAR Nemôžem vás opustiť.

ALEXANDER Keď nám beztak nemôžeš pomôcť, bolo by oveľa lepšie, keby si myslel na seba a pobral sa do neba, či kam to patríš.

OSKAR Celý život som žil s vami a s Emíliou.

Smrť na tom nič nemení.

ALEXANDER To ale naozaj nie je moja starosť.

OSKAR Prečo si taký zlý, Alexander? Veď som ti neurobil nič zlé.

ALEXANDER Je možné, že som ťa mal rád, keď si žil, v každom prípade sa mi tak zdá. Fanny ťa mala radšej ako ja, lebo si jej vždy dával darčeky.

OSKAR Aj ty si dostával darčeky.

ALEXANDER Ach, áno, viem. Ale vždy si sa tak nemožne správal. Poskakoval si okolo a táral dve na tri. Mama so starou mamou museli o všetkom rozhodovať za teba. Zosmiešňoval si sa a človek sa musel hanbiť, keď si sa nikdy nevedel rozhodnúť a všetkých si sa pýtal na radu. Nikdy si jasne nepovedal, čo si myslíš ty sám. Potom si umrel. A teraz tu pobehuješ, presne tak ako za života. Vravíš, že nás lutuješ. Sú to však iba rečičky, ocko. Prečo nemôžeš ísť k Bohu a povedať mu, že musí zabiť biskupa, že to patrí do jeho kompetencie. Alebo je to tak, že Boh na teba kašle? Že kašle na nás všetkých? Videl si ty vôbec Boha tam na druhom svete? Stavím sa, že si si ani neráčil zistiť, aké sú možnosti dostať sa do blízkosti Boha. Ako zvyčajne si sa tam iba motal a robil si si starosti kvôli nám deťom a mame.

OSKAR Môj otec ma tiež pokladal za slabocha. *Toto povie Oskar Ekdahl slabým hlasom a s odvrátenou tvárou, po lícach mu stekajú slzy. Alexander chce dačo povedať, ale zdrží sa. Stojí tam ticho a nazlostene.*

ALEXANDER Všetci ľudia sú hlúpi.

OSKAR Musíš byť k ľuďom dobrý, Alexander.

ALEXANDER Sú to idioti. Takmer všetci do jedného.

OSKAR Časom pochopíš...

ALEXANDER Neverím na tieto táraniny. „Časom pochopíš.“ Čo je to, dofrasa, časom? Ja vidím jasne. Ľudia sú smiešni a neznášam ich. *Pevne zavrie oči. Keď ich otvorí, otec tam už nestojí.*

5. SCÉNA – FARA

Tú istú noc, v ten istý čas v biskupskom sídle. Hodiny na veži odbijú štyri. Emília sedí pri stole, pred sebou má šálku s horúcim čajom. Telo má napuchnuté tarchavosťou, líca má bledé a vpadnuté, pery suché a popraskané. Petrolejka slaboblikoče. Počut kroky, otvorila sa dvere.

EDUARD Nepójdeš si ľahnúť? Práve odbili štyri hodiny.

EMÍLIA Nemôžem spať.

EDUARD Ani ja. Čo to piješ?

EMÍLIA Urobila som si šálku čaju.

EDUARD Môžem?

EMÍLIA Nech sa páči.

Posunie šálku k biskupovi, ktorý ochutná nápoj.

EDUARD Nemôžeš mi odpustiť?

EMÍLIA Ostala som s tebou, nestačí to?

EDUARD Prečo to takto musí byť?

EMÍLIA Pi, kým je to teplé.

Vypije hlboký dúšok, odloží šálku.

EMÍLIA Žiadaš teda, aby sa deti vrátili?

EDUARD Áno.

Vojde pani Blenda.

PANI BLENDA Eduard, s Elzou to nevyzerá dobre.

Mali by sme poslať po doktora.

EDUARD Príde ráno.

EMÍLIA Elza zomrie.

EDUARD Stane sa vôľa Božia.

Ozve sa ženský krik.

PANI BLENDA To je Elza. Má bolesti.

EDUARD Idem sa na ňu pozrieť.

Eduard a Blenda odchádzajú. Emília sa zamyslene hrá so škatulkou od liekov na stole.

6. SCÉNA – IZÁKOV OBCHOD

Fanny naďalej spí na zemi na matraci.

Alexander blúdi medzi bábkami. Nevie nájsť cestu k Fanny.

Z povraziska sa zrazu spustí obrovská biela ruka. Ukazuje prstom na Alexandra.

ALEXANDER Už je so mnou koniec, však?

Smiech. Biela ruka sa pohybuje.

ALEXANDER Kto je tam?

HLAS (ÁRON) Tu je Boh.

ALEXANDER Nemôžeš sa mi ukázať?

HLAS Nikto žijúci nesmie zazrieť Božiu tvár.

ALEXANDER Čo odo mňa chceš?

HLAS Chcel som ti dokázať, že existujem.

ALEXANDER Vďaka. Veľmi pekne ďakujem.

HLAS Pre mňa si iba bezvýznamné zmiečkové prachu. Vieš o tom?

ALEXANDER Nie.

HLAS Okrem toho si zlý k svojej sestre a k rodičom, si drzý k učiteľom, hlavu máš plnú škaredých myšlienok a klameš. Vlastne ani nechápem, prečo ťa nechávam žiť, Alexander.

ALEXANDER Ani ja.

HLAS To sväté! Alexander.

ALEXANDER Čože?

HLAS To sväté! Mačka na potkanovi, potkan na povraze, povraz na mášiarovi a tak ďalej. Chápeš, čo myslím?

ALEXANDER Myslím, že nie.

HLAS Boh je svet a svet je Boh. Také jednoduché je to.

ALEXANDER Prosím veľmi o prepáčenie, ale ak je to tak, ako vravíš, potom aj ja som Boh.

HLAS Ty vôbec nie si Boh, si len samolúby červík.

ALEXANDER Tvrdím, že nie som samolúbejší ako Boh. Bol by som rád, keby si mi mohol dokázať opak.

HLAS Láska! Alexander!

ALEXANDER Aká láska?

HLAS Hovorím o svojej láske. Božej láske.

O láske Boha k ľuďom. *(Pauza.)* Nuž?

ALEXANDER Áno, o tej láske som už čosi počul.

HLAS Je niečo väčšie ako láska?

ALEXANDER V tom prípade nanajvyšť tak jeho dôstojnosti biskupa. Nič iné mi teraz neprichádza na um, lebo mám iba desať rokov a nemám veľmi veľké skúsenosti.

HLAS Bola to správna odpoveď, ale dosť nehanebná. Chceš vari, aby som urobil zázrak?

ALEXANDER A čo také vieš?

HLAS Som všemocný. Zabudol si na to?

ALEXANDER Nezapadol som, len tomu neverím, lebo ty sám ustavične omieľaš, že si všemocný. Keby si skutočne bol všemocný, bolo by to prirodzené a ani ty, ani biskup by ste nemuseli každú nedeľu dokazovať tvoju všemocnosť. *Ruka sa zavlí a spustí ešte nižšie, záblesk svetla, Alexander vykrikuje od strachu a schúli sa na zemi.*

7. SCÉNA – FARA

Eduard sa vracia. Emília stále sedí pri stole.

EDUARD Bude pol piatej.

EMÍLIA Bola to dlhá noc.

EDUARD Mala by si skúsiť ešte trochu spať.

EMÍLIA Bolia ma nohy. Puchnú mi a bolia.

Manžel a manželka mlčia. Nehybnosť je totálna. Sekundy a minúty sa plazia miestnosťou. Tu je konečný bod.

EDUARD Počul som, že vesmír sa zväčšuje.

Nebeské telesá sa závatratnou rýchlosťou vzdalujú od seba. Univerzum vybuchne a my sa nachádzame priam v okamihu explózie.

EMÍLIA (Mlčí, díva sa naňho.)

EDUARD „Chápať.“ Je to zneužitie slovo. Chápem.

Chápem, čo chceš povedať. Chápem, čo čítaš.

EMÍLIA (Mlčí, díva sa naňho.)

EDUARD Raz si tvrdila, že si neprestajne menila masky, až si naostatok nevedela, kto si. Ja mám iba jednu masku. Ale mám ju vpálenú do mäsa, keby som sa ju pokúsil strhnúť...

EMÍLIA (Mlčí, díva sa naňho.)

EDUARD (Plače.) Vždy som si myslel, že ľudia ma majú radi. Vo svojich očiach som bol múdry, prezieravý, spravodlivý. Netušil som, že dakto by ma vedel nenávidieť.

EMÍLIA Nemyslí si, že ťa nenávidím.

EDUARD Tvoj syn ma nenávidí.

EMÍLIA To je pravda.

EDUARD Bojím sa ho.

8. SCÉNA – IZÁKOV OBCHOD

Vojde Áron, prebudiť Alexandra. Smeje sa, v ruke má malú bábku Boha.

ÁRON Uveril si tomu!

ALEXANDER Od začiatku som vedel, že je to bábka.

ÁRON Nevedel si to. Bál si sa.

ALEXANDER Ani trošku som sa nebál.

ÁRON (Opičíť sa) „Už je so mnou koniec, však?“ *Alexander sa rozzúri a udrie smejúceho sa Árona. Je z toho krátka a urputná bitka, po chvíli leží Alexander priľacnený na zem a Áron mu sedí na bruchu.*

ALEXANDER Vzdávam sa. (Smutne.) Vzdávam sa.

ÁRON Neplač, Alexander, nechcel som ťa vylakať. Celú noc som strávil pri práci na tejto bábke, vtom som ťa začul, ako sa tu vonku motáš. (Načúva. Počul spev.) Ticho. Počuješ? Teraz sa zobudil môj brat Izmael. To spieva on. Je mi ho ľúto, neznáša ľudí. Niekedy sa rozzúri a vtedy je nebezpečný. Lekári vravia, že jeho inteligencia vysoko prevyšuje normál, neprestajne číta, je neuvieriteľne vzdelaný a všetko vie naspamäť.

ALEXANDER Povedal si, že si bol hore celú noc. Ale ja som ťa videl spať v strýkovej spálni.

ÁRON Je veľa čudných vecí, ktoré sa nedajú vysvetliť. Zbadaš to najmä, keď sa zaoberáš mágiou. Videl si našu múmiu? Dobré sa prizri, Alexander! Vidíš, že dýcha? Je vyše štyritisíc rokov mŕtva, ale dýcha.

Na scéne sa zjaví vozíček s tetou Elzou.

Alexander s Áronom prístúpia bližšie.

ALEXANDER To je biskupova teta Elza.

ÁRON Ako by sa sem dostala? Tá je predsa zavretá v biskupovom sídle.

ALEXANDER Nemôžem byť na dvoch miestach naraz?

ÁRON Nie je to nemožné.

ALEXANDER Nie! Bojím sa...

ÁRON Nepochopiteľné veci vedia ľudí rozzúriť. Preto je oveľa lepšie zvaliť všetko na mágiu divadla, na prepadliská, zrkadlá a projekcie. Vtedy sa ľudia upokoja a to je oveľa zdravšie z mnohých hľadísk, predovšetkým z ekonomického. Viem, o čom hovorím. Môj otec s matkou vlastnili magické divadlo v Petrohrade. V jeden večer, uprostred predstavenia, zjavilo sa skutočne strašidlo, otcova teta, ktorá umrela dva dni predtým. Diváci boli pobúrení a bolo z toho fiasko. Otec musel vrátiť vstupné.

ALEXANDER O strašidlách viem svoje.

ÁRON Strýko Izák tvrdí, že nás obklopuje viacero skutočností, sú uložené v niekoľkých vrstvách, jedna za druhou. Vraví, že okolo sa to priam hmýri strašidлами, duchmi, démonmi, anjelmi i diablami. Alexander, chceš trochu kávy?

ALEXANDER Áno, prosím si.

ÁRON (naleje mu) Všetko je živé, všetko je Boh alebo Božia myšlienka, nielen to dobré, ale aj to najkrutejšie. A čo si o tom myslíš ty?

ALEXANDER Ak jestvuje Boh, tak stojí za hovno a najradšej by som ho nakopal do zadku.

ÁRON (*zdvorilo*) Myslím, že tvoja teória je veľmi zaujímavá, Alexander. Skutočne nie si hlúpy, ak vezmeme do úvahy, že máš iba deväť rokov.

ALEXANDER V novembri budem mať jedenásť.

ÁRON Vek nie je podstatný. Zanesieme Izmaelovi raňajky. Poď, Alexander, mali by ste sa zoznámiť!

9. SCÉNA – FARA

Emília v nočnej košeli, Eduard dopíja čaj. Oprie sa o stenu a zapoťáca sa.

EMÍLIA Dostala som tubu brómových tabletiiek od svojej sestry, lebo som nemohla spať. Dala som si tri tabletky do čaju. Pôvodne som nechcela, aby si ich vypil ty. Keď si sa šiel pozrieť na Elzu, vysypala som tam všetky.

EDUARD Dočerta!

Snaží sa vyvracať čaj. Strká si prsty do úst, opiera sa o stenu a zvracia. Emília mu vytiahne kľúče zo županu.

EMÍLIA Neboj sa, nezomrieš. Hlboko zaspíš. Keď sa prebudíš, ja tu už nebudem. Poumývam sa, učešem a v pokoji sa oblečiem. Potom zídem dolu schodmi a odomknem bránu. Vrátim sa k svojim deťom, do divadla, do svojho domu a k svojej rodine.

EDUARD Lúbim ňá!

EMÍLIA O niekoľko minút zaspíš. Keď sa zobudíš, budeš trpieť túžbou a osamelosťou. Takéto pocity však pominú.

EDUARD Zmením sa! Prisahám! A ty sa vrátiš.

EMÍLIA Nikdy sa nevrátim.

EDUARD Budem ňá prenasledovať, nikde sa predom mnou neskryješ. Zničím ňá život a budúcnosť tvojich detí.

EMÍLIA Úbohý Eduard, už ani nevieš, čo hovoríš.

EDUARD Som pri zmysloch. Ešte som stále pri zmysloch.

Vstane a oslepený migrénomou hľadá jej ruku. Uhne sa mu. Otriasajú ňám krčovitě, tlmeně vzlyky a slzy mu ustavične zalievajú zapálené oči. Chodí po miestnosti a hľadá Emíliu, tá mu uhýba.

EDUARD Pomôž mi. Nič už nevidím. Krúti sa mi hlava, si tu? Nevidím ňá. Nevidím.

Emília odomkne dvere, vyjde von a o chvíľu privezie dovnútra tetu Elzu, ktorá už nevládze rozprávať, tvár má znetvorenú ekzémom a vyrážkami, je spotená a trasie sa.

EMÍLIA Som tu.

EDUARD Pomôž mi.

EMÍLIA (*mlčí, po chvíľke odíde, zamkne dvere zvonka.*)

Emília stojí vonku, zhlboká dýcha, poverá cez okno do miestnosti, celý svoj život bude vidieť práve tento okamih, bude počuť plač, dychčanie, vlastné údery pulzu, cítiť zápach petroleja a studeného potu úzkosti, práve tento obraz, práve tento okamih.

10. SCÉNA – IZÁKOV OBCHOD/FARA Áron a Alexander nájdu Izmaela.

ÁRON Dobré ráno, Izmael. Priniesli sme ti raňajky. Toto je môj priateľ Alexander Ekdahl. Izmael poďíde k Alexandrovi, položí mu ruku na plece a pozoruje ho, skúma jeho tvár.

IZMAEL Aj idiot môže vidieť, že Alexandrovi nie je dobre. Nechaj nás osamote. Áron, nemusíš sa báť, nezjem ho, aj keď vyzerá chutne. Nezabudni zvonka zamknúť dvere, o pol hodiny sa môžeš vrátiť.

ALEXANDER Strýkovi Izákovi by sa nepáčilo, že...

IZMAEL Strýko Izák je starý cap a nikdy sa o tvojej návšteve nedozvie, Alexander! (*Áronovi.*) Chod' už!

Áron váhavo odchádza. Izmael chlipká horúcu kávu.

IZMAEL Volám sa Izmael, tu už vieš. Pokladajú ma za nebezpečného, preto som zamknutý.

ALEXANDER Akým spôsobom si nebezpečný?

IZMAEL Mám nepríjemné schopnosti.

ALEXANDER Nepríjemné?

IZMAEL Napíš svoje meno na tento papier, tu máš ceruzu, žiaľ, je trochu tupá, ale hádam to predsa len pôjde. Tak. Áno, Alexander Ekdahl, teraz prečítaj, čo si to napísal.

ALEXANDER Je tam Izmael Retzinsky.

IZMAEL Možno sme jedna osoba, možno nemáme nijaké hranice, možno vtekáme do seba, prúdime cez seba, neohraničene a veľkolepo. Nosíš v hlave diabolské myšlienky, je takmer mučivé byť v tvojej prítomnosti, no súčasne je to lákavé. Vieš prečo?

ALEXANDER Nevieam, či to chcem vedieť.

IZMAEL Zlá myšlienka má značnú prízťaživosť.

Väčšina ľudí ju nevie materializovať a to je možno pre ľudstvo šťastie. Poznáš woodoo? Spraví sa figurka človeka, ktorého neznášaš, a prepichuješ ju špendlíkmi. Je to skutočne dosť nešikovná metóda, keď vezmeš do úvahy, akými rýchlymi a priamymi cestami môže ísť zlá myšlienka.

ALEXANDER Myslím, že sa nechcem s tebou zhovárať o tomto.

IZMAEL Si zvláštny, Alexander. Nechceš hovoriť o tom, na čo myslíš celý čas.

ALEXANDER Ak je to tak – áno, je to pravda.

IZMAEL Povedz mi, čo si myslíš.

ALEXANDER (*mlčí, len pokrúti hlavou.*)

IZMAEL Nosíš v sebe myšlienku na smrť jedného človeka. Počkaj chvíľku. Nič nevrav. Viem, na koho myslíš: je to statný muž so svetlými prešedivenými vlasmi – oprav ma, keď sa zmylíš – má jasne modré oči a hranatú tvár – oprav ma, keď sa mylíš – práve spí a sníva sa mu, že padá na kolená pred oltárom, nad oltárom visí ukrižovaný prorok. Vo sne vstáva a kričí: „Pane Bože, pane Bože, prečo si ma opustil?“ To sa deje tam vonku v temnote. Nikto mu neodpovedá...

Ománený biskup padá v izbe na kolená pred krucifixom a kričí: „Pane Bože, Pane Bože, prečo si ma opustil?“ V izbe sa zrazu zjaví Izmael s Alexandrom a pozorujú biskupa.

ALEXANDER (kričí) Nechcem, aby si takto hovoril.

IZMAEL To nehovorím ja. Si to ty sám. Ja hovorím tvoje obrazy. Opakujem tvoje myšlienky. Pravda o svete je pravda o Bohu. Teraz nesmieš váhať. Podaj mi ruku, Alexander...

ALEXANDER Nechcem. Nechcem.

Teta Elza zrazu vstane z vozíka a chodí po miestnosti, naráža do stien, približí sa k stolu...

IZMAEL Už je neskoro. Viem, čo si želáš.

Taký malý chlapec ako ty, a nosí v sebe toľkú nenávisť, také hrôzostrašné myšlienky. Tvoj chudý hrudník len-len že nepraskne zášťou. Neboj sa, Alexander. Je dôležité, aby si v poslednom okamihu nezaváhal, preto ťa držím v náručí. Máš pred sebou ťažkú cestu, a ja ťa na nej budem sprevádzať, vstúpim do teba, neboj sa, som pri tebe, som tvoj anjel strážny. Je päť hodín ráno a práve vyšlo slnko. *Teta Elza spadne na zem, plazí sa po zemi, dychčí, snaží sa dočiahnuť petrolejku na stole.*

ALEXANDER Nechcem. Pusti ma. Pusti ma!
Izmael stiahne Alexandrovi cez ramená nočnú košeľu a privinie si ho na hrud'. Alexander sa pokúša oslobodiť z Izmaelovho náručia, nemôže sa však pohnúť, nemôže ani kričať. Petrolejka v kovovej izbe spadne na zem, rozleje sa petrolej a izbu zachváti požiar. Bábky na ťahoch miznú v povrazisku... Zjaví sa pani Blenda a Henrieta. Pani Blenda kričí od zúfalstva a strachu. Henrieta sa pokúša odomknúť, no požiar zdeformoval zámku na dverách. Slúžka Justína stojí v pozadí a díva sa na svoje ruky, z dlaní jej steká krv ako stigmy. Alexander sa zmieta polonahý v Izmaelovom náručí.

ZATVÁRA SA ŽELEZNÁ OPONA
A ODDELUJE JAVISKO OD PROSCÉNIA.

EPILÓG

11. SCÉNA – DOM EKDAHLOVCOV
Na stoličke pred oponou sedí policajný komisár. Prichádza Emília a Helena.

HELENA Emília, je tu policajný komisár Jenssen, chcel by s tebou hovoriť.

EMÍLIA Čo sa stalo?

POLICAJNÝ KOMISÁR Váš manžel zahynul dnes ráno za hrôzostrašných okolností.

HELENA Panebože.

Emílii sa podlomia kolená, Helena ju zachytí a objíme okolo pliec.

POLICAJNÝ KOMISÁR Elza Bergiusová, ktorá bola vážne chorá, sa akýmsi zázrakom dostala do izby pána biskupa a pravdepodobne sa jej nešťastnou náhodou podarilo zhodiť zo stola horiacu petrolejovú lampu. Slečna Elza okamžite vzbĺkla, chytili sa jej šaty a vlasy a takto celá v plameňoch sa vrhla na pána biskupa. Ten však v tom čase spal tvrdým spánkom a nezobudil sa ani na príšerný krik pani Blendy, ktorá si požiar všimla ako prvá. Zvláštne, však? (Pauza.) Toto všetko sa stalo približne o piatej ráno.

HELENA O piatej ráno už bola Emília tu, v mojom dome. Pribehla v noci v príšernom stave, postarali sme sa o ňu, poslali po deti k Izákovi Jacobimu a všetkých uložili do postele.

EMÍLIA Ja som Eduarda zabila.

HELENA Emília, mlč.

Zozadu nenápadne vojde Alexander a všetko počuje.

POLICAJNÝ KOMISÁR Podľa slečny Henriety Vergéruovej spala jeho dôstojnosť veľmi hlboko po uspávacom prostriedku, ktorý ste mu vy dali užiť v ten večer, predtým ako ste po prudkej výmene názorov so svojim mužom niekedy medzi štvrtou a piatou hodinou ráno opustili dom. Je to pravda?

EMÍLIA Áno.

POLICAJNÝ KOMISÁR Pani Blenda Vergérusová našla svojho syna na dlážke, keď oheň ustal. Mal spálený trup a zuhoľnatú tvár. Prejavoval slabé známky života, zvíjal sa v neznesiteľných bolestiach.

EMÍLIA sa rozplače.

POLICAJNÝ KOMISÁR O dvadsať minút nato sa dostavil lekár, prišiel však neskoro. Biskup už nebol medzi živými. Pomaly umieral pred zrakom svojej matky a sestry.

HELENA Mali by ste si uvedomiť, že ste práve oznámili manželke strašnú smrť jej milovaného manžela. Mali by ste prejavíť trochu úcty a citu a nie ju obviňovať, že má s tou otrasnou udalosťou niečo spoločné.

POLICAJNÝ KOMISÁR Veľmi sa vám ospravedlňujem, pani Ekdahlovej. Viem, akej úcte sa teší celá vaša rodina a aké významné miesto zohrávate v živote nášho mesta. Nikdy by som sa neodvážil milostivú paniu obviniť zo zločinu... Viete, sestra pána biskupa, Henrieta, je udalosťami veľmi znepokojená, mala v noci pocit, vlastne bola presvedčená, že sa pani Elza neocitla v biskupovej izbe náhodou, ba dokonca, zdalo sa jej, že na chodbe v tme zahliadla niekoho prebehnúť tesne po tom, ako vypukol požiar.

HELENA Čo to hovoríte? Pán komisár, ako som už povedala, Emília bola v tom čase v našom dome, nemá s touto tragédiou nič spoločné.

POLICAJNÝ KOMISÁR Henrieta prisahá, že na chodbe zazrela malého chlapca. Nevidela ho dobre, bola tma a práve vypukol požiar, isto bola rozrušená. Možno to bol len sen, alebo vízia, samozrejme...

EMÍLIA Moje deti aj ja sme v čase vypuknutia požiaru boli tu, spolu. Hneď ako som prišla, zobudili sme deti a odviekli ich z obchodu pána Izáka Jacobiho sem, do domu pani Heleny Ekdahlovej. Celá naša rodina to dosvedčí. Môžete sa spýtať.

POLICAJNÝ KOMISÁR Samozrejme, nie je dôvod tomu neveriť. Prepáčte, že som vás obťažoval, milostivá pani, dovoľte, aby som vám vyjadril svoju hlbokú a úprimnú sústrasť. Dovidenia. *Policajný komisár sa ukloní a odchádza. Emília sa obráti a zadíva sa Alexandrovi do očí. Helena odvedie Emíliu preč. Prichádza Fanny.*

12. SCÉNA – PRED OPONOU

Dopredu prichádza Fanny a Alexander. Hovorí do publika.

FANNY Cez zimu Emília a Maja porodili. Obidvom sa narodilo dievčatko, na veľkú radosť nielen matiek, ale aj súrodencov, nevlastných súrodencov, náramne hrdeho Gustáva Adolfa a najmä pani Heleny. S pravým ekdahlovským zmyslom pre oslavy slávnostných príležitostí sa rozhodli, že dvojnásobný krst oslávia v čase, keď kvitne orgován.

ALEXANDER Zima konečne utrpela porážku a jar je v rozpuku. Deň žiari po rannej spŕške, matky si samy nesú svoje deti na krst, ktorý sa koná v dome pani Heleny. Prítomná je, prirodzene, celá rodina, pozvanie dostali takisto aj herci z divadla.

13. SCÉNA – ZÁKULISIE DIVADLA

Opona ostáva zatvorená. Zasvietia projekčné plátna, vidíme zákulisie divadla. Postávajú tam

hlúčky ľudí, po skupinkách, majú v rukách poháre, zhovárajú sa. Všade sú porozkladané fľaše a drobné občerstvenie ako po premiére v zákulisí. Všetci sa už povyzliekali z kostýmov. Gustáv Adolf otvára šampanské a pristúpi ku kamere, je už mierne pripitý a nesmierne dojatý. Ako hovorí, prechádza postupne zákulisím a oslovuje ľudí, podáva im ruky, pripája si s nimi, bozkáva ich, objíma...

GUSTÁV ADOLF Milí priatelia, som nesmierne dojatý, najdrahšia mama, hlboko milovaná manželka Alma, milovaná Emília, krajšia ako kedkoľvek v živote, moje úžasné deti Petra a nie menej malá slečna Viktória, ktorá leží tak rozkošne vo svojej postielke, a Maja, ktorú mám tak veľmi rád! Takisto milý môj brat Karol a jeho nežná manželka Lýdia, vysoko ctený priateľ Izák Jacobi, ktorý preukázal tejto rodine neoceniteľné služby, milá slečna Ester, a vy, drahí, talentovaní a geniálni umelci, ktorí pomáhate v zveladovaní nášho všedného života. Zvláštna vďaka patrí vám všetkým za divadelnou oponou, vám, ktorých diváci nikdy neuvidia, ale bez vás by naša práca nemohla existovať! Keby som mohol, zovrel by som vás všetkých na svojej hrudi v objatí a vtisol by som bozk na vaše čelá, bozk, ktorý by vám lepšie ako všetky slová vyzradil moje šťastie a moju lásku. Po čase plnom hrôzy a smútku sme zase spolu, náš malý svet nás obklopil bezpečím, láskou a poriadkom. Tiene smrti sa rozplynuli, zima je zahananá na útek a radosť sa znovu prinavrátila do našich srdiec. Teraz musím zdvihnúť slečnu Viktóriu z postielky – smiem? Pozrite, smeja sa na mňa, moja dcérka Viktória, áno, len sa smeje na svojho ocka. *(Do očí mu vstúpija slzy.)* Ja nie som veľmi múdry a nadaný rečník, ale kašlem na to. Prepáč, mama, vidím, že dvíhaš pravé obočie, myslíš si, že tvoj najmladší syn priveľa rozpráva, ale neznepokojuj sa. Budem stručný. Teda takto: My Ekdahlovci sme neprišli na svet preto, aby sme ho preukukli, ani nápad. Na takéto exkurzie nie sme vyzbrojení. Lepšie je kašľať na veľké súvislosti. My budeme žiť v malom, v našom svete. Toho sa budeme držať, ten si budeme pestovať a urobíme si z neho ten najlepš.

MAJA Gustáv, opatrne s malou!

Maja podíde ku Gustávovi a vezme mu z rúk malú Viktóriu. Gustáv Adolf dojatý sám sebou zmizne niekde v tme zákulisia. Na obraze ostane Maja, Petra a pristúpi Emília.

PETRA Chceme sa presťahovať do Štokholmu.

MAJA Jedna Petrina priateľka si chce otvoriť módný salón...

PETRA ... a chce, aby sme jej prišli pomôcť.

MAJA ... a my by sme rady...

PETRA ... veľmi rady...

MAJA ... máme však problém...

PETRA ... ocko chce kúpiť Maji tú cukráreň.

MAJA Je taký milý, až je to na zbláznenie.

PETRA Maja chce žiť svoj vlastný život a sama rozhodovať o sebe a svojom dieťati.

MAJA Neviem, čo mám robiť.

PETRA Zhovárali sme sa so starou mamou a myslíš si to isté čo my.

MAJA ... hovorili sme aj s Almou.

PETRA Mama sa najprv veľmi nahnevala a povedala, že ockovi nesmieme takéto čosi urobiť...

MAJA ... potom sa upokojila a povedala, že život má svoje cesty a že deti neslobodno do ničoho nútiť.

PETRA ... aj keď jej bolo veľmi ľúto ocka. Ale v prvom rade musíš myslieť na seba. Ocko je vlastne starý chlap. Čo povieš, teta Emília?

EMÍLIA Chodte si už ľahnúť. Pozhováram sa o tom so starou mamou.

Petra a Maja odídu. Emília vyhľadá Gustáva Adolfa, ktorý sedí na zemi niekde v portáli.

GUSTÁV ADOLF (*opitý, hovorí pre seba*) Svedomie musia byť pochopiteľné, aby sme sa s čistým svedomím mohli sťažovať na ich jednotvárnosť. Milí, veľkolepí umelci, herci a herečky, potrebujeme vás, práve vy nám musíte poskytnúť našu nadpozemskú hrôzu a ešte väčšmi naše pozemské radovánky. (*Plače.*) Tak to veru bude. Preto máme

prečo byť šťastní, keď sme šťastní, byť milí, štedrý, nežní a dobrí. Preto je potrebné a ani v najmenšom nie zahanbujuce tešiť sa z malého sveta, z dobrého jedla, z privetivého úsmevu, z rozkvitnutých ovocných stromov... To je všetko, čo som vám chcel povedať, môžete si myslieť, že som sentimentálny, ale ja tomu verím. Mám malú dcérku, dnes sme ju pokrstili, moju malú cisárovnú. Jedného dňa, keď vyrastie, bude lepšia a mudejšia než my všetci, naše deti zmenia tento svet. Ja tomu verím. Verím.

EMÍLIA Nepôjdeš si už ľahnúť?

GUSTÁV ADOLF Hahahaha!

ALMA (*vojde*) Tu si, no tak, mal by si si ísť ľahnúť.

GUSTÁV ADOLF Nedáte si so mnou ešte pohár šampanského? No tak! Ja som veľmi šťastný... Narodila sa mi dcérka!

ALMA Dobre, dobre, ale aj zajtra je deň. Bude ňa bolieť hlava. Choď už spať.

GUSTÁV ADOLF Rozkaz, pán plukovník!

Hahahaha! Nemám najlepšiu ženu na svete?

EMÍLIA Oveľa lepšiu, ako si zaslúžiš.

ALMA Dobrú noc, idem už spať. Je neskoro. (*Bozk.*)

EMÍLIA Dobrú noc.

GUSTÁV ADOLF Počkaj! Počkaj, veď ja ti ukážem, aký som chlap...

Beží za Almou, počuť jej smiech, potom krik... Vojde Lýdia.

LÝDIA Emília, nevidela si môjho Karolka? Neviem ho nájsť.

EMÍLIA Asi sa niekde hrá s deťmi, veď vieš, ako ich miluje.

LÝDIA Viem. Ach, bože... (*Rozplače sa*) Ja nemôžem mať deti, Karl ma preto nenávidí, viem to. Nemá prečo žiť. Stále sa trápi, pije a chce sa zabíť. Ale ja za to nemôžem, nie je to moja vina.

EMÍLIA Lýdia, no tak, upokoj sa. Nemaj strach, Karol sa nezabije. Nemá na to odvahu. Určite je niekde s deťmi, neboj sa, nájdeš ho...

Lýdia si utrie slzy a odbehne. Emília ide popri opone zozadu, zmizne v portáli vo svetle, aby sa o pár sekúnd objavila pred oponou.

Na zemi sedí Karol, díva sa hore, smerom do povraziska, plytko dýcha, oči má lesklé a vlhké.

Alexander beží prázdnyim javiskom s miskou sušienok. Za ním sa zrazu javí tmná postava v kňazskej sutane. Dá mu pohľadok a Alexander od preľaknutia spadne na zem, sušienky sa vysypú. Alexander leží na zemi a bojí sa obrátiť. Postava sa k nemu skloní, vidíme zlatý kríž na krku, biskupovu strašidelnú spálenú tvár. Nakloní sa celkom blízko k Alexandrovi, dýcha mu do ucha.

EDUARD Alexander. Mne neutečieš. *Tma.*

14. SCÉNA – PRED OPONOU

Na javisko vojde Helena s pohárikom kořaku, ktorý si chce v pokoji vypíť osamote. Natrať na Emíliu.

EMÍLIA Helena, chcem sa s tebou poradiť.

HELENA Dačo vážne? Och, viem. Maja s Petrou sa chcú presťahovať do Štokholmu.

EMÍLIA Čo na to vravíš ty?

HELENA Ani sa nemusíš pýtať. Sľúbila som im, že im pomôžem, nemám teraz síce veľa peňazí, to prekliate divadlo a Karol ma stoja všetky moje úspory... Ale čo mám robiť, Karol sa zastrája, že spácha samovraždu, som predsa jeho matka, musím mu pomôcť. A divadlo? Zasvätila som mu život. Nemôžem ho dať zavrieť.

EMÍLIA Oskar ma požiadal na smrteľnej posteli, aby som si divadlo vzala na starosť. Vrátim sa, postarám sa, aby sa nám opäť darilo...

HELENA Blahoželám, milá moja, je to pre teba to najlepšie rozhodnutie.

EMÍLIA Deti rastú ako z vody, Fanny sa chce stať lekárkou.

HELENA Nehovor! A čo Alexander?

EMÍLIA Alexander chce byť režisér.

HELENA Samozrejme, má na to fantáziu.

Divadlo má v krvi.

EMÍLIA (*Ukáže knihu v červenej väzbe.*)

Bola by som rada, keby si si prečítala novú divadelnú hru od Augusta Strindberga.

HELENA Od toho mizogýna, čo nenávidí ženy?

EMÍLIA Prečítaj si ju. Volá sa Hra snov.

HELENA Máš nejaký plán?

EMÍLIA Myslela som, že by sme si obidve mali zahrať.

HELENA Za nič na svete... Ja už na javisku nemám čo robiť...

EMÍLIA Helena.

HELENA Je neskoro, treba ísť spať, milá moja.

EMÍLIA Dobrú noc. (*Pobozkajú sa.*)

Emília jej podá knižku a odíde. Helena sa chvíľu díva von oknom, potom sa natiahne za okuliarmi, listuje v knižke, zívne, začne čítať prvú stranu. Prikradne sa Alexander a sadne si vedľa starej mamy.

HELENA (*číta*)... všetko sa môže stať, všetko je možné a pravdepodobné. Čas a priestor neexistujú. Na bezvýznamnom pozadí skutočnosti si fantázia pradie a tká nové vzory.

TMA.

DVÍHA SA OPONA.

SÚ TU NASTÚPENÍ VŠETCI HERCI.

ĎAKOVANIE.

KONIEC

SKRYTÝ
POKLAD
SLOVENSKA

Elesko Line

Rubín

Alibernet

Dunaj

Frankovka modrá

Petit merle – Merlot

Pinot noir – Rulandské modré

Rosa

Zweigeltrebe

(Červené vína)

Produkty si môžete zakúpiť
v ELESKO wine park,
Partizánska 2275, Modra.

V prípade záujmu môžete
kontaktovať aj našich
obchodných zástupcov:
tel. č.: +421 911 819 500
e-mailom: obchod@elesko.sk

www.elesko.sk

ELESKO

Pred 7000 rokmi v čase nedotknutej prírody vznikla Jana. Skrytá v hĺbke 800 metrov, ochraňuje prvotné hodnoty života.

www.jana.sk

2
—
1

Ca²⁰

Mg¹²

Niektoré veci sa oplatí robiť správne

Určené pre osoby staršie ako 18 rokov.
Vychutnávajte zodpovedne. Ďakujeme.

STELLA **ARTOIS**

www.zipava.sk | 0903 726 529

ZIPAVA

DERNIÉRA V ZIPAVE

STRABAG
TEAMS WORK.

POCIT PRÍRODY,
POHODLIE MESTA

PARTNERI SND V ROKU 2016

Generálny partner

Hlavný partner

Partneri

Oficiálna minerálna voda pre SND

Partneri premiér

Mediálni partneri

Doprajte rozlet svojim predstavám s Europapierom – tento bulletin je vytlačný na papieri **GardaMatt Art** od spoločnosti Europapier Slovensko.

YouTube Slovenské národné divadlo

www.snd.sk

Bulletin Činohry Slovenského národného divadla
Vydalo Slovenské národné divadlo, 2016.

Zostavili Darina Abrahámová, Petronela Kliková

Redakcia Zuzana Barysz

Jazyková redaktorka Zuzana Konečná

Fotografie z kostýmovej skúšky Braňo Konečný

Fotografia na obálke Ľuboš Kotlár

Grafická úprava Vladimíra Vašašová

Tlač MERT, s. r. o.

Cena 3,50 €